

Mauro Entrialgo: "Niretzat obligazio bihurtu da komikiak egitea"

ARGIA

Euskal Herria Astekaria

Gizartearen Tabu Berria

HERIOTZA ISILPEAN

Mertxe Colina

"Biltzar Nagusia bukatu ondoren negar egin nuen"

100 haur kanta

Piter Ansorenak aukeraturiko haur kanta zahar eta berriak

Takelo, Pirritx eta Perrotx
Kixki, Mixki, Kaxkamelon
Tximeleta Mlendien
Katuen Testamentua
Ran roberran
Almona Jeseфина

Txirula Mirula
Betizu
Pintto Pintto
Txirri, Mirri eta Txiribiten
Pligti plaust
Gera, gera
Tele-kantak

Urriaren 27tik aurrera

larunbatero eta igandero

+ 595 pezeta
24 libera

8 CDz osaturiko bilduma

Egunkaria

deitu eta
eskatu bilduma
943 300 222

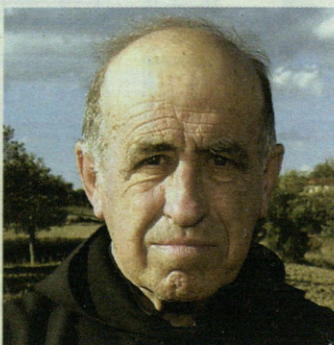
Argazkia: Alberto Elozegi.
Diseinua: antza S.A.L.

1.827. ZENBAKIA - 2001EKO URRIAREN 28A

NON - ZER

■ Baserria desagertzeko zorian
12

■ Joxe Arratibel:
"Gure bizitza
ipuinetakoa zen"

28

■ AEK eguna: Euskarari
murgildu

16

■ Robert Laxalt:
Idazten zuen
euskalduna

40

ORRIZ ORRI

Oihartzunak 4

POLITIKA

Euskal Politikaren Termometroa 5

Elkarrizketa: Mertxe Colina.

Xabier Letona 8

EKONOMIA

Baserria desagertzeko zorian.

Daniel Udalaiz 12

EUSKARA

Euskarari murgildu.

Lore Agirrezabal 16

GIZARTEA

Izara zuriaren azpian ezkutatuta.

Nagore Irazustabarrena 18

Mila notizia Euskal Herrietik.

Pilar Iparragirre 26

Elkarrizketa: Joxe Arratibel.

Estitxu Eizagirre / Ixiar Eizagirre 28

KULTURA

Euskal Kulturaren Ezpalak

Elkarrizketa: Mauro Entrialgo. 34

Jon Garaño

Idazten zuen euskalduna. 37

Miel Anjel Elustondo

Orain Dela 30 Urte. 40

Pilar Iparragirre

Denborapasak 43

ASTIA HARTUTA

Argitalpenak

Agenda 46

Bizia

Ihesi 49

Denborapasak

51

Denborapasak

55

IRITZIAK

Politika: Antxon Gomez

Azkena: Pello Zubiria 7

58

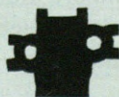

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia
Kultura, Euskara, Gazteria eta
Kirol Departamentua

Argitarapen honen edizioak laguntzaile

kutxa
zuri esker
gracias a ti

gizarte ekintza
obra social

JABEA: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
 LEHENDAKARIA: Joxe Mari Irazusta
 ZUZENDARIA: Pello Zubiria.
 Kontseilu Editorialeko Arduraduna:
 Baleren Bakaikoa.
 Erredakzioa: Katixa Garate, Nagore
 Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun
 Jauregi, Xabier Letona.
 Maketazioa: Berdaitz Goia.
 Administrazioa: Marijo Aierza.
 Harpidetzak: Olatz Korta, Edurne
 Urruzmendi.
 Hedapena: Ixabel Bereziartua.
 Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña
 Soraluze, Bego Zuza.
 Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Industrialdea, 15. 20160
 Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45. Faxak:
 943 37 34 03 (erredakzioa)/943 36 10 48
 (komertziala).
 IPARRALDEA: Xalbardin baita.
 64122 Urruña. Tel.: 559 47 60 00.
 Faxe: 559 47 60 01.
 NAFARROA: Gazteluko Plaza 44,
 3.eskuina. 31001 Iruñea.
 Tel.: 948 22 22 85.
 POSTA ELEKTRONIKOA:
 Erredakzioa: kazeta@argia.com
 Komertziala: komertzial@argia.com
 WEB ORRIALDEA
 www.argia.com
 LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.
 ISSN: 0213-909X.
 BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.
 INFORMATIKA: A.S.P. Koop. Elk.

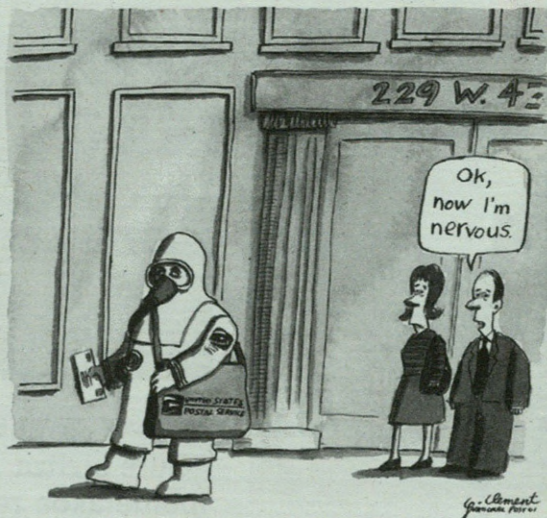
Harpidetza sariak:

Hego Euskal Herria .16.400 pta./98,57 euro
 Ipar Euskal Herrian .780 lib./118,92 euro
 Espainia .16.400 pta./98,57 euro
 Beste atzeriak .21.100 pta./126,81 euro
 Airez .33.000 pta./198,33 euro

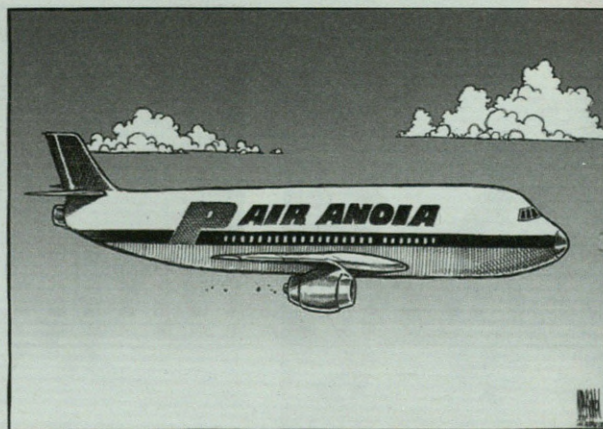
KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
 Ametzagaiña Taldeko partaidea da

■ Clement, Torontoko "The National Post" egunkarian

-Bunbuiloan: Orain urduri nago.

■ MacKinnon, Eskozia Berriko "The Halifax Herald" egunkarian

Hiruko Txikian

BARNE ETSIAIK

Soldadutza garaikoak datozkit gogora hedabideetakoak jasotzen ditudalarik. Han genituen militar agintarien artean, apaiz ikasitako bat zen izarra. Marquinez. Ezagutzen ez zuen oro arrotz; arrotzak zituen etsai. Eta bere-bereak aberriarenak ere baziren. Beraz, manual militar eta gainerakoez gain, arratsaldeetako teorikatan bera genuen bere zozooan arrakasta gehien biltzen zuena. Orain, Rajoi-izena ere alde du- dut gogokoena. Ahoskera zelebrekoa, bere ezjakintasunak lotsatzen ez duen horietakoa dugu. Denak gaitu etsai. Hamar bat urte edo badira, "Epoca" astekariak

ETAre tramatzat zenbait enpresa jo zituen. Ohi baino salmenta handiagoa lortu ondoan, ezin izan zuen fundametzakorik ezer frogatu nahiz eta egin kaltea zigor gabe geratu. Bartzelonako "La Vanguardia" egunkari espainolak hartu dio lekua. Izen bakarra argitaratu du. "Egunkaria". Eta bere ezjakinean hila-betekaritzat aurkeztu du, biharamunean tamainako astakeria bere horretan utziz, damutu gabe alegia. Euskaldunok dugun egunkari nazional bakarra dute jomuga, etsai. Izan ere Marquinezek jarraitzen du arrakastatsuena izaten doktoretzak eta guzti

◆ JOXE MARI OSTOLAZA

TERMOMETROA

TORTURAREN AURPEGIETAKO BAT

Iratxe Sorzabal Amnistiaren Aldeko Batzordeetako kidea Guardia Zibilak atxilotuta zuela, Entzutegi Nazionaleko mediku forenseak agindutako argazkietako bat da albokoa, Torturaren Aurkako Taldeak ezagutzera eman duena. Madrilgo San Carlos Ospital Klinikoan zauriak elektrizitatez eragindako erredurak zirela baieztatu zuten eta Sorzabalek Madrilerako bidean autoan etengabe emandako elektrodoak salatu zituen. Ospitaleko txostenak beste erabateko lesioen berri ere ematen du eta Sorzabalek arrastorik utzi ez edo ikusezinak diren txatu txarrak ere salatu zituen, esate baterako poltsarena edo ukitze sexualak.

PPk ezezko borobila eman dio adierazpenari, PSE-EEK, aldiz, adierazpenean parte hartzeko aukerarik ez dutela izan salatu du eta horregatik ez dutela sinatu, beraientzat atea itxita dagoela azpimarraz. Eusko Legebiltzarrean Ostiralean autogobernuari buruz egingo den osoko bilkuran izango da hurrengo termometroa eta bertan ikusiko dira indar politiko bakoitzak aurrera begira erakutsiko dituen kartetako batzuen nondik norakoak.

POLIZI OPERAZIOAK GIPUZKOAN

URRIKO hirugarren asteak Polizia Nazionalak egindako 10 atxiloketa eraman ditu berarekin. ETaren Donostia komandoa ia guztiz indargetu dutela aipatu dute polizi agintariak. Ez da

zalantzarik azken hilabeteetan egiten ari diren atxiloketa ugariak behin eta berriz kolpatzen dutela erakunde armatuaren egitura; zalantzarik ez dagoen moduan ETak behin eta berririo erakusten duela bere egitura berrosatzeko ahalmena. Sarekada desberdinen harira behin eta berriz aipatzen da ETA gero eta ahulago dagoela, eta pentsatzekoa da arrazoi izan dezaketela; denbora eta urteen iraganak,

JOEBA OLALDE

BIZITZA ETA ASKATASUNEN ADIERAZPEN EZTABAIDATUA

JUAN Jose Ibarretxe Lehendakariak, Gipuzkoa eta Bizkaiko diputazioek eta Eudelek Bizitzaren eta askatasunaren aldeko adierazpena sinatu berri dute, Eusko Jaurlaritza osatzen duten EAJ, EA eta Ezker Batuaren sostenguekin. Adierazpenak Batasuna udaletxeetatik baztertzeko ekimenik proposatzen ez duela eta,

■ Adierazpenaren sinadura unea.

TXANPONA

LAN EZBEHARRAK

Aurreko astean lan ezbeharren inguruko hiru albiste garrantzitsu izan ziren Euskal Herrian. Lehena baikorra zen: aurtengo lehen bederatzi hilabeteetan %25 lan istripu hilgarri gutxiago gertatu dira Hego Euskal Herrian, nahiz eta ezbehar larriak gehiago izan diren aurreko urtearekiko. Albistea baikorra izaki, larria da oso 86 langile hil izana eta beste 578 ezbehar larri gertatu izana, urte honen lehenengo bederatzi hilabeteetan. Heriotza hauek saihesteko prebentzioan lan egiten jarraitu behar da. Horregatik, baikorra da -bigarren albistea- Gasteizko San Prudentzio foroak lan arriskuen prebentzioaren inguruko

jardunaldiak antolatu izana. Eta oso positiboa da, gaien artean, lan arriskua delitu modura aztertu izana. Garrantzitsua da mundu fiskala eta judiziala lan segurtasunaren kontrako delituen jarraipenean inplikatzeko. Hain zuzen ere, fiskal eta epaileek Erandioko eraikuntza batean hildako langile marokoarren aurrean -hirugarren albistea da, ezkorra- zerbait egin behar lukete. Emaztea eta lau seme-alaba zituen. Ez zuen lan kontraturik. Lanari dagokionez, existituko ez balu bezala. Norbait horren arduraduna da. Eta badakite

◆ DANIEL UDALAITZ

ostera, atentatuak eta atentatu saiakerak dakartzate behin eta berriro -Madrilgo urriaren 12koa moduakoak- eta horrek polizi jarduera hutsetan oinarritutako estrategiak agerian uzten ditu.

JOSEBA OLALDE

■ Konferentziaren inaugurazio ekitaldia.

BAKE KONFERENTZIAREN MODERATZAILE TALDEA

ELKARRIK Bake Konferentzian alderdien artean moderatzaile gisa arituko den zortzikotea ezagutarazi du dagoeneko. Honakoa da taldea: Sabino Aiestaran, EHUKo Sikologia Sozialeko katedraduna; Victoria Camps, Bartzelonako Unibertsitate Autonomoko Etika katedraduna; Mariano Ferrer kazetaria; Juan Pablo Fusi historia katedraduna; Sylvia Gay, Lanaren Zuzenbidearen irakaslea EHUn; Ramon Mujika, Deustuko Unibertsitateko Zuzenbide irakaslea; Juan Manuel Sinde, industria ingeniaria eta Jesus Valencia hezitzaile soziala. Zortzikotearen zeregina euskal gizartearen egon daitezkeen gutxiengoak akordioei buruz alderdiekin batera testu bat adostea da.

ARZALLUZEK HERRI KONTSULTEN NORABIDEAK ZEHATZU DITU

JUAN Jose Ibarretxe aspaldi ari da herri kontsultaren aipamena eginez, lehenago edo geroago gauzatu egingo direla aditzera emanaz

baldin eta PPK eta ETak beren egungo jarduerak aldatzen ez badituzte. Xabier Arzalluzek, ETari buruzko kontsulta bat izan daitekeela azpimarratu du, eta herritarrei zuzenean galde dakiekeela ETA desagertzeari buruz duten iritzia. Autogobernua dela eta, Arzalluzen ustez 15 urteko epea beharko da Euskal Herriak Europar behar duen lekua izateko.

AUTODETERMINAZIOA ESKUBIDEEN ARDATZEAN

HAUTESKUNDEETAKO emaitza txarren ondorioz ezker abertzaleko munduan konfiantza galdu izana onartu du Batasunak behin baino gehiagotan, eta azken hilabeteetan konfiantza hori berreskuratzeko ahaleginean murgildurik ari da. Ildo politikoari dagokionez, euskal herritar guztien eskubide zibil eta politikoak Euskal Herri osoan bete daitezkeen aldarrikatzen ari da, eskubide horien artean autodeterminazioarena nabarmenduz. Eskubide hau aldarrikatzeko datorren azaroaren 17rako manifestazioa deitu du Bilbon.

LABORANTZA GANBERAREN ESKAKIZUNA BAIONAN

BAIONAN laborantza ganbara izatea eta Ipar Euskal Herriko nekazarien arazoei bertatik aurre egitea da ELBren aldarrikapen nagusiengatik. Eskaerak gero eta sektore zabalagoen sostengua du Iparraldean eta hilaren 27an Baionan manifestazio zabala egingo da aldarrikapena gauzatu dadin eskatzeko.

AURREKONTUEN NEGOZIAZIOA

NAFARROAKO aurrekontuen negoziazioa hasia da jada eta PSNk 51 gaiei buruzko negoziazio proposamena egin dio UPNri. Negoziazio gogorra espero da, eta akordiorik ez bada UPNk aurtengoak luzatuko ditu.

■ Javier Madrazo

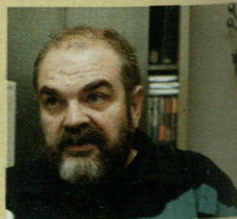
IZPIAK

Javier Madrazo Jaurilaritza-ko Etxebizitza kontseilariak ezagutzera eman duenez, lau urtetan babes ofizialeko 25.300 etxe merkaturatuko ditu. Etxe hauen erdia baino gehiago ahalmen ekonomiko txikia duten familiei bideratuko zaie eta beren alokairua 30.000 pezetatik beherakoa izango da.

Koldo de Marcos preso donostiarra kalean da jada, bere bizitzako azken 21 urteak espetxean eman ondoren. Espetxe ugari ezagutu du eta azken 10 urteak Murtziako espetxean egin ditu.

James Favre herritar frantziarrak ekarri zuen antraxaren alarma Euskal Herrira. Donibane Lohizuneko postetxearen hauts zuria zuten bost gutun agertu ziren iragan astean, Favrek txantxa gisa bere bost lagunei bideratutakoak. Sortutako izuagatik, epaileak hiru hilabeteko espetxe zigorra ezarri dio.

Mario Onandiak aurkeztu du jada sozialisten barne eztabaidarako bere txostena. Estatutua elkarbizitzaren ardatz gisa agertzen du eta autodeterminazioaren edozelako eztabaidaren aurkako posizioa plazaratu du.

■ Mario Onandia.

B A H E A

- Felipe Gonzalez Espainiako Gobernuak lehendakari ohia: "Inork ez du ulertuko HB hemen legezkoa izatea eta Europar legez kanpokoak".
- Joseba Permach, Batasunako Mahai Nazionalako Koordinatzaileak 'Gara'n: "Ez alferrik, EAJ Lizarratik urruntzen ari da Ferrazera hurbiltzeko. Baketzeari buruzko zein termino ikaragarria- aurreko osoko bilkuran PSOEn abstentzioa bizi izan genuen. Estatutua eta autogobernuari buruzko osokoko bilkuraren egunean bigarren urratsa izango da, eta aurrekontuena hirugarrena".
- Pernando Barrena, Batasunako parlamentariak 'Egunkaria'n: "Azterketa politiko simple batetik ondorioztatzen da ETak aurrera daraman ekinbide armatuak ez lukeela zentzurik euskal herritarrok izango bagenu aitortua erabakitzeke eskubide hori".
- Ramon Rabanera, Arabako Diputatu Nagusia: "Estatutua bete behar bada hala egin dadila, baina horrek ez dezala balio beste inora joteko abiapuntu gisa, eta bestela esan dezatela argi, Estatutua bete dadila lehenengo eta gero independentzia nahi dugu".

Elkarriketa mahairako gonbitea

Datorren urriaren 25ean da ospatzekoa, autogobernari buruz ihardungo duen osoko bilkura monografikoa Gasteizko Legebiltzarrean. Alderdi bakoitzak bere zilegizko proposamenak aurkezteko aukera izango du. Azken batean, eta Eusko Alkartasunak (EA) defendatzen dugun legez, Legebiltzarretan ez bada, non adieraziko dituzte bada alderdi ezberdinetako herri ordezkariak, beren iritziak eta ekarpenak?

Kasu honetan, Gasteizko Legebiltzarra izango da eztabaidagune, eta saio horretan Eusko Alkartasunak, aspaldian egiten ari den moduan, egungo marko juridiko politikoa agortuta dagoela berretsiko du. Agortuta dago, Gernikako Estatutua ez baita gai, hamaika arrazoi ezberdinengatik, egungo erronkei eta errealtateari erantzuna emateko; ez EAEko errealtateari dagokionez, eta are gutxiago Euskal Herri osoaren kasuan. Eta agortuta dago, funtsean, iruzur egin digutelako. Jakinekua da Nafarroan Amejoramentu Legea herritarrek bozkatu ere egin ez zuten legea dugula, eta Iparraldean berriz, Frantziako Estatuak ez duela Iparraldea Euskal Departamendu bezala ere onartzen. Hau da egungo "herri argazkia". Herri bezala bere xedeak betetzen ez dituen hiru errealtate juridiko ezberdinetan banatutako herri bakar bat.

ARGAZKI berri bat egia bilakatu nahi dugu, oso argi izanda egungo markotik abiatu behar dugula, eta beti ere bide demokratiko eta politikoak erabiliz. Horretarako elkarriketa mahai bat proposatzen dugu; eta mahai horretan, ordezkariak politikoa duten alderdiek behar dute partaidea izan. Mahai honen helburua, alderdi politiko bakoitzak bere autogobernuaren inguruko hausnarketa, diagnostiko eta ondorengo irtenbide errezeta eta proposamenak aurkezte litzateke.

Norberaren zilegizko proposamenak aurkezturik, alderdi politikoen lana eta saiakerak, proposamen ezberdinen inguruan kontsentsu zabalenera iristea izan behar du. Adostasunik ez balego, demokrazia arautzen duen gehiengo eta gutxiengoaren kriterioa ezarri beharko litzateke. Honela, aldeko kopu-

ru handiena lortutako proposamenak egingo luke aurrera eta alderdi guztiek onartu eta leialki errespetatu beharko lukete. Eska dakioke gutxiagorik benetako demokrata bati?

Eztabaida aske eta zabal honek gauzatu behar duen mahai honen aurka inor agertuko balitz, bere izaera "ez demokratikoa" agerian jarriko luke, bistan baita, hitz egiteko prest ere ez dagoena, ez dela zentzu demokratikoaren jabe. Ez noa ni balizko portaera honen arrazoiak bila ikerketa bat egitera, baina esango dut bestearen iritzi eta gogoetekiko errespetu eza itzela ezezik, demokrazia kontzeptu berarekiko belduraren isla litzatekeela. Mahai honen funtsa, gure autogobernuari buruzko gogoeta eta proposamenak plazaratzea da, eta ez, inola ere, bakoitzaren proposamena inori inposatu nahi izatea. Guzti guztion artean, aurreraka joan daitekeena erabat sinetsita egiten dugu proposamen hau.

Onintza Lasa Arteaga
EAKo Gasteizko legebiltzarkidea

"EAK marko juridiko politiko berri batera iragateko bidea finkatzen duen dokumentua -Liburu Gorria- mahaigaineratuko luke, azken helburutzat Euskal Herriaren independentzia aldarrikatzen duelarik"

MAHAI honetan, Eusko Alkartasunak "Liburu Gorri" gisa ezagutzen den marko juridiko politiko berri batera iragateko bidea finkatzen duen dokumentua mahaigaineratuko luke, azken helburutzat Euskal Herriaren independentzia aldarrikatzen duelarik, herri bezala dagokion eredu politikoa berau baita. Beste alderdi batzuek federazioa defendatuko dute, edota probintzia gisa berregituratzea, eskuduntza maila, kudeaketa hutsera mugatuz, edo beste edozein proposamen. Guztiak zilegizkoak, guztiak mahai batean planteatu beharrekoak, baldin eta bizi dugun gatazkari irtenbide bat bilatu nahi badiogu.

Elkarriketa, proposamen eta eztabaida guztien ostean alderdi guztiek adostasun bat lortuko balute (bagenu), edota gehiengoaren borondatea proposamen zehatz baten alde azalduko balitz, Eusko Alkartasunako gizon emakumeok leialki errespetatuko genuke emaitza. Zalantzarik gabe. Ikusteko dago beste alderdi guztiak hori bera egiteko prest dauden.

Horregatik, gure herriak merezi duen gizarte baketsu eta normalizatuaren alde egin dezakegun keinurik onena alderdi guztion elkarriketa mahai bat eratzea da, zintzotasunez, borondate onez eta elkarriketaren balioan sinetsita ●

Ofizialki alderdi gisa eraturiko Abertzaleen Batasunako (AB) Mertxe Colinarekin solastatu gara. ABko azken biltzarrean nagusitu zen "AB indartu" mozioaren ondorengo aroa hasi da Ipar Euskal Herriko mugimendu abertzalean. Geroa jakinkizun da denontzat.

"BILTZAR NAGUSIA BUKATU ONDORENEAN NEGAR EGIN NUEN"

Urriaren 6an, horrenbesteko arreta sorrarazi zuen ABren biltzar nagusia burutu zen. Zein da hari buruzko zure lehen gogoeta?

Militante batzuk etorri zitzaizkidan zoriontzera, sostengatu nuen "AB indartu" delako mozioa nagusitu zelako. Alabaina, nik ez nuen zorioneko egoerarik bizi izan. Hainbeste urtez elkarlanean aritu ondoren, biltzarrean zeuden 70 lagun ez direla aurrerantzean alderdi berean izango pentsatzeak ez dit inolako zorionik ekarri. Aitzitik, zoriontzeko egoera bizi izango nuen, baldin 70 pertsona berri etorri izan balira AB alderdia osatzera; lanera funtsean. Eta noski, berdin pentsatuko nuke nagusitu ez den mozioaren aldeko partaide izan banintz.

■ **Batasunako mozioak %30 jaso izana ustekabea izan da zuretzat?**

Ez. Jendea ezagututa, gutxi gora-behera horrela izango zela espero nuen. Familia bat gara eta biltzarra burutu aitzin elkarriketa aberatsak izan genituen gure artean. Bakoitzak zer bozkatuko zuen bagenekien. Pena izan da alderdiaren prozesua geldiaraztea eskatzen zuen agiriari Batasunak kasu egin ez izana ekainetik urrira bitartean, biltzarra beste ikuspegi batetik burutu ahal izateko. Batasunak beste gisa batez jokatu izan balu, menturaz, urriaren 6ko biltzarra ez zen burutu izango eta zatiketa ere ez.

■ **Nahiz "AB indartu" mozioaren aldekoa izan, Batasunarekin hurbileko harremanak izan omen dituzu. Daki-gunez, zu zeu gonbidatua izan zinen Batasuna alderdia lideratzeko Iparaldean. Horrela al da?**

■ **"Batasunako kideekin lanean aritu naiz eta aritu nahi dut aurrerantzean".**

Bai. Batasuna prozesutik jalgiko zen alderdia nola ikusten nuen galdetu zidaten. Militante historikoa eta esanguratsua bezala ikusten ninduten nonbait, eta Batasunari atxikitzea proposatu zidaten. Esan nien ez nuela uste urrats hori emateko une egokia zenik, ezta prozesua aur-

□ **"ABko batek ez baditu 'eraikuntza nazionala' edo 'presoen arazoa' bere alderrikapenen artean sartzen, ez da ABkoa"**

kezteko moldea ere. Baita prozedurak akatsak zituela eta jendeak ez zuela ulertuko desmartxa hori ere. Metafora bat erabiliz, hauxe esan nien: "Olinpiadetakako prestatzen aritu gara urte luzeetan eta korrika hasteko unean ortutsik egitea nahi duzue?". Hots, eztabaida ABren baitatik sortu behar zen eta ez kanpotik.

■ **"AB indartu" mozioa aurkeztea proposatu zizuten bestalde, baina ez zenuen onartu ere. Zergatik?**

Arrazoi pertsonalengatik, besterik ez. Zuzendaritzan parte hartzeko galdetu zidaten, baina nire egungo lanak ez dit denborarik uzten. "AB mozioa" prestatu zutenek bilkura asko egin zuten, ni horietako bitan besterik ez nintzen izan. Mozioa aurkeztea, logikoa denez, berau prestatzen burubelarri aritutako pertsona batek egin behar zuen.

gainera zeregin hori beste batzuek hartzea ere komenigarria da.

■ **Sortu diren bi alderdien arteko zubi lana egiteko pertsona aproposa ematen duzu. ABko zuzendaritzan Batasunarekiko zubi lana egiteko gogoia eta asmoa antzematen dituzu?**

Horretaz ez dut inongo dudarik.

ABko zuzendaritza berrian badaude horretarako pertsona egokiak, zubi zabal bat egiteko gisako kideak daude zuzendaritza honetan.

■ **Batasunan dauden ABko militanteek ABren izan dezaketan funtzioa ez da argitu biltzarrean. Zuk nola ikusten duzu afera?**

Bi alderdi osatu badira, zaila ikusten dut kidetasun bikoitza dela-koaren figura izatea; egundo ez da halakorik inon ikusi. Oraindik ez dugu ezagutzen Ipar Euskal Herriko Batasunak zer erabaki duen. Nik kanporaketa hitza ez dut inorengandik entzun, ez dira ABtik kanporatuak ez zokoratuak izan. ABk, aurreantzean, bere proiektua eta araudiak finkatuko ditu alderdi politiko gisa eta haiek bide horretatik joateko ados badira, hautatu beharko dute. Ez dut posible ikusten bi alderdietan egotea, ez bada formula berezi bat asmatzen, hortaz, kanpo geldituko dira berez. Horregatik, lehen esan bezala, ezin naiteke pozik egon, nik negar egin nuen biltzar nagusia bukatu ondorenean. Batasunako kideekin lanean aritu naiz eta aritu nahi dut aurreantzean. Elkarrekin egin dezakegun lan moldea atzematea da gakoa, eta hori ez da erraza. ABren biltzar nagusia, orokorrean, positiboa eta erabakiorra izan da. Gehiengo, "AB indartu" mozioa sostengatzen zuena, gustura atera zen, bistan da, baina aldi berean -ezker abertzalearen historian gertatu ohi bezala- zatiketa izan denez, neurri batean, denok galtzaile izanaren inpresioa eraman dugu gure baitan.

■ **EMA (Ezkerreko Mugimendu Abertzalea) desagertu egin da. EMak ezkerreko zigilua zuen, ABk ez. Zer irakurketa egin duzu horretaz?**

AB arriskuan izan da, eta EMako militanteek gogoeta egin dute ABri indarra emateko. EMA desagertzea gauza naturala izan da, ez zuen funtziorik betetzen, ez zuen eraginik politikan, beraz, bere desagetea on izan da ABrentzat. Ni Burujabe ildokoa naiz, eta guk ere azken biltzarrean ondotik ildo gisa desagertzea

AUTISTEKKIN DIHARDU LANEAN

Lekeition sortua, Ziburun bizi eta Hendaian egiten du behar. Hogeita zortzi urte daramatza autistekin lanean "Le Nid Marin" zentroan. Bere hitzetan, bere lan esparrua ezagutzea oso gomendagarria da politika munduan aritzeko. ABko bozeramailea izana da, kantonamenduetako azken bozetan hautagaia eta Lizarra-Garaziko Akordioaren segimendu batzordekidea.

□ **"Sud Ouest egunkaria hasia da esaten azken biltzarretik atera den ABk ETaren biolentzia kondenatzen duela, eta ez da inola ere horrela"**

erabaki dugu. EMA alderdiak eta Burujabe ildokoek urrats hori eman dugu, baina besteek ez dute deus erran oraindik. EBk (Euskal Batasuna) eta HAK (Herriaren Alde) ez dakit zer egingo duten.

Zer nahi gisaz, alderdi hauek ofizialki ez badaude desagertuak ere, ez dira ABren barnean sigla horiekin lanean ari. Alderdien eta ildo historikoen eragina ahitzen hasi zen duela bospasei urte ABren barnean, eta funtsean, azken bi urteotan berez desagertu dira. Sentsibilibitateak hor daude, baina militante guztiok AB gisa funtzionatu dugu. Zentzu onean esanda, ildoen desagete bat eman da eta ildo handi batean bildu gara ABn. Maleruski, arrazoiak arrazoi, sektore bat kanpo gelditu da, Batasuna alderdian integratu dena.

■ **Bi alderdi sortu direla esaten da. Ados al zaude ikuspegi horrekin?**

Ez. Biltzarrean ondoren AB alderdi politiko bihurtu izana aipatzen da ororen gain, eta ez naiz ados horrekin. AB aspaldiko proiektu politiko bat da, azken urteotan gorpuztuz joan dena eta hauteskundeetara aurkeztu denean emaitza

onak lortu dituen. Azken biltzar nagusian modu formal batez gauzatu da alderdi gisa, baina alderdia ez da azken hilabete hauetan bizitako prozesuaren ondorioa, AB aspaldi egindako alderdi politikoa da.

Bien bitartean, esan bezala, Batasunak apustu bat egin du Iparraldean, garaiz kanpo, gaizki aurkeztua. Hartaz, jendea harritu da Batasunak eraman nahi zuen prozesuarekin eta horrek ekarri du ABko kide gehiengoaren aldetiko jarrera tinko bat. ABren baitan bilaka-bide propioa ari da gauzatzen, proiektu bat, orain alderdi gisara finkatu beharko dena.

■ **Une honetara iritsita norako bidea hartu behar luke ABk? Badu ezker abertzalearen baitan bide propio bat urratzerik?**

Bai. Eta ez bakarrik Iparraldean, neurri batean Euskal Herria osoan ere bai. Lizarra-Garaziko Akordioaren geldialdiaren ondoren gauzak argitzen

■ **"Jendea harritu da Batasunak eraman nahi zuen prozesuarekin eta horrek ekarri du ABko kide gehiengoaren aldetiko jarrera tinko bat".**

ALBERTO ELOSEGI

■ Herriko Etxeak eta Euskal Departamendua

“François Mitterranden diskurtsoa betetzeko garaia iritsi zaie sozialistei”

Azkeneko herri bozetan, Lizarra-Garaziko indarrek sostengatu zuten Donibane Lohizuneko zerrenda abertzaleak ez zituen espero zen emaitzak erdietsi, ez helburua bete ere. Zergatik?

Hasierako asmoa horrelako izan bazen ere, bozak burutu orduko Lizarra-Garaziko Akordioa gelditua zegoen jada. Ezker abertzaleaz haratagoko alderdiak (EAJ eta EA) udal zerrenda berean bildu nahia ez zen erabat gauzatu. Bestalde, inork ez zuen pentsatzen RPRko Michelle Alliot-Marie lehen itzulian hautatua izango zenik bozen %50 baino gehiago bilduz.

■ **Alta, horrela izan zen. Zergatik?**

Batetik, Alliot-Marie RPRko lehendakari berria hautatua zen eta Donibane Lohizuneko bozen %20 kanpotarrena dira; erretiro garaia hemen pasatzeko etxea bertan erosi dutenena. Aldi berean, kinkan zegoen Lizarra-Garazi mamu gisa zabaldu zuten Iparraldean. Udal zerrenda abertzalekoek lehen itzulia gainditu ondoren, sozialistekin eta Paul Badioalerekin -auzapeza ohia- akordio bat aurreikusia genuen Alliot-Marie Herriko Etxetik kentzeko. Badiolak nahiz sozialistek boz ugari galdu zuten alta.

■ **Nolanahi ere, abertzaleen artean ez zen girorik. Emaitzek abertzaleen arteko akordioaren mail eskasa islatu zuten.**

ari dira ezker abertzalean. ABn Lizarra-Garazi hasierako espiritu hura berreskuratzeko lan egin nahi dugu. Hortik berrabiatu nahi dugu lehenengo bidea, lehenik abertzale guztiak bilduz eta gero abertzaleak ez direnak ere bai.

■ **Batasunaren aldetik ezker abertzalearen joera guztiak batzeko nahia ikusten duzu?**

Ez da nahi kontua, behartuak gara. Gure arteko ezberdintasunak -Batasuna, Aralar, Batzarre, Zutik, EAE-ANV eta gure artean- txikiagoak dira beste edozein alderdirekin baino. Orain arte lan egin badugu elkarrekin aurrerantzean ere segitu behar dugu elkarlanean. Oraingo zatiketa hau aldian aldiko ezberdintasunengatik eman da, baina, azken finean, gure proiektua eta xedeak berdinak dira.

■ **Batasunak ez du Aralar**

Bai. Horrela da. Gure emaitzak ez ziren azken bozetan ABk atera zituenak baino altuagoak izan. Funtsean, EAJ eta EAren atxikimenduak ez zuen boz gehiagorik ekarri. Xabi Soubellettek gidatu zuen abertzaleen zerrendak %11,80 egin zuen. Kantonamenduetako bozetan, berriz, ABk bakarrik %11,33 egin zuen, EAJk %6 egin zuen. Printzipioz, Soubellettek zerrendak %18 egin behar zuen. Bakoitzak atera ditzan emaitzen arrazoiak.

■ **AB zentro-eskuineko ez diren alderdiekin akordioetara iristen al da? Sozialistekin, kasu.**

Laster kanpaina berri bat abiatuko da Euskal Departamenduen alde eta, berriz ere, termometroa martxan jarriko da sozialistek -eta oro har abertzale ez direnek- zer neurria ematen duten ikusteko. Herri eta kantonamenduetako bozak ez diren garaian Departamenduen aferarekiko atxikimendua, indarra eta gogoia agertu behar dituzte indar hauek. Presidentziarako bozak dira tartean eta horrek mugimendu posibleak baldintzatzen ditu. Hala ere, Lionel Jospinek argi eta garbi

hitz egin behar du, behingoz, sozialistek Mitterranden garaian hasi zuten diskurtsoa betetzeko. Guk ahalik eta argudio gehien eta aitzakia gutxien eman behar dizkiegu Euskal Departamenduen ezetza nagusitu dadin ●

ALBERTO ELOSEGI

■ **“Alderdien arteko elkarriketak ez du berez tregua bat ekarriko, eta ETari tregua bat eskatze soilak ere ez, biak lotuta daude”.**

ezker abertzaleko alderdi bezala onartzen. Zer iritzi duzu horri buruz?

Hori lehenbiziko erreakzioa izan da, baina Batasunak bada-ki Aralar edo AB, denok familia berekoak garela, familia handitzen denean holakoak gertatzen dira, baina familia atxiki behar dugu, ez bakarrik argazki bat egiteko, lanerako baizik.

■ **Lizarra-Garaziko Akordioaren markoan argazki bat egin zen eta bidea urratu ere bai. Zergatik akordioa bildu ziren indarrek ez zuten bidean elkarrekin asmatu, zure ustez?**

Lizarra-Garaziko Akordioan biltzen ziren indarren haulturan faktore askok eragin zuen. Batetik, kanpotik etorri zen erasoa: Frantziako eta Espainiako gobernuen estrate-

gia sostengatzen duten alderdiek oztopo besterik ez zuten egin. Bestetik, akordioa ahalbidetzeko prozedura abian jarri zen, eta bidea egin ahala, antza, barnean geunden guztiok ez genuen aurreratzen ari ote ginenaren inpresio bera izan. AB eta ezker abertzaleko kide bezala ez nago ados Lizarra-Garazin ez zela ezer egin eta ez zela urrats kualitatiborik eman. Lan anitz egin zen, gauza asko, eta ordu-ra arte abertzaleen artean ezagutu ez genuen indar harremana gauzatu zen. Lizarra-Garazi proiektu abertzale aurrekoi gisa agertu zen Europan eta munduan; Lizarra-Garazi proiektua sendoa zen. Proiektu ahula zela diotenek esan dezaten zein den harrezkero Euskal Herrian erdietsi dugun indar biltze edota indar metaketa. Ez nator bat, ez zela nahikoa sendoa eta ez zuela abiadura aski eraman diotenekin. Aurrerantzean ere, tamaina honetako arazo bat gainditu ahal izateko, nekez egingo dugu 18 hila-betetan egin genuena baino gehiago.

■ **Nola berreskuratu daitezke espiritu eta bide haiek?**

Hasteko abertzaleen arteko elkarriketa landu behar dugu. Lan egutegi bat antolatu baina berau denboran mugatu gabe, luzerako egutegi bat antolatu beharra dago. Plangintza hori gauzatzeko lehenik alderdiek elkarrekin hasi behar dugu lanean, eta gero gainontzeko gizarte mugimendu nahiz indar sindikalekin harremanetan jarraitu.

■ **ABko Richard Irazusta zure kideak hauxe esan du bien bitartean: "Lizarra-Garaziren helburuetako bat borroka armatua gelditzea bazen, egun helburu hori baldintza bihurtzen ari da?". Egoera aldatu da, antza.**

Horrekin bat nator baina zehazpen bat egin beharra dago. Alegia, alderdi politikoen arteko elkarriketa eta ETArren tregua bat lortzea lotuta daude. Lizarra-Garazin ere lotuta egon zen, eta orain berriz ere, ez dut uste bat bestea gabe emango denik. Alderdien arteko elkarriketak ez du berez tregua bat ekarriko eta ETari tregua bat eskatze soilak ere ez, biak lotuta daude.

■ **ABk, hasteko, ETari tregua eskatu dio. Lizarra-Garaziren garaira itzultzeko baldintza al da?**

Bai. Baina beti ulerturik, tregua talde armatu batek erabiltzen duen tresnaren geldialdia dela. Jendeak uste badu ABk tresna horren erabilpena kondenatzen

□ **"Biltzar nagusian Batasunaren alde bozkatu dutenek argi izan dezaten ez garelako departamenduaren aldekoak soilik, departamentistak alegia"**

duela oker dabil. Konparazione, *Sud Ouest* egunkaria hasia da esaten azken biltzarretik atera den ABk ETaren biolentzia kondenatzen duela, eta hori ez da horrela, inola ere ez. ABren ustez, borroka armatua borrokarako tresna bat da. Orain, aldiz, berau erabili gabe indar gehiago izan genezakeela pentsatzen dugu. Besterik ez. Zentzu honetan, azken biltzar nagusian Batasunaren alde bozkatu dutenek argi izan dezaten ez garelako departamenduaren aldekoak soilik, departamentistak alegia. Ez diezaigula inork "erregionalista" izaera leporatu, gezur hutsa baita. Aldi berean, ABren kideren batek ez baditu "eraikuntza nazionala" edota "presoen arazoa" bere

aldarrikapenen artean sartzen, ez da ABko kidea. Hori garbi izan behar du.

■ **Elkarri-ren Konferentzia dela kari, Lizarra-Garaziko espiritua etorri zaigu gogora. Zu bertan egon zinen. Zer inpresioarekin atera zinen?**

Gogo berri gisako bat sentitu nuen; beharrezkoa iruditzen zait gogo berri bat aurkitzea. Lizarra-Garazi garaian sortu zen gogoia ez zen behar genuen bezain ona izan; irudiz, alta, harrezkero ez da hobeago bat agertu izan. Konferentzian orduko indar guztiak eta Lizarran ez zen hainbat sozialista bildu ginen. Nahiz azken hauek modu pertsonalean baino ez izan, urrats baikor gisara hartu behar da. Akatsak ere ikusi ditut, bortizkeria aipatzean ETaren borroka armatua besterik ez da aipatu edo deus gutxi -Jonan Fernandezek doi-doia aipatu zuen estatuen bortizkeria. Alde horretatik modu ezkor batez bizi izan dut Konferentzia. Euskal Herriak jasaten duen sufrimendua ez da zehazki aipatu, hori isildu da eta ni gogo txarrez atera naiz. Lizarra-Garaziko espiritura itzultzeko, hori ere aipatu behar dela pentsatzen dut ●

◆ **MIKEL ASURMENDI**

ITZULPEN ZERBITZUA

eskura

SERVICIO DE TRADUCCION

EUSKARA - GAZTELANIA
GAZTELANIA - EUSKARA

Bezereen beharretara egokituz,
Ingelesa, Frantsesa, Alemaniera, Italiara,
Katalana, Portugesa, Galegoa...

1985EAN SORTUA

JOSÉ ARANA, 15 BEHEGAINA • 20001 DONOSTIA
TEL.: 943 29 18 30 • FAXA: 943 27 58 69
eskura@eskura.com • www.eskura.com

N E K A Z A R I T Z A - A B E L T Z A N T Z A

Donostialdea-Bidasoaldean egindako ikerketa batek baserriak desagertzeko zorian daudela ondorioztatu du, eta ondorio berbera aterako litzateke Gipuzkoa eta Bizkaian ikertuz gero. Gazteek sektore honekiko duten interes eza eta hiriaren eragina dira arazo nagusiak.

BASERRIA DESAGERTZEKO ZORIAN

■ Baserrien galera historiko honen oinarrian, nagusiki, gazteek jarduera honekiko erakusten duten interes falta dago.

Euskal Herriko nekazaritzako baserriak, Bizkaian eta Gipuzkoan bereziki, hiltzorian eta desagertzeaz daude. Dirudienez galera historiko horren oinarrian, nagusiki, belaunaldi gazteek jarduera horrekiko erakusten duten interes urria dago, beren aurrekoek hainbeste urtez landutako arloari jarraipena emateko gogo eskasa. Hala ere, badira beste arrazoi batzuk, besteak beste, arlo horretako ustiapenek merkatu berrietara egokitzeko dituzten zailtasunak eta hiriak nekazariari eta lanerako

erabiltzen duen lurraren aprobetxamenduari eskaintzen dizkion aukera erosoagoak. Etorkizun hurbil batean nekazaririk gabeko eskualdeak ezagutuko ditugu.

Horrela diote Donostialdea-Bidasoaldeko errealtatea aztertu duen ikerketaren ondorioek. Eskualde horrek hiri ingurunearekiko hurbiltasunaren eragina jasaten du eta, euskal baserriaren inguruko antzeko beste ikerketa batzuen arabera, egoera hori Gipuzkoako eskualde guztietan eta, are gehiago, Euskal Autonomia Erkidegoaren alderdi atlantiko osoan ber-

dintsua dela esan daiteke. Hori da, hain zuzen ere, Juan Cruz Alberdik egin eta "Sustrai" aldizkariak, bere azken alean, 58. zenbakian, argitaratzen duen txostenak dioena. Txosten hori erabili dugu gure lanerako oinarri gisa.

ESKULANAREN URRITASUNA.

Baserrietako familietan gertatzen den nekazaritzarako eskulanik ezak hiltzorian jarri du euskal baserriaren antzinako jarduera. Lurraren ustiapenean oinarritzen den sistema orok transmisiorako meka-

■ Familia barruan nekazaritzarako eskulana berritzeko zailtasunak sistemaren egitura osoan du eragina. Familiako gazteengan baserriko lanerako gogoia balego, ziurtaturik legoke jarraipena.

nismo batzuk ditu jarraipena eta garapena ziurtatu ahal izateko, eta horien hausturak erabateko suntsipena eragin dezake. Hain zuzen ere, familiako eskulana da mekanismo horietako bat, nagusienerakoa. Belaunaldi berrietan, familiako gazteenetan, baserriko lanerako asmoa eta gogoia balego, ziurtaturik legoke haren jarraipena. Baina aipatu ikerketaren arabera, ezin esan hori denik gaur egungo errealitatea, alderantzizkoa baizik. Aztertu diren kasu gehienetan gazteenek ez dute inolako

interesik erakusten jarduerara horren lekukoa hartzeko. Horren ondorioz sortzen den prozesuak nekazaritza lanen amaiera eragiten du. Prozesu hori, hasi, baserriko lanen ardura nagusia duenak 50 urte inguru betetzen dituen hasten da, eta, amaitu, ardura hori hirurogeiko hamarkada ingurura arte euskal baserriak bizi izandako nekazaritza giroko gizartea ezagutu ez zuen belaunaldien esku geratzen denean amaitzen da. Familia barruan nekazaritzarako eskulana berritzeko zailtasunak sistemaren egitura osoan du eragina, noski: nekazaritza eta abeltzaintzako lanetan, nekazaritzarako erabilgarria den lurren aprobetxamenduan, baserriko lurren oinarrian, eta jarduerara osagarrietan (landa turismoa, jatetxeak eta abar).

Horrela, nekazaritza eta abeltzaintzako lanek desagertzeko bidea abiatzen dute, honako urratsak igaroz: ustiape-

nean inolako berrikuntzarik eta hobekuntzarik gabe jarduten dute; estentsibotasuna (esnetarako behietatik haragitarako behietara edo ardietara, bazterketa ekonomikoa, hondarreko jarduerara edo erabateko atzerakada) hasten dute; nekazaritzarako lur erabilgarriaren aprobetxamenduak ere estentsiboak bihurtzen dira, larreetatik belar mozketa bidezko bazkara pasatuz, belar mozketa gabeko bazkara, eta, azkenik, bere energia gaitasun guztia galtzera;

■ Hiriarekiko hurbiltasunak eta ekonomiaren globalizazioak nekazaritza eta abeltzaintzako jarduerara uztea eragiten dute

nekazaritza lanetarako lurak murrizten dira. Baserriaren oinarri den lurra unitate are txikiagotan zatitzen da, baserriaren jabetzari eusteko adina ematen ez duen hura anai-arreben artean zati berdinetan banaturik oinordetzarako garaia iristen denean. Jarduera osagarriak, hau da, landa turismoa edo jatetxe jarduerak, jarduerara nagusi bihurtzen dira nekazaritza eta abeltzaintza jarduerak ordezkatuz.

Haustura horren zergatia eskulanaren urritasuna baldin bada, ikertzaileek diotenez, egoera hori eragiten duten arrazoiak ingurune horretatik kanpo bilatu behar ditugu: nekazaritza eta abeltzaintzako lanen garapen orokorrean, eta hiriak nekazaritzako lurretan eta langileengan duen eraginean. Horrela ziurtzat

jotzen da hiriekiko hurbiltasunak eta ekonomiaren globalizazioak jarduerara horren bazterketa eragiten duela. Merkatu libreko ekonomia globalizatzailearen errealtatean ustiapen gutxi batzuek asmatu egiten dute globalizatze horretara egokitzen, eta beren errendimenduak hobetzea eta ustiapenak kapitalizatzea lortzen dute. Baina gehienek ez dituzte beren instalazioak berritzen, nekazaritzako errenta murriztu egiten dute eta, azkenik, jarduerara bazterrean uzten dute. Eta espezializatzen direnak ekarpen energetikoa erabat kanpotik ekartzera beharturik daude, gastu aldakorra izugarri areagotuz eta Europako beste ingurune edo herrialde batzuetan baino mozkin gutxiago lortuz.

Ingurune hurbileko hiriek, bestalde, geroz eta murriztago egiten dute inguruetako nekazaritza jarduerara. Egoera hori eragiten duen arrazoi nagusietako bat landa lurren prezioan datza, nekazaritza arloko balioan oinarritu ordez hirigintza esparruko balioan oinarritzen delako. Lurren desjabetzak bata bestearen ondoren datoz, hirigintza planen inguruko espekulazioa sortzen da, eta horrek eragin handia du inguru horretan finkaturik dauden ustiapenetan, haiengan gogo txarra, egonkortasun eza, ekoizpenerako instalazioak ez berritzea eta, azkenik, ustiapenak baztertzea bultzatuz.

Nolanahi ere, bada beste arrazoi bat nekazaritza eta abeltzaintzako eginkizu-

ALBERTO ELOSEGI

■ **Sektore hau desagertzeko arrazoietakoa bat berrikuntza falta da.**

nak uzteko. Egia izanik hiriak eragin handia duela nekazaritzako lurren prezioan, ez da gutxiagorako hiriak berekin dakarren lanpostuen eskaintza ugaria. Hau da, nekazaritza arloko lanak zerikusi gutxi du denbora libre, neke gutxiago eta inbertsio beharrik gabeko etekina eskaintzen duten lanpostuekin, eta konparaketa horretan nekazaritzako lana izango da beti galtzaile ateratzen dena.

LURRAK MURRIZTU ETA NEKAZARIAK DESAGERTU.

Donostialdea-Bidasoaldean egindako ikerketaren ondorioak ikusita, eta ondorio berberak Gipuzkoa eta Bizkaiko beste eskualde askotarako ere balio dezaketela kontuan izanik, garbi dago etorkizun hur-

bil batean nabarmen murriztuko direla nekazaritzarako lurak nahiz esparru horretan aritzen diren langileak.

Oraindik landa lur ugari dago, baina 100 metroko altueratik beherako nekazaritzarako lur erabilgarriak, batez ere mekanizatu daitezkeen lurak, ez dira hainbeste. Ikerketak dioenez, auzo urrunenak eta lur garaienak, nekazaritzarako ezaugarri eskasnak dituztenak, izango dira jarduera horretan jarraituko dutenak, eta gainerako lurak hirigintza planetarako erabiliko dira.

Nekazari kopurua ere nabarmen gutxituko da, eta bi lan motatan antolatuko da: aisialdiaren inguruko nekazaritza eta profesionalizazioa. Hala dio ikerlanaren bigarren ondorioak. Batetik, jarduerarekin jarraitzearen aldekoak daude, lanaldi guztia horretan jardungo dutenak. Estrategia produktibista batean erabat sarturik, horietako askok soldatapeko eskulana kontratatuko dute, pixkanaka familiako laguntza erabat ordezkatzuz. Ikerketak dioenez, ustiapenetako askok, inolako helburu ekonomikorik gabe, artalde txiki batzuk, behi edo zaldi batzuk, sagasti txikiak edo kanpoan baratzak batzuk landuko dituzte. Horixe izango litzateke multzo ugariena, eskualdeko nekazaritzaren oinarria, nahiz eta epe luzera begira galtzen joango den.

Lur zoru erabilgarria sastrakaz eta baso atlantiko beteko da. Hori da ikerlanaren hirugarren ondorioa. Nekazaritzarako lurak, pixkanaka, desagertu egingo dira dagoeneko estentsiboa den jarduera murrizten eta desagertzen doan heinean.

□ **Etorkizuneko nekazaritza bi lan motatan antolatuko da: aisialdi ingurukoa eta profesionalizazioa**

Egoera hori, modu orokorrean, mekanizazioarako zailtasunak dituen lurretan gertatuko da, baina nekazaritzarako makinariarekin aritzeko moduko lurretara ere zabalduko da, batez ere lurra eskatzen duten abeltzaintza arloko ustiapenik ez dagoen lurretan. Nolanahi ere, nekazaritzako aprobetxamendua ez da aldatuko.

Nekazariarekin batera silbikultorea desagertuko da. Horregatik, ikertzailearen ustetan, nekazaritzarako erabilgarriak diren lurak horretarako erabiltzeari utzitakoan, bertan behera utziko dira, eta landaredi naturalez beteko dira. Ziurrenik, datozen urteotan, sastraka eta baso atlantikoa hedatuko da.

Gaur egungo baserria, etxebizitza eta nekazaritza edo abeltzaintzako ustiapena bateratzen duena, desagertu egingo da. Horixe da ikerlanaren laugarren eta azken ondorioa. Maiorazkoa desagertzea, dio, jabetzaren banaketa ari da eragiten, eta datozen urteotan geroz eta gehiago zabalduko da egoera hori. Baserriaren egitura nahiko osorik iritsi da gure garaietara, baina orain, seme-alaba guztien eskubideen berdintasuna onarturik eta haren zeregin produktiboa desagerturik, lur zati txikietan zatituko da jabe ezberdinen izenean. Une horretatik aurrera are zailago gertatzen da nekazaritzako edo abeltzaintzako unitate bat eratzea.

Ikertzailearen iritziz, agian aurreikus zitekeen prozesu horren abiadura handia da bere ezaugarriarik deigarriena. Batetik, ekoizpen jardueren bilakaerak, une ekonomikoak eta hirigintzarako dagoen lur eskaerak, eta, bestetik, jardueraren behar-kada nabarmenak eta baserriaren jabetza gizarte hiritarrean jaio eta hezitako belaunaldi baten esku, hau da, balio berriak eta ekonomi baldintza berriak ezagutzen dituen belaunaldi baten esku, geratzeak areagotu eta azkartu egiten dute hirien inguruko lurretan garatzen den edozein nekazaritza jardueraren amaiera ●

◆ **DANIEL UDALAITZ**

ALBERTO ELOSEGI

■ **Etorkizun hurbil batean nabarmen murriztuko dira nekazaritzako lurak eta esparru horretan aritzen diren langileak.**

aeke...

urriak 28

...eta murgildu!

aekeguna
Zestoa 2001

AEK Eguna urriaren 28an ospatuko da. Aurtengoa, hamalagarrena, Gipuzkoako Zestoa herrian egingo da. Egitarau zabala osatu dute eta denentzako festa giroa. "AEK eta Murgildu!" lelopean oraindik euskaldundu ez direnei euskararen murgiltzeko dei egingo zaie.

EUSKARAN MURGILDU

AEK eta Murgildu! Dei horixe egin du Alfabetatze eta Euskalduntze Koordinakundeak bere hamalagarren festa eguna iragaritzeko. Urriaren 28an Zestoan egingo da AEK Eguna eta Urola Kostako herri honek berezkoa duen euskal giroan murgilduko da bertaratuko den oro. Edizio honen arduradun, Eneko Ibargurenek adierazi digunez, AEK Eguna Zestoan egiteak aukera hori emango du: *"Joango denak badaki euskal giroa eta euskara topatuko dituela, alegia, euskaraz biziko dela egun horretan"*.

Festa honen bidez, euskararen ofizialtasuna Euskal Herri osora zabaltzeko eskatuko du AEK-k, eta irailetik abian den matrikulazio garaia amaiara iragarriko dute. Iaz hamabost bat mila lagunek eman zuten izena AEKren euskaltegietan, eta aurreneko kopuru horri eutsiko dioten itzaropena agertu du Gipuzkoako AEKren arduradunak, Joxe Leon Otañok.

EGITARAU ZABALA. Haur, gazte, heldu eta zaharrentzako moduko egitaraua antolatu dute Zestoako herritarrek aurtengo AEK Egunerako. Hiru gunetan banatuko dute festa. Lehenengo gunea, bereziki, haurrei zuzendutakoa izango da. Bertan, besteak beste, magoak, pailazoak, puzgarriak eta haurrentzat herri kirolak egongo dira. Bigarren gunea, erdi-gunea izango da; herriko plaza. Eta plaza guztietan bezala, erromeri giroa

■ Duela bi urte Saran egin zen AEK eguna.

nagusituko da, Etzakit taldearen doinuekin, besteak beste. Hirugarren gunean (kanpan), berriz, mota guztietako musikak entzuteko aukera izango da: EH Sukarra, Idi Bihotz, Doktor Deslai eta beste hainbat euskal talde.

Musikaz eta euskaraz blaituko da Zestoa urriaren 28an. Euskaraz melamela eginda amaituko dute gerturatuko direnak; izan ere, euskararen murgiltzera deituko baikaitu aurtengo AEK Egunaren kantuak.

MEZU BAIKORRA. Jon Maia bertsolariaren hitzak erritmo latinoekin nahastu dituzte Eztanda taldeko kideek eta emaitza mezu positiboa da, doinu

fresko eta dantzagarri lagunduta. Hitzek jabeak berak adierazi duenez, bere intentzioa festarako eta ondo pasatzeko mezua zabaltzea izan da: *"Askotan salaketa kantuak egiten dira, baina hau festa eguna izango denez, saiatu naiz euskararen ikuspegi positiboa agertzen"*. Bertsolariaren iritziz, ez da erraza ezer berririk asmatzea euskararen inguruko kantu bat egiterakoan: *"Azken finean beti antzerako helburuak izaten dituzte, eta asko dira euskararen alde egiten diren jaiak, AEK eguna tarteko"*. Maiak dio euskara ikuspegi baikor batetik ikusten dutenak eta harekin eguneran lan egiten dutenak ez dutela uste euskarak arazorik duenik, baizik eta oso mundu erakargarria eta zabala dela: *"Leihoak irekitzen dizkion giltza bat bezala ikusten dugu euskara, eta hor barruan naturaltasun osoz bizi eta murgiltzen gara. Ikusirik euskararen zabalkundeak aurrera egiten duela, ikuspegi positibo hori laburbiltzen saiatu naiz kantuan"*.

Euskararen ikuspegi positibo horrekin bat dator Joxe Leon Otaño Gipuzkoako AEKren arduraduna ere, eta baikor agertu da euskararen etorkizunari begira.

TRABAK GAINDITZEN. Duela hogeita hamabost urte Euskaltzaindiaren babesean gau eskolak sortu ziren eta bide horretatik jaio zen AEK, Alfabetatze eta Euskalduntze Koordinakundea. Urte hauetan guztietan, hainbat oztopo eta traba gainditu du eta Baltasar Garzon epaileak jarritako autoa ere gaindituko dutelakoan dago Joxe Leon Otaño. Bata edo bestea esatea arriskutsua deritzon arren, Otañoren ustez, *"datozen bi hila-beteak oso garrantzitsuak izango dira AEKrentzat"*.

Gipuzkoako AEKren arduradunak adierazi digunez, Baltasar Garzon epai-

Euskara sailaren babeslea:

Tolosako Udala

*Tolosaldeko Euskararen Plan Estrategikoa abian da.
Hartu zure konpromisoa euskararen alde.*

□ Festa honen bidez, euskararen ofizialtasuna Euskal Herri osora zabaltzeko eskatuko du AEK-k

learen autoaren berri jakin zutenetik denbora asko pasa da, eta ez da ezer ere aurreratu: "Tkusi da aipatzen ziren puntuek inolako oinarririk ez dutela". Garzonek administrari judizial bat izendatu zuen AEKren funtzionamendua ikuskatzeko eta laster emango dio epaileari Koordinakundeari buruzko txostena. AEKko administratzailearekin hitz egin du eta Otañok azaldu digunez, hark bere lana amaitu du eta ezer susmagarririk ez duela aurkitu adierazi die: "Berak hitzez hitz esan bezala, aldeotasuna emango dio Garzoni. Gero ikusiko da bestearen jarerra, batek daki Garzonek nola jokatu duen".

Ogasuna eta Gizarte Segurantzari iruzur egin izana ere egotzi zien Garzonek, eta AEK-k helegitea aurkeztu zuen. Erantzuna pare bat edo hiruzpalau urteren buruan jasoko dutelakoan daude, baina balizko zor horrekin ez jarraitzeko Gizarte Segurantzarekin negoziatzea erabaki zuten. Herri ondasunak eta beste ondasun batzuk eskainiz, balizko iruzurrari aurre egitea da AEKren asmoa. Hori betez gero, Gizarte Segurantzarekin egunean egotea lortuko luketela azaldu digu Joxe Leon Otañok: "Hori da bizirauteko dugun baldintza bakarra, Gizarte Segurantzarekin egunean ez bageunde, zailtasunak izango genituzke diru laguntzak jasotzeko". Oraingoz, azken eskaintza egin dute. "Borondate izugarria dago 'normalizazio egoerara' iristeko, baina borondatea beti bi aldeetako behar da; beraiek ere borondate minimo bat izango balute eta ikusita ikerketek zer eman duten, gurekikoak amaituko lituzkete".

Egoera zaila izan arren, aurtengo AEK egunaren leloa bezain baikor agertu da Gipuzkoako euskaltegien ardura-duna. Auto horrek kalte handia egin dio AEKri, eta mediatikoki ere oso erabilia izan dela esan digu Otañok, baina horren aurrean "irmotasun handiagoz" jokatu duela eta AEK-k aurrera egingo duela adierazi digu ●

◆ LORE AGIRREZABAL

Arturoren kaiera

NAFARROAKO DIRU LAGUNTZAK

Euskaltzaindia eta Eusko Ikaskuntzak ez dituzte jaso oraindik Nafarroako Gobernuak eman ohi dizkien diru laguntzak. Nafarroako Gobernuak bi erakundeen sorreran parte hartu zuen. Egungo UPNren Gobernuak bestelako jarrera agertu du ordea. Nafarroako Gobernuak beste akordio bat nahi du akademiarekin, egungoa eleanitza baita eta EAEko aldundiak eta Eusko Jaurilaritza hartzen baititu bere baitan. Bestalde, UPNko Jaime Ignacio del Burgo Nafar Ikasketen Elkartearen eratu du. Berau Eusko Ikaskuntzaren kontra doala adierazi du Roldan Jimeno Eiko "RIEV" aldizkariko koordinatzaileak.

EUSKARA MAKAL UNIBERTSITATEAN

Unibertsitatean ikasketak euskaraz egiteko eskaintza eskasa da eta horren erakusle dugu asteotan Donostiako EHUKo Arkitektura fakultateko ikasleak egiten ari diren itxialdi eta mobilizazioak. Aurten EHUKo Arkitekturako 4. maila euskaraz egiteko aukera estrainezko eskaini badi ere, ez du oraindik klase horiek emateko irakaslerik kontratatu. 3. mailan ere bi ikasgai gaztelaniaz egin beharko dituzte ikasleek arazo beragatik. Bestalde, euskararen normalizazioaren alde lan egitea xede duen Elkarlanean ikasle elkarteak sortu dute Nafarroako Unibertsitate Publikoan.

UDALBILTZA EUSKAL KULTURA LAGUNTZEN

Topagunea, Udako Euskal Unibertsitatea eta Iparraldeko zenbait elkarte diruz lagunduko ditu Udalbiltzak, euren lana bultzatzeko asmoz. Topaguneak 10 milioi pezeta jasoko ditu eta UEUK bi milioi pezeta. Iparraldeko elkarteek dagokienez, Kulturaldia eskuko programa, Euskal Irratiak, Ikas-Bi eta Euskal Haziak izango dira onuradunak: Guztira, 21,3 milioi pezeta jasoko dituzte Iparraldeko elkarte horiek.

DEBAGOIENEN 7 ALDIZKARI GOIENKARIAN

Urriaren 19tik Debagoieneko zazpi herri aldizkari Goienkariaren barruan banatzen dira. Hala, asteroko maiztasunez herrietako hiru edizio egongo dira, bata Bergarakoa bestea Arrasatekoa eta azkena Leintzekoa izango da.

Urrea

■ Arantzazu Gurutzeaga San Fermin ikastolako irakasleak Nafarroako Unibertsitate Publikoan egin den euskarazko lehen tesia aurkeztu du pedagogiako gai baten inguruan. Dena ez da euskaraz izan. Tesiaren zuzendaria erdalduna izaki, laburpenak erdaraz egin behar izan ditu. Bidea irekia dago, orain jarraitzea da kontua.

Ikatz

■ Irakurle batek Bodegas Faustino ateratako liburu baten berri eman digu: "El Diccionario del Restaurante". Bertan jaki eta edarien izenak agertzen dira zortzi hizkuntzatan: italieraz, frantsesez eta japonieraz... Euskararen arrastorik ez dago ordea. Eta Oiongo upeltegiak izaki, kontuan hartu beharko lukete herriko hizkuntza.

IZARA ZURIAREN AZPIAN EZKUTATUTA

Gauzak asko aldatu dira 1666an Joan Tartasek herioa andere maitagarria zela esan zuenetik. Garai hartan "Onsa hilzeko bidia" erakutsi nahi izan zigun idazle zuberotarrak. Baina ondo hiltzerik ba al dago? Heriotza ona izan al daiteke? Ez dirudi gaurko gizartean Tartasen liburuak zentzu gehiegi izango lukeenik. Datorren ostegunean, azaroak 1, hilerriak lorez beteko dira urteroko hildakoentzako omenaldi zabalean eta iluntzean animak lurrera jaitsiko dira. Baina hurrengo egunetik aurrera, gizarteak bere ezkutalekura bidaliko du berriro heriotza. Hildakoak bizion begiradetatik aseptikoki babestuko dituzte eta, dena makilatzen den garaio-tan, gorpuak makilatuta aurkeztuko zaizkigu soilik. Haurrei aitona bidaia luze batean dela esango zaie, lehen haurrak Paristik zeto-zela esaten zitzaien modura; Eros eta Tanatosen ezkuta-keta jokoa. Gizarte industrializatuan heriotza tabu bihurtu da. Gauzak asko aldatu dira bizitza eta heriotza bat ziren garaietatik.

Testuak: Nagore Irazustabarrena

■ Historian zehar heriotza aldaketak dira.

Historiaurreko trikuharrietatik hasi eta hildakoen errautsak gordetzeko urna berrietaraino, hamaika izan dira hildakoak gordetzeko erabilitakoak. Heriotza beti heriotz. Baina hilobiek ez ezik, heriotzarekiko jarrerak ere aldaketa handia jasan du historian zehar. Nabarmenena, gertuen dugulako beharbada, egun bizi dugun aldaketa da, XVIII-XIX. mendetik hona gertatu dena.

Heriotza atsekabea da, bizitzan gainditu beharreko trauma. Amaiera izan daiteke, baina baita beste zerbaiten abiapuntu ere. Norberarenari ez ezik, inguruko heriotzari ere beldurra eta errespetua diogu. Horregatik gizakiak milaka urtetan hildakoei agur esan die, omendu egin ditu eta beste mundu baterako prestatu ditu. Sarritan mundu honetara itzul ez daitezen bitartekoak ipini ditu. Eta sarritan, hildakoari agur esanda, bera oraindik bizirik dagoela gogorarazi dio.

Modu horretan, eta heriotzarekiko jarrera desberdinen arabera, ohitura eta errito andana sortu da toki eta garai bakoitzean.

AGONIATIK PARRANDARA.

Euskal Herria preindustrialean, beste toki askotan bezala, hiltzorian zegoenari ez zitzaion bere egoera larria ezkutatzen. Alderantziz, behar-beharrezkoa zen hari gauzak garbi adieraztea, une horretarako presta zedin.

Etxeko heriotza zen hura, senitartekoz inguratuta. Eliza katolikoa bizitzako esparru guztietan sartuta zegoen garaian (eta heriotza bere esparru indartsuenetakoa zen, zalantzarik gabe), hiltzera zihonak damutzeko eta sakramentuak hartzeko aukera behar zuen, bere arima

DANI BLANCO

salbatuko bazuen. Hura zen ondo hiltzeko bidea. Heriotza txarrak, istripu batean edo bihotzekoak jota bat-batean gertatutakoak, betiko kondena zezakeen hildakoaren arima. Europako literatura erlijiosoak ederki azaltzen du hauxe eta Euskal Herrian ere badugu gaiaren inguruko

□ Hiltzorian zegoenari ez zitzaion bere egoera larria ezkutatzen. Alderantziz, beharrezkoa zen hari gauzak garbi esatea

hainbat idazle: Kardaberaz, Palacios, Mendiburu, Tartas bera...

Behin heriotza gertatutakoan, egin beharreko lehenengo gauza gertakaria jakinaraztea zen. Horretarako elizako kanpaiak jotzen ziren. Euskal Herriko hainbat tokitan erleei esaten edo kanta-

tzen zitzaien heriotzaren berri. Beste toki batzuetan ganaduari ere esan behar zitzaion. Ondoren, gorpua prestatu behar zen: auzoko etxekoandreak jazten zuen berau, beti ere hildakoaren begiak itxi ondoren (ez zen komeni hildakoari begietara zuzen begiratzea, heriotz batek atzetik bestea ekar baitezakeen). Gorpua ohean edo, beranduago, hilkutxan ipini eta gurutze bat jartzen zitzaion esku tarteetan, bularrean. Hildakoari hankak lotzen zitzaizkion batzutan, dirudienez bizien mundura itzul ez zedin. Kandelak piztuta, gaubeilari ekiten zitzaion: auzoko guztiak hurbildu ohi ziren hildakoaren etxera, iluntzetik egunsentira. Hurrengo egunean, gorpua elizara eramaten zen, elizbide edo hiltzide finkotik. Ezin zen besterik erabili. Elizan hiletak burututa, gorpua ehorzteko ordua iristen zen. Dena ez zen ordea katolikoki "zuzena" eta duela gutxi arte hainbat ohitura "pagano" gorde da Euskal Herrian: txanponak eta bestelako objektuak zerraldoan uztea, animaliak eskaintzea...

Hilobia eliza barruan bertan izaten zen, eta, tokirik ezean, inguruan. Beste mundura iristeko erraztasunak jarri izan zaizkio betitik hildakoari. Historiaurrean toki altu eta irekietan eraiki ohi ziren trikuharriak, zerutik edo dena delakotik gertu. Erdi Aroko eguzki formako hilarriak ekialdera begira ipintzen zituzten. Eta kristaua izanik, infernua saihesteko zer zen hobia Jainkoaren Etxean ehortzia izatea baino?

Hildakoa lur azpian, lur gainekoek hileta-bazkari garesti eta jendetsuak egiten zituzten, etxekoek ekonomia kalterako, baina egoera animikoaren onerako. Jakiez gain, edaria ere ugari izaten baitzen bazkari hauetan. Heriotzaren atsekabea gainditzeko lagungarri zen

DANI BLANCO

DANI BLANCO

kiko jarrera desberdinak izan dira. Horren lekuko, hilobiek eta heriotzaren inguruko errito eta ohiturek jasan dituzten

DANI BLANCO

■ “Herioa da andere noblia, galanta, liberala eta maitagarria”.
Joan Tartas: *Onsa Hilzeko Bidia*, 1666.

bazkari itxurako “carpe diem” hura.

Euskal Herria barrokoko heriotzaren inguruko ohituren deskribapen hau oro-korra da, noski, eta tokian tokiko ezaugarri bereizi mordoa jaso dute etnografoek. Esan beharra dago, gainera, mendealdeko gainerako herrialdeetan ere ohiturak oso antzekoak zirela garai horretan.

Bizitza eta heriotzaren arteko lotura egun baino estuagoa zela esan genezake. Heriotza onartuagoa zegoen. Halabeharrez, heriotza tasa askoz ere altuagoa baitzen garai hartan, haurrei dagokienean batik bat.

HERIOTZA TABU. Gaur egun, ordea, gauzak oso bestelakoak dira. Hasteko, hilzorian dagoenaren aurrean disimulua nagusitu da. Asko eta asko ospitalean hiltzen dira eta handik zuzenean beilatokira eraman ohi dira gorpuk. Heriotza etxetik bidali dugu.

■ **Asko ospitalean hiltzen dira eta handik zuzenean beilatokira eraman ohi dira gorpuk. Heriotza etxetik bidali dugu**

Hilbide sakratuek ez dute jada zentzurik eta elizetan aspaldi ez dago tokirik zerraldoak bertan ehorzteko. XVIII. mendetik aurrera hilerrriak eraiki ziren herrien kanpoaldean (garbitasun eta toki arazoengatik, besteak beste). Baina kanposantuak berak desagertzeko joera datorrela ere pentsa daiteke, gorpuk erraus-tea gero eta ohitura zabalagoa baita.

Beraz, egun etxetik kanpo hiltzen gara eta gorpua profesionalen esku utzi

■ **“Orain heriotza jendaurrean aipatu ere ezin da egin. Umeak ez dira aza artean jaiotzen; hildakoak lore artean desagertzen dira”**
PHILLIPPE ARIES

eta desagertu egiten da. Berragertuz gero, ederki makilatuta erakutsiko digute, bizirik balego bezala. Ez dadila begi aurrean heriotzaren arrastorik ageri. Fikzioa odolez gainezka eskaintzen diguten bitartean, Dorre Bikietako bik-timen irudiak debekaturik daude. Heriotza ukatu nahi dugu eta tabu bihurtu dugu.

EROS ETA TANATOS. Sexua eta heriotzaren arteko harremana bitxia da aspalditik. “Orgasmoa eta heriotza bi neska adeitsu dira” zioen Baudelaire-k. Bernini eskultoreak Santa Teresa Jainkoarekin harreman mistikoan irudikatu zuenean ere, haren aurpegiak ez zirudien orgasmotik urrun.

Egun, biek rolak aldatu dituzte. Sexuan, lehen ezkutatzeko zena, orain gero eta gehiago ageri da. Heriotzari dagokionean aldiz, lehen erakusten zena ezkutatzera jotzen dugu orain. Philippe Ariès-el “La mort inversée” lanean zera dio: “Heriotza tabu bihurtu da; aipatu

■ Datorren ostegunean hilobi askok itxura hau hartuko du.

■ Herioren gertutasuna: haurren heriotza tasa

Iraultza Industrialaren aurretik heriotza, nolabait, onartuagoa bazegoen, gertuagotik bizi zelako zen, neurri handi batean. Heriotza ona eta txarra bereizten ziren moduan, bazen beste bereizketa bat: haurren eta helduen heriotza.

Sistema demografiko tradizionalan haurtzaroa zen heriotzak gehien erasotzen zuen talde demografikoa. Jaiotzak baldintza eskasetan izaten ziren, garaiko baldintza higienikoez infekzioak eragiten zituzten, elikadura ere ez zen egokiena... 1726-1850 epean Oñatin jasotako datuak aski esanguratsuak dira ("Una Noble Señora: Herio Anderea", Juan Madariaga): bataiatutako mila haurretatik 257 zazpi urteak bete baino lehen hil ziren. Urte batzuetan kopuru horiek are larriagoak dira. 1776-1780 urtee-

tan esaterako, 778 haur izan ziren bataiatuak eta horietatik 311 hil ziren zazpi urteak bete bitarte, milako 400 beraz.

Kontuan hartu behar dugu, gainera, hilda jaiotzen ziren haurrak edota erditzean hiltzen zirenak sarritan ez zirela dokumentuetan jasotzen.

Horrela bada, bizitzaren lehen urteetan haurren erdia inguru hiltzen zela esan genezake.

Egoera horretan, gizarteak onartu egiten zituen "esperotako" heriotza hauek. Insensibilizatuak zeuden nolabait. Elizgizon eta gurasoen kezka bakarra haurra bataiatzea izaten zen, hildakoak beste munduan kristauen abantailaz gozatzeko aukera izan zezan. Linboa ez zen infernua, noski, baina aukeraren zerua nahiago ●

■ Hainbat otsagiar hiletara bidean. 1924. urteko irudia.

■ Erlijioak eragin handia izan du heriotzarekiko jarreraren.

■ Hiletarako jantzirik, XX. mende hasieran.

ezineko zerbait, garai batean sexuarekin gertatu bezala. Orain heriotza jendarean aipatu ere ezin da egin. Umeak txiki-txikitik maitasunaren eta jaiotzaren psikologian hezitzen dira, baina aitona-rik gabe geratzen direnean zergatik galdetu eta hainbat erantzun ematen zaie. Oso bidaia luzea egitera joan dela erantzuten zaie edo lorategi eder batean atsedan hartzen ari dela edo atxaparrak haz-

ten ari dela. Umeak ez dira aza artean jaiotzen; hildakoak lore artean desagertzen dira".

J. Baudrillard-ek, aldiz, horrela azaltzen du fenomeno hau: "Heriotzaz hitz egiteak barrea eragiten du, barre ernegatu eta lizuna. Sexuaz hitz egiteak ez du erreakzio hōri ere eragiten; sexua legala da, heriotza bakarrik da pornografikoa. Azkenean, gizarte "historiko" guztiek

lortzen dute sexua eta heriotza disozialtzea eta bataren liberazioa bestearen aurka lortu denaren itxura egitea. Modu horretan biak neutralizatzen dira".

Finean, heriotza ez da fenomeno biologiko hutsa, bizirik gaudenok bere aurrean dugun jarrera ere bada. Juan Madariaga historialariak dioen modura, heriotzaren historia, "heriotzaren aurrean dauden bizidunen historia da" ●

Jatorri bizkaitarreko madrildar euskaldun berria da Juan Madariaga. Heriotzari buruz hitz egiteko hurbildu gara NUPeko bere bulegora. Tesia heriotzari buruz egin baitzuen historia irakasle honek. Bere ikerketarako aspalditik bizileku duen Oñatiren eredua aukeratu zuen.

“HILETEK BIZITZAREN EXALTazioAN BUKATZEN ZUTEN, PARRANDAN”

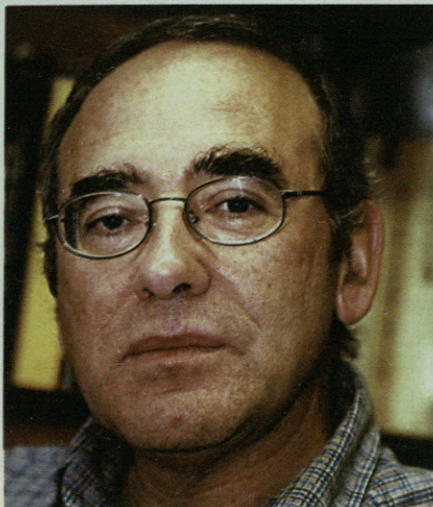
Una Noble Señora: Herio Anderea. Actitudes ante la muerte en el País Vasco, siglos XVIII y XIX” izenburupean, Juan Madariagak ia 500 orriko liburua argitaratu zuen duela bizpahiru urte. Liburua berez 1.300 orrialdeko tesiaren laburpena baino ez zen, ordea. 5 urte eman zituen tesi hori prestatzen eta beste iturri askoren artean 600 bat testamenturen hustuketa egin zuen. Umorea beharko da seguruenik hainbeste ordu gai honetan murgilduta aritzeko, umore beltza.

■ **Barkatu baina, nolatan okurritu zitzaizun zure doktore tesirako heriotzaren gaia aukeratzea?**

Beste edozein gai bezalaxe. Annales eskola historiografikoa hasi zen horrelako gaiak aztertzen. Ekonomia, demografia, soziologia... betiko gai hauetaz gain, gai antropologikoak ikuspegi historikotik aztertzen hasi ziren. Ariés eta horrelakoak irakurtzen hasi nintzen. Euskal Herrian Barandiaranek edo Douglasek heriotzaren gaia jorratua zeukaten ikuspegi etnografikotik, baina ez historikotik.

■ **Zergatik hautatu zenuen Oñatiren adibidea zure ikerketa lanerako?**

Bi aukera nituen. Eremu zabala aztertzea edo eredu lokal bat aukeratzea. Lehen kasuan ikerketak oso azalekoa behar du. Alderantziz, toki konkretu bat hartuta sakontzeko aukera duzu. Neu Oñatin bizi nintzen eta inguru hori oso ondo ezagutzen nuen. Gainera, Gipuzko-

JOXE LACALLE

■ **“Hiletak ordaintzeko etxea hipotekatzen zutenak ere baziren”**

ako Protokoloen Artxiboaren zatirik handiena Oñatin dago. Bestalde, euskal kulturari orokorrean begiratuta, Oñati oso adierazgarria da.

■ **Eta zergatik garai hori, XVIII. eta XIX. mendeak?**

Mentalitateko ikerketan, aldaketak epe luzean ikusi ohi dira. Mentalitateak mantentzeko joera baitu eta oso astiro aldatzen baita. Hala ere, une batzuetan aldaketak arinagoak dira, XVIII. mende amaiera eta XIX.eko amaieran adibidez. Oso momentu egokia zen ikuspegia gehiegi luzatu gabe aldaketak ikusteko. XVIII. mende hasiera hartu eta oso ikuspegi barroko eta tradizionala ikusten duzu. XIX. mende erdialdera, Gerra Karlista amaituta, gizarte “moderno” bat duzu aurrean.

■ **Heriotzarekiko jarrera aldaketa horretan, Elizak zein eragin izan zuen? Ordutik hona gizartea gero eta laikoagoa bihurtu dela kontuan izanda...**

Gizartea oraindik ez da erabat laikotu, baina, bai, prozesu horretan hasi zen. Elizak garai batean bizitzaren alor guztiak kutsatzen zituen, baita heriotza ere. Baina, beste alde batetik heriotz praktika “pagano”ak hor ziren, kutsu mitiko edo magikoa zutenak, erlijio katolikoari lotu-

ta ez zeudenak. Objektuak hilobian edo zerraldoan sartzea, esaterako, ez da batere ortodoxoa. Baina Elizak nolabait toleratu egin behar zuen.

■ **Animalien eskaintzak ere egiten omen ziren...**

Zikiroak eta idiak batez ere. Eliz barruraino sartu ere egiten zituzten! Baina Carlos III.aren garaian, ilustrazio garaian, ofentsiba arrazionalistari ekin zitzaion. Garaiko dokumentuetan ohitura hauen “jentil kiratsa” aipatzen da. Eskaintza hauek debekatuz hainbat lege egin zen orduan. Esaterako, idia eskaini ordez, Elizari bi dukado ematea ezartzen zen lege batean -diru truk, noski, Eliza tartean denean, badakizu...-. Hala ere, oso berandu arte, XIX. mendera arte mantendu ziren. Txomin Agirreren testuetan ere horrelakoak agertzen dira.

Argia eta ogia eskaintzea ere mantendu egin da. Gerra Zibilera arte leku guztietan gordetzen zen ohitura hori.

■ **Ohitura “pagano”ekin jarraituta, egia al da elizkizunen ondoren sekulako parrandak egiten zirela?**

Noski. Komunitateko kide bat hiltzearen trauma gainditu behar zen. Gainditzeko modurik onena bazkari eder bat zen. Kultu domestikoaren barruan zeuden Etxekoek, senitartekoak, lagunak eta batzutan herri guztia gonbidatzen zuten. Garai horietan okela ez zen askotan jaten. Bada, bazkari horietan okela jaten zen, arkume edo ahariarena, eta ardoa ere edaten zen. Baita agurdiak ere! Azkenean, bizitzaren exaltazioan bukatzen zuen, parrandan, azken finean. Euskal Herrian horren arrastoak baditugu eta, batez ere, Iparraldean mantendu da ohitura hau. Arazo ugari ekarri zituen, ordea, bazkariak izugarri garestiak zirelako. Gipuzkoa eta Nafarroa oso goiz konturatu ziren arazoz, XVI. mendean, eta agintea ohitura hau murrizten eta debekatzen hasi zen. XVIII.eko ofentsiba ilustratuak honen aurka ere egin zuen. Gipuzkoako Batzar Nagusiek testu ikaragarri bat dute “en

■ **Ohean hiltzeak heriotz ona esan nahi zuen lehen.**

□ “Hileta gorpua beste mundura joan dadin eta hona itzul ez dadin egiten den zeremonia da toki guztietan”

Gipuzkoa es verdad que los muertos se comen a los vivos” dioena. Zor handitan sartzen ziren eta hiletak ordaintzeko etxea hipotekatzen zutenak ere baziren.

■ **Dena ez zuten, ordea, bazkaritan gastatuko, ezta?**

Zati handiena hor joango zitzairen seguruenik. Baina elizgizonen diru asko jasotzen zuten hiletetatik. Botere ekonomiko eta sozialaren arabera maila desberdinetako hiletak egitea derrigorrezkoa zen gainera: lehen mailakoak, bigarrenekoak, hirugarrenekoak... Kategoria bat egokitu eta beheagoko maila bateko hiletak eskatuta ere, ez zuten aukerarik ematen. Epai-keta mordoa egin zen horren inguruan.

■ **Baina hiletak soilik derrigortuta edo ohituraz egiten ziren ala benetan sinesten zuten horrela hildakoaren arima salbatuko zela?**

Neurri batean derrigortuta zelako egiten zen. Baina ohiturak ere eragin handia du. Zure arbaso guztiak bigarren mailako hileta izan badute zuk nola aldatuko duzu hori? Egia da ideologia ere oso sartuta zegoela eta kondenatzeari beldur izugarria ziotela. Infernua, purgatorioa...

■ **Aita hildako haurrarekin (1870).** Haurren heriotza tasa izugarria zen garai batean.

mehatxu horiek denak gainean zituzten eta, neurri batean, fedea testamentuan utzitako mezen arabera neur zitekeen.

■ **Hil ondorengo kontuetaz aritu gara, baina hiltzeko unea ere ezin ahaztu. Zer zen ondo edo gaizki hiltzea?**

Helburua salbatzea zen. Eta horretarako eredu egoki bat agertzen da behin eta berriro: kontziente hil behar da, damutzeko astiarekin, bekatuak konfesaritzeko eta sakramentuak hartzeko denborarekin, ohean eta senitartekoz inguratua. Heriotz txarra, bat-batekoa da, istripuan hiltzea edo bihotzekoak jota, damutzeko eta sakramentua hartzeko astirik gabe. Sekulako desgrazia zen hura. Garaiko literatura erlijiosoak oso garbi deskribatzen ditu eredu hauek. Oso gauza bitxia da. Gaur heriotza ezkutatu egiten da, hiltzorian dagoenaren aurrean disimulatu egin behar da. Orduan guztiz alderantziz egin behar zen.

■ **Haurren heriotz portzentajeak izugarriak dira zuk aztertutako garaian. Nola hartzen ziren heriotza horiek?**

Gaur egun haurra hiltzea gerta litekeen zoritxarrik handiena da. Garai hartan gauza arrunta zen, ordea. 6 haur izan eta horietatik erdia-edo hiltzea zen normalena. Oso onartuta zegoen eta askoz larriagoa zen heldu bat hiltzea.

■ **Jarrera eta ohitura hauek guztiak Europako beste herrialdeetan ere ematen al ziren? Zein berezitasun zuen Euskal Herriak?**

Bilakaera erritmo desberdinak daude. Frantzia, esaterako, Probentzan eta Parisen aldaketak, oso goiztiarrak dira. Euskal Herrian, berriz, Galizian bezala, oso berandu eman ziren aldaketak.

Bestelako berezitasunak badaude, bai ikonografian, bai kulturaren... Euskal Herrian bertsoak kantatzeko ohitura zegoen, adibidez. Hor dira Milia Lasturkoarenak eta beste erromantze zahar batzuk. Horiek galdu egin ziren. Erromatarren libazio ohitura, gorpuren gainean ura, esnea edo ardoa botatzearena, Europako toki batzuetan mantendu zen, beste batzuetan ez. Euskal Herrian garai batean ere egiten zen. Baina azkenean, orokorrean hileta guztiak oso antzekoak dira. Gorpua beste mundura joan eta hona itzul ez dadin egiten den zeremonia da toki guztietan. Ezaugarri bereziak gaur egun salbuespenak dira.

■ **Lehen hiltzorian zegoenari hil behar zuela esaten zitzaiola aipatu duzu.**

Badirudi lehen gertuagotik bizi zutela heriotza. Egun ezkutatu egiten da, tabu bihurtu da...

Mentalitate aldaketan du horrek oinarria. Hain zuzen, aldaketa hori ikustea biltzen nuen nik nere lanean. Gero eta gehiago erretzen dira gorpuek, zeremonia erlijiosorik ez da zertan egin behar, tanatorioak... aldaketa izugarria bizitzen ari gara. Baina aldaketa hori XVIII. eta XIX. mendetik dator. Aldaketa kultural

■ **Egun hildakoen irudiak ez zaizkigu erakusten.**

izugarriaren aurrean gaude eta hori faktore jakin batzuetan islatzen da. Heriotzarekiko jarrera da horietako bat.

■ **Azken finean, ez al ziren orduan naturalagoak heriotzaren aurrean?**

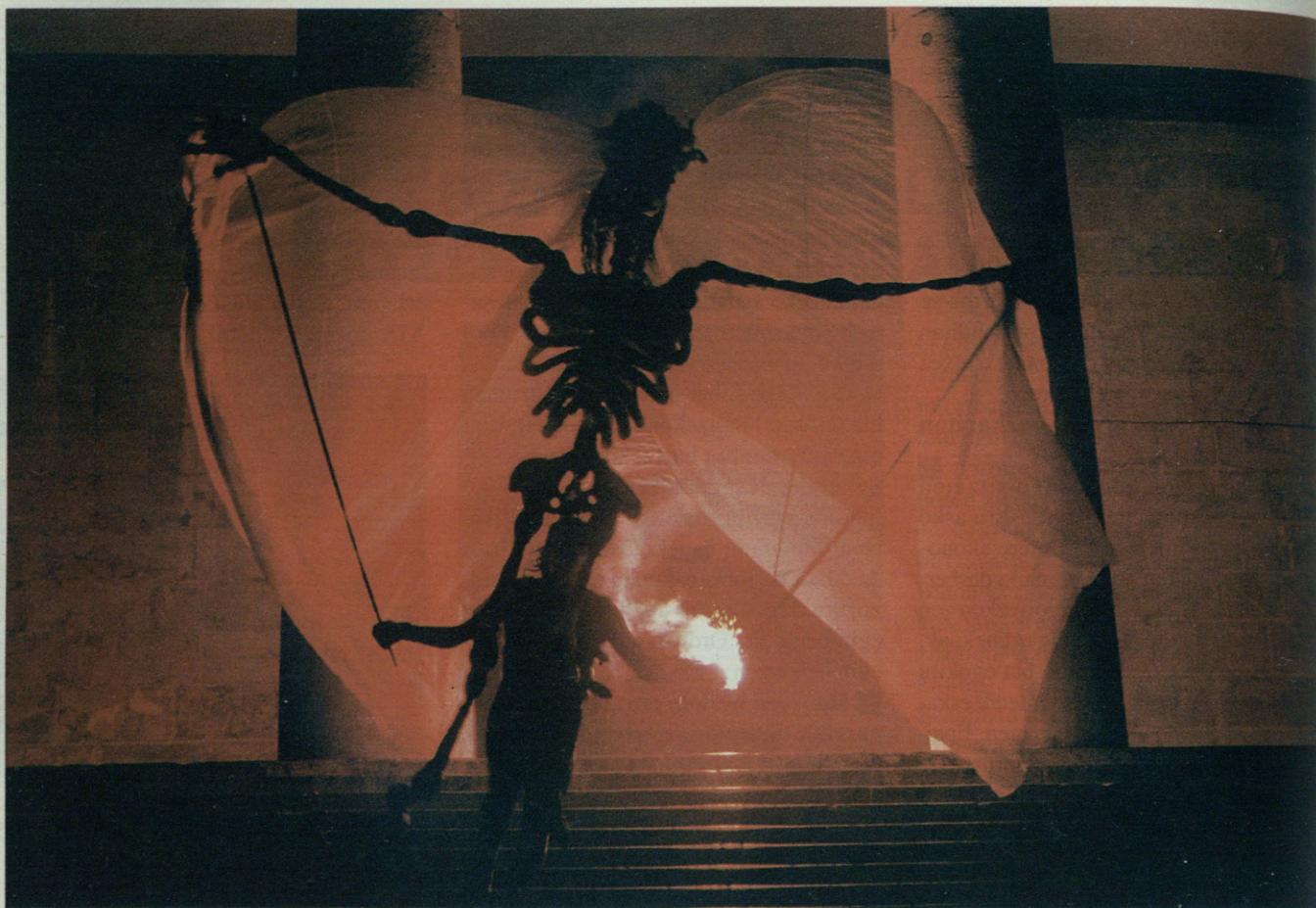
Ez dago ezer naturalik. Dena da artifiziala, kulturala. Gizarteak heriotzaren aurrean erantzun egiten du; XVI. mendean modu batera eta egun beste batera. Zein da egokia ala desagokia? Memento produktibo, kultural eta mentalera egokitzen da. Gure mementoa hori da: heriotza moztortu egiten da, ezkutatu, edo modu tribalizatuan erakusten zaigu, filmetan-eta.

■ **Dorre bikietan milaka hildako egon da eta ez dugu batere ikusi...**

Eta ez dugu ikusiko. Milaka argazki egongo dira, baina ez dira argitaratuko. Gerretan ere berdin. Badirudi Golkoko gerran ez zela hildakorik egon. Benetako hildakorik ez dugu ikusten. Istripu batean hildakoren bat baldin bada, berehala izaraz estaltzen da. Gorpua desagertu egiten da: asko eta asko ospitalean hiltzen dira, berehala beilatokira eramaten da, eta makilatu egiten dira!

■ **Ezkutatu bai, baina negozio bezala ez da desagertu...**

Negozio handia izan da beti eta oraindik ere bada. Hiltzea garestia da oso ●

Heriotza ezkututzen den garaiotan, bada aurrez aurre begiratu eta alderdi ludikoa topatzen dionik ere. Egunotan Gaba Beltza ospatuko dute mutrikuek. XX. mende hasierako ohitura berreskuratu, moldatu eta azken urteetan heriotzaren inguruko ekitaldi anitzak antolatzen dituzte bertan.

GABA BELTZA: HERIOREN FESTA MUTRIKUN

Inongo idatzietan jasorik ez dago. Eta hala ere, Mutrikuko zaharrenak Santu Guztien inguruko gauren batetan -batzuek urriaren 31ean zela diote, gehienak azaroaren lehena dute gogoan eta bada 2a aipatzen duenik ere- herriko gaztetxoak alde batetik bestera ibiltzen omen ziren jendea beldurtzen. Egun batzuk lehenago inguruko baratzeetan kalabazak lapurtzen zituzten, gero hustu eta barruan kandelak sartzeko. Kalabazak atarietan-eta jartzen zituzten. Kanta bat ere bazen horren inguruan: "Xesteron kontra, animen alde..." (Xestero Mutrikuko ehortzailearen izena zen). XX. mende hasierako urtetan egiten zela behintzat badakigu.

Horixe da Aritz Arrizabalaga Mutrikuko Udaleko Garapen eragilearen 91

urteko amonak eta beste batzuek kontatzen dutena. Haritz Jangek/n Me Gazte Elkarteko kide ere bada eta duela urte batzuk ohitura hura berreskuratzea otu zitzaion elkartekoei. "Ohitura bere horretan berreskuratzea zaila zen eta moldatu behar izan genuen" dio Arrizabalagak. Duela lau urte izan zen hori. Baina ospa-

ARITZ ARRIZABALAGA

kizunaren elementuak Halloween amerikarraren berdintsuak ziren eta jendea horrekin identifikatu zuen. "Hurrengo urtean beste era batera antolatu behar genuela erabaki genuen". Horrela, bigarren urte horretan kultur aste modukoa antolatu zuten, Euskal Herrian heriotza nola bizi zen azaltzeko helburuarekin. Heriotzarekin zerikusia zuten iraganeko elementuekin erakusketa bat antolatu zuten, Gurutze Ezkurdia etnografoaren eta Juan Madariaga historialariaren hitzaldiak eskaini zituzten, Joxe Mari Karrerek heriotzaren inguruko ipuinak kontatu zituen, Anjel Lertxundi eta Juan Kruz Igerabidek literatur saioa eskaini zuten... Santu Guztien bezperan, urriaren 31n, aldiz kale animazioa eta dantzaldia izan ziren. Ordutik urtero egiten da kale

■ Aurtengo egitaraua

Aurtengo Gaba Beltzeko ekitaldiak urriaren 31ko gauean hasiko dira. 23:00etan Deabru Beltzak taldearekin su-kalejira burutuko da eta gau osoan zehar kale giro berezia, musika, argazkiak, kandelak, kalabazak... izango dira. Gauerdia inguruan kontzertua egingo dute Gaztetxean.

Hurrengo egunean, Gaztetxean bertan bertso saioa izango da.

Hilaren 2an 22:30etan Pello Añorgak heriotzaren inguruko ipuinak kontatuko ditu Xabier Kultur Etxean.

Amaitzeko, azaroak 3 larunbatean ere jai giro berezia izango da ●

□ “Heriotzari alderdi makabroena kendu, alderdi ‘ludikoa’ azaleratu eta haren inguruko ikuspegiak eta ohiturak zabaltzeko festa da Gaba Beltza” A. ARRIZABALAGA

ikuskizunaz gain, diapositiba emanaldiak egin izan dira kalean, tabernak modu berezian dekoratzen dituzte, bere eskaparatea aldatzen duenik ere bada, megafoniatik musika egokia jarri ohi da... guztia jaiak alderdi bereizgarri bat baduela adierazteko. Herritarrek ere, gero eta gehiago, beltzez jantzita irteten omen dira kalera.

Jangek/n Me Gazte Elkarteaz gain, gero eta gehiago dira egitarauaren osaketan parte hartzen duten taldeak. Iazkoan, adibidez, Zine Forum Taldeak, Mugak, bertso eskolak, ikastetxeek, gurasoen elkarteek eta aisialdi taldeak parte hartu zuten. Mutrikuko Gazte Asanbladak ere

■ Ondarruko agurrak

Badirudi kostaldekoak erakartzen dituela bereziki heriotzak. Izan ere, Mutrikutik kilometro gutxira, Ondarroako Udalak eta “Bolo-Bolo” aldizkariak Azken Agurra testamentu gutun lehiaketa antolatu dute hirugarrenez. Izenak adierazten duen bezala, heriotza aurreko agurrak dira aurkeztu beharrekoak. Aurtengo epea amaitu da, ordea. Parte hartu nahi duenak datorren urtera arte itxaron beharko du. Aurtengo sari banaketa Domu Santu bezperan, hots, urriaren 31n egingo da, 20:30etan Ondarruko Kofradia Zaharraren parean ●

ikuskizuna, beti ere heriotzari erreferentzia eginez. Sua eta pirotekniarekin jokatu ohi da ikuskizunotan, horregatik gaez egiten dira, kaleko argi guztiak itzalita. Gerora zine emanaldiak edota bertso saio bereziak ere antolatu dira.

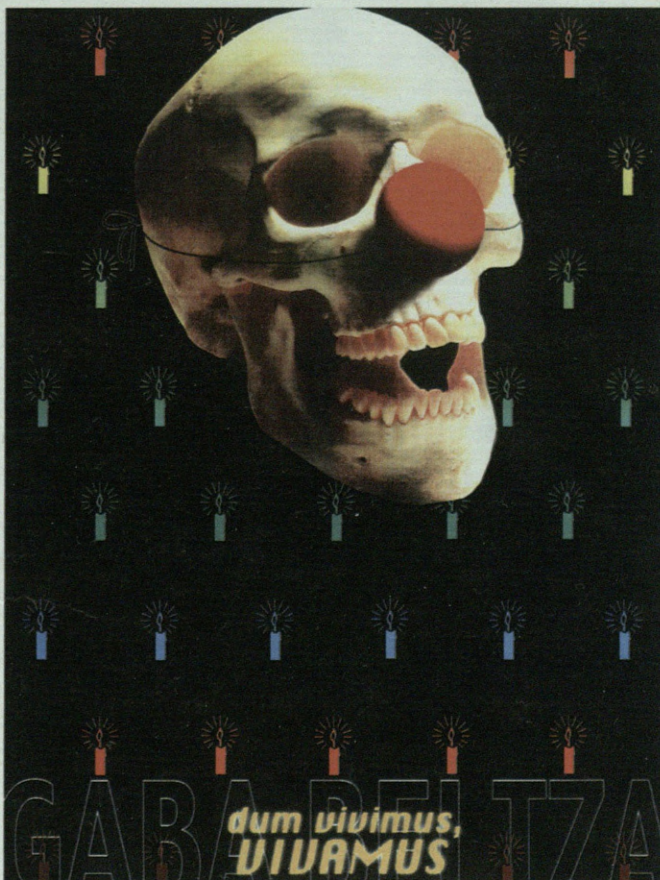
Lehen urte horietan festaren berri ahalik eta gehien zabaldu nahi zuten eta horretarako haurrak erabili zituzten: “Ikastolara joan ginen eta, aiton-amonei galdetuta, jai honi buruzko idazlana egin zezaten eskatu genien haurrei”. Bigarren urtean kalabaza tailerra ere antolatu zuten eta haurrak ez ezik helduren bat ere hurbildu zen bertara. “Jendea Amerikatik datorren festa bat ez dela adierazi nahi genion, Mutrikukoa bertakoa dela”. Lau urte pasa direnean, Mutrikun (eta inguruetan) gehienek “Gaba Beltza” entzun eta badakite zer den: “Heriotzari alderdi makabroena kendu, alderdi ‘ludikoa’ azaleratu eta haren inguruko ikuspegiak eta ohiturak zabaltzeko festa”.

Parranda egiteko aitzakia ere badela aitortu digu Aritz Arrizabalagak. Mutrikutik kanpoko gero eta jende gehiago hurbiltzen omen da horretara, baina “hau ez dela parranda hutsa adierazi nahi diegu”. Horregatik Gaba Beltzean, kale

kontzertu bat antolatu zuen iazko Gaba Beltzean eta aurten berriro sartu dira egitarauan. Gaztetxe berria ere dekoratuko omen dute. “Ea gazteek jai hau gogoz hartu eta erreleboa hartzen diguten”.

Gazteek erreleboa apurka hartzen duten bitartean, Aritzek etorkizunerako mila egitasmo darabilzki buruan, Mutrikuko Antzerki Taldea jai berezi honetan inplikatzearena, kasu. Ideiak behintzat ez zaizkio falta: “Heriotzaren mundua oso zabala eta aberatsa da. Hilkutxan sartzen ziren txanponetatik hasi eta Egiptoko piramideak bitarte, dena dago heriotzari loturik”. Ideiak soberan, baina denbora falta. Eta dirua ere, nahiko justu. Milioi bat pezeta inguruko aurrekontua izan ohi dute eta gehiena kale ikuskizunek eramaten dute: “Piroteknia erabili ohi da eta seguruak ordaindu behar izaten dira, taldearen garraio eta mantentzea bezala”. Udaletik eta Tabernarien elkartetik jasotzen dute dirua.

Aurrekontuak aurrekontu, heriotzaren festan bizirik dagoela ospatu nahi duenak, datorren astean Mutrikura hurbiltzea besterik ez du. Gaba Beltzaren iazko afitxak zioen moduan: “Dum vivimus, vivamus” ●

■ Iazko Gaba Beltza iragartzen zuen afitxa.

Letra larritz idatzi ohi den gure iraganeko kontakizunek ez dituzte gertaera gogoangarri guztiak jasotzen, maiz herri xeheari suertatutakoak ez dira bertan agertzen. Horietan jarri du Iñaki Egañak arreta, "Mil noticias insólitas del país de los vascos" idazterakoan.

MILA NOTIZIA EUSKAL HERRITIK

Joandako garaia ez ziren oraingoak baino hobegoak. Desberdinak bai, halere, eta horregatik iruditzen zaizkigu ezohikoak haietan gertatutako gorabehera asko. Iñaki Egañaren azken liburu hau horrelakoetaz dago osatua. Historiaurretik hasi eta ia-ia gaur eguneraino iristen den ezohiko gertaera gogoangarrien bilduma da berea, euskal jendeak bizi izandako gertakari ilun eta alaien kontaketa, gure arbasoen amodio, gorroto, mendeku, grina on eta txarren arrastoak jasotzen dituena.

Esate baterako, ba al zenekiten 1179. urtean ospatu zen Trentoko III. Kontzilioak eskumikatu egin zituela euskaldunak, pagano eta kristauen bortxatzaile izateagatik, eta Erromako Eliza Santuaren beste ezein kontziliok ez duela hori bertan behera utzi? Edota 1373an Aiala haran arabarreko Foruak, "muger casada puta provada" zioela testualki? Eta XIV. mendean behar baino ardo gutxiago ematen zuten Baionako tabernariei eskuin eskuko hatz lodia mozten zitzaizela?

URA BAINO EDATEN EZ ZUTEN HAIK. Baina egin dezagun atzera. Nolako bizimodua ote zuten gure aurrekoek aro kristauaren hasieran? Bada, Iñaki Egañak jasotakoaren arabera, horrela deskribatu zituen Estrabon greziarrak orduko euskaldunak: "bereziki, akerraren haragia jaten dute; edan, berriz, ura baino ez; eta xehetutako ezkur lehorrez ere elikatzen dira".

Egia ote? Ura besterik ez zutela edaten... Baliteke, noski, baina ardoak Euskal Herrian izan zuen (eta duen) garrantzia kontuan hartuta, gezurra dirudi. "Mil noticias insólitas del país de los vascos" en irakur daitekeenez, antzinantzinako Nafarroatik omen dator maha-

■ Maitasunak eta jeloskortasunak sarri mendekua eragiten zuten.

tsaren zuketik ateratzen den edari gozo horren izenaren erabilpena, eztabaida edo auziren bat erabakitzeke orduan:

**□ Bere emaztea
adulterioan harrapatzen
zuen senarrak,
lasai asko akabatzen
zituen ezkon nahas-
ketan zebilen andrea
eta bere laguna**

"ogia ala ardoa?" formulaz deliberatzen omen zuten. Eta kasualitate hutsa ere ez zen izango, XIV. mendean ardoaren neu-

rria zela-eta iruzurrean harrapatzen zituzten Baionako tabernariei ezartzen zieten zigorrarena ere. 1304an, ustez kaltetutako bezeroaren zina nahikoa bide zen, tabernaria behatz hori gabe uzteko...

ERAMAN HANDIKOAK BEHAR. Nolanahi ere, orduko legediak ezartzen zituen zigor guztiak ez zeuden ardo gorabeheren lotuak, jakina. Senarra engainatzearena, kasu, lege hauste handia zen. Tuterako Foruaren arabera, bere emaztea adulterioan harrapatzen zuen senarrak, lasai asko akabatzea zituen ezkon nahasketan zebilen andrea eta haren laguna, ez baitzen hilketa zigortua izango. Hori bai, bere emazteaz gupidatu eta enbarazu egiten ziona bakarrik garbituz gero, hilketa eragile gisa auziperatua izango

zen senar hori.

Bortxaketa ere, ez bide zegoen oso ondo ikusia: heriotza zigorra ezartzen omen zitzaion bortxatzaileari, nahiz gehientsuenetan deserriratzte hutsean gelditu zigorra. Bortxatua ezkondua bazen, berriz, haren senarraren esku uzten omen zen bortxatzailearen patua...

Norberarena ez zen zerbaitez jabetzea gorroto zuten, antza. Beno, lapurreta txikia bai, behintzat: 1333an, belarri biak moztu omen zizkieten Pedro Rodriguez tuterarrari, ardi batzuk lapurtu eta horrelakorik ez zuela egin zin eta guzti egiteagatik. Eta urte berean, Fustiñanako judu bat ere belarririk gabe gelditu zen, bi ogi lapurtzeagatik. Hurrengoan, berriz, beste hainbeste egingo zieten Sansoain eta Pitillaseko emakume biri eta Artaxonako Maria Xardinari, hirina, oihalak eta antzekoak ezkutuan "eskuratzegatik".

ZORRAK KITATU ARTE. Zor kontua ere sakratua ei zen euskal jendearen artean. Horrelakorik barkatzeko ohitura gutxi zegoen, nonbait. Hilotzak ere bahitzen omen zituzten, hark zorretan utzi zuena ordaintzen ez zitzaaien arte! Iñaki Egañak bere liburuan jasotzen dituen kasuen artean, Guillen Arnal de Ruipiers delako batek 1401ean egindako ekintza gogoangarria dago: Luis Undiano iruin-semearen gorpua bahitu omen zuen, hildakoak zor zizkion 76 florinak ordaine-

tan jaso arte. Gaitz erdi, ohikoena, diru hori hildakoak berak zeuzkan ondasunetatik ateratzea omen zen...

Den-denak ez ziren zigorrak, ordea, iraganean. Sariren bat eskuratu zuenik

Atari bakoitzean taberna bat izango zela iragarri zuen 1819an Eulalio Intxausti Gomestegik

ere gogoratzen omen da. Iñaki Egañak kontatzen duen hau, adibidez: Behin batean, ondorengorik izan ezinik zebilen errege nafar bat zen. Nola edo hala seme-alabaren bat izatea lortu behar zuela-eta, Korellara eraman omen zuen erregina, haurdun geratzeko Erriberako aireak arnastea baino hoberik ezer ez zela-eta. Korellan zeudela, herriko emakume bat azaldu omen zitzaion errege horri, esanaz erregina Bardon-eko iturriko ura edanez gero haurdun gertatuko zela. Eta horrela gertatu! Poz-pozik, nahi zuen saria eskatzeko esan omen zion erregeak andre aholkulariari. Eta hark, oraindik jaio gabe zegoen bere lehendabiziko semea koronel izatea nahi zuela. Eta azkenean alaba bat izan bazuen ere, erregeak bere hitza bete eta koronel izan omen zen.

Baina sari eta zigorrez ari garenez... Gipuzkoan jaiotako apaiz jendearen seme-alabek kaparetasun eskubideak bide zituzten... 1653ko azaroaren 3a arte. Data malapartatu horrez geroztik, amaitu ei zitzairen mauka...

IRAGARTZEN ZUTEN ETORKIZUNA.

Igarlerik ez zen inguruan faltako, orduan ere. Eguraldiaren berri gaur baino hobeto jakingo zuten, ziur

aski, baina etorkizuna asmatzerik ba ote? Bada, antzik ere ez ziotela emango pentsa badaiteke ere, hori ez zen beti egia, Iñaki Egañak jasotako adibideen arabera. XIX. mendeko Bizkaian gertatua, kasu: Mendaten, 1819an jaio zen Eulalio Intxausti Gomestegik hurrengo menderako iragarritako gauzen artean, hauexek ei zeuden: atari bakoitzean taberna bat izan-

■ 1819an Eulalio Intxaustik hurrengo menderako iragarpena egin zuen: gurdiak abiada handian ibiliko ziren eta gizonek gidatutako txoriak sortuko ziren.

go zela; parajerik susmagaitzenetan bideak eta etxeak eraikiko zirela; gurdiak egundainoko abiadan ibiliko zirela; pertsonen ahotsa mundu osoan entzungo zela; gizonek gidatutako txoriak sortuko zirela; gerra bat izango zutela, eta eguzkia ateratzen den aldetik (Gipuzkoa) mai-ruak agertuko zirela (1937an gertatua); Gernikan berriro Juntak bilduko zirela, baina gizonek menperatutako txori hegalar horietan prusiarrak etorri eta erabat kiskaliko zutela...

Ez zuen begi txarra Eulaliok, e! Bada, beste iragarkizun bat ere utzi zuen esana: abarkak zeramatzatzenen seme-alabak erbesteratuak izango zirela. Gertatua ala gertatzeke oraindik? ●

◆ PILAR IPARRAGIRRE

P E R F I L A

"En el nombre de La Rosa"ko monasteriora sartu gara: Estibaliz gotorrera, atzean Aizkorri, Anboto, Gorbea... begira dituela.

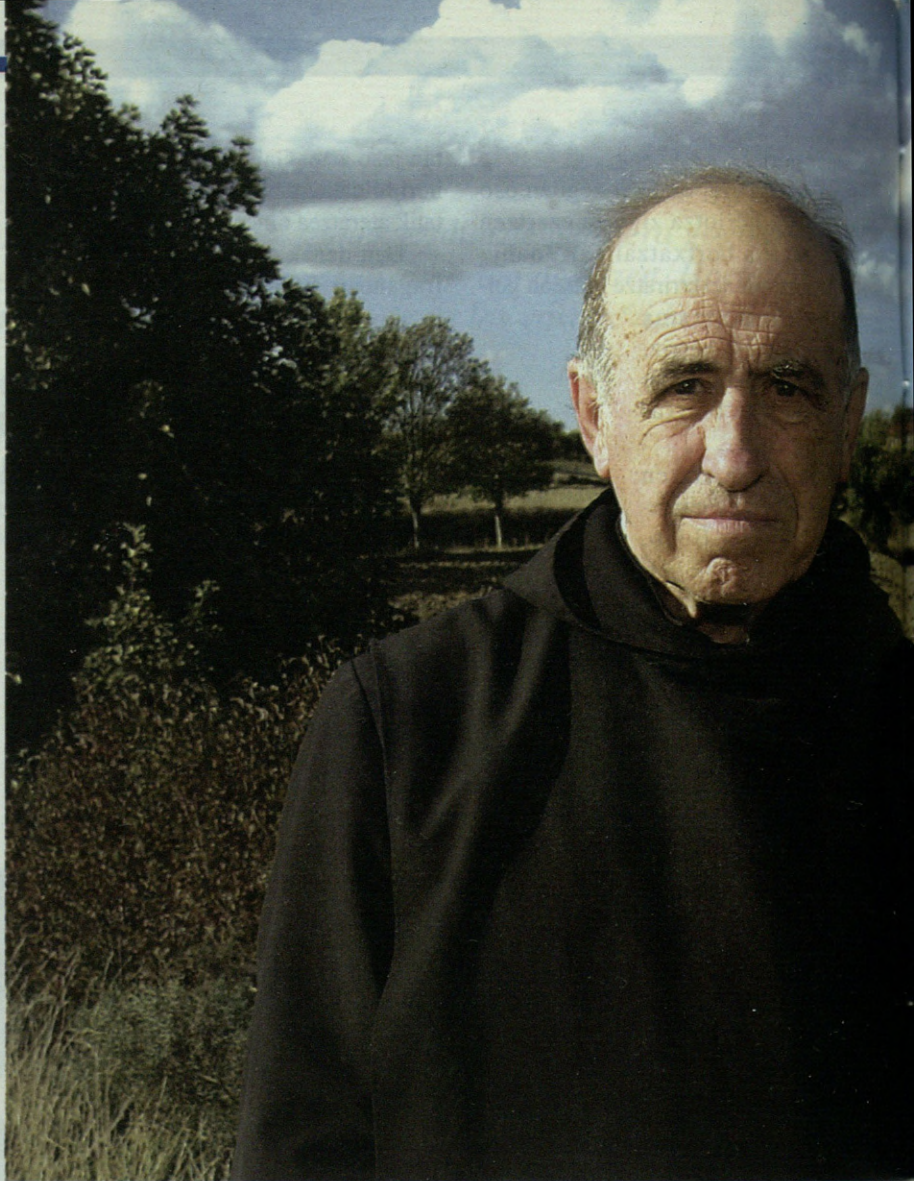
Joxe Arratibel, ipuinzaina atera zaigu agurtzera. Inprentan lan egin nahi zuelako sartu zen fraide, baina sekula ez omen da liburuen misterio hori argitzera iritsi...

Bezperetako kanpaiak jo artean, bere umetako udazkena biziberritu dugu: Neska txikiok isil-isilik eta zur eta lur entzun ditugu Aitak keinuz eta hizkera biziz kontatutako ipuin zaharrak. Juan Mari Arzaken ama, Joxeren izeba omen zen.

Monasterioko pastekin eta eltzeko kafearekin goxatu dugu eztarria.

Izebaren errezetak bezain onak zeuden pastak.

Testuak: Estitxu Eizagirre /
Ixiar Eizagirre /
Argazkiak: Alberto Elosegi

Joxe Arratibel

"Gure bizitza ipuinetakoa zen"

Zuk idatzita jarri dituzun ipuinak, etxean entzundakoak omen dira. Nolakoak izaten ziren kontaketa saio haiek?

Hori izaten zen batez ere udazken aldera. Oraintxe da garaia kontuak kontatzeko. Artoa ebakitzen zen makila eta guzti. Gero soroan utzi metak eginda, eta ihartzen zenean barrura sartu. Ganbarak ez ziren handiak izaten eta hurrengo egunerako tokia egin behar zen, eta auzokoei deitu eta arto hura garbitzen zen. Hurrengo batean berdin egiten zen beste baten etxean, auzo lanean. Gauerdira arte edo

irauten zuen lan horrek, gero errosarioa erreztatu denon artean, afaldu, eta bakoitza bere etxera.

■ **Nork kontatzen zituen ipuinak?**

Txandakatu egiten ziren istorioak kontatzen zituztenak, baina batzuk bereziak ziren. Gure aita zena berezia zen kontuak kontatzen.

Ipuina batek kontatu edo beste batek kontatu, asko aldatzen zen. Lanean ari zirenean ez hainbeste, baina kontatzera bakarrik jartzen zirenean, espresioak asko egiten zuen: aurpegiak, begiak, keinuak... Udazkenetan, seietan erdi iluna,

bederatzietan afaria, eta bitartean umeak eduki egin behar, eta kontatzen zuenak espresio handiarekin kontatzen zuen, umeen atentzioa deitzeko. Kontatzaile onak ziren, oso onak. Kontuaren haria hartu, eta ondo eramaten zuten, ez "nola zen, ahaztu egin zait...".

■ **Ipuinak denak asmatuak ziren, edo bazuten egi puntu bat?**

Baziren orduko esaerak. Esate baterako denek barre egiten zioten emakumea bazen, babarruna biltzera joaten zena euria ari zuenean. Segan denak batera ibiltzen ziren, auzokoak belarra ebaki-

**“Agirre lehendakariak
esan zidan: ‘Francori
barkatuta diot aspaldi,
kristau naizen aldetik.
Lehenbailehen
Jainkoak berarekin
hartu dezala”**

ezkonduko zinateke nirekin?”. “Bai, bai, ezkonduko nintzateke. Baina jakin nahi dut benetan sorgina zaren edo ez”. Besteak esan omen zion “zoaz gaur gauean, halako etxean haurra izango du halako emakumek” (etxean ez ziguten baserriaren izena esaten...). Mutila kezkatzen. Neskak zer egin zuen? Bere gurasoekin eta auzokoekin-eta esan “hau ta hau galdetu dit, eta zer egin behar dut?”. “Erraza, neska! Jarri hadi gaur gauean, eta armiarma bezala jaitsi hadi umearen burura eta umea ukitzen denanean, hila izango den”. Hortarako neskak mutilari esan zion “baina kontuz ibili, e! Ur bedeinkaturik-eta ez eraman”. Mutila joan zen apaizaren etxera, eta ur bedeinkatua hartu zuen. Haurra jaio zenean ikusi zuen emakumea jaisten, eta ur bedeinkatua hartu, eta rast, igurtzi zuen. Hurrengo egunean joan zen etxera, eta neska hori, lurrean luze, hila.

■ Zuen bizilekua ipuinetako paisaia zen.

Etxe inguruan-eta baziren han toki batzuk, “Osinbeltza” esaterako: oraindik niri gauez handik pasatzeak, halako gauza bat ematen dit. Han azaltzen ziren mirabeak, pertsonai a mitologikoak. Nahi zuenean gizona bezala ateratzen zen, nahi zuenean erbia bezala, nahi zuenean zizarea bezala... Eta, kontxo, handik joan

tzen. Joan zen emakume hura gosaria ematera, taloa eta esnea, pixontzian! Besteak ez jan nahi, eta “atzo erositakoa da, eta garbi-garbia dago-eta!”.

Ataunen mutil bat ba omen zen, pikardia handikoa, gaiztoa ez zen izango, baina denak nahasten zituen. Gau hartan bat hil zen. Mutil harro hau aritu omen zen esaten, “ez dago ez jainko eta ez ezer, zerutik ez duzue ezer jango...” Atera dira bera eta beste mutil bat gau erdian tabernatik, eta biek hilerritik pasatu behar zuten. Mutil hau hasten da deiadarka, “aingeru goardakoa, baldin ba haiz, azaldu hadi!”. Bestea aurreraxeago omen zioan, eta “orain ikusiko duk” esan omen zuen. Joan hilerrira, kendu gaineko arropak, zuri-zuri jarri, kantzontzilo eta kamisetekin, eta gurutzeraz igota: “Zer behar duk aingeru goardakoarengandik!”. Besteak saltatu sasi tartera, eta han joan zen! Zortzi egunean gaizki egon omen zen.

■ Kontalariek bat-batean ere asma-

tzen zituzten ipuinak?

Ez dut uste ipuinak bat-batean asma-tzen zituztenik. Gehienak ziren lehendik zetozenak. Ama zenak-eta kontatzen zituzten berari gertatutakoak, edo beren garaikoak: gizon bat, emakume batekin zebilena, eta mutilari kezka jarri, “ez da bada sorgina izango hau...”. Eta neskak esan zion, “beno, eta sorgina banintz

CURRICULUMA

- **Jaio:** Ataunen, Ergoiena auzoko “Sariarte” baserrian, 1923. urtean.
- **Elizgizon eta ipuin idazlea.**
- **Elizgizon:** 1940an sartu zen Lazkaoko komentura eta 1950ean apaiztu. 1964ra arte Lazkaon aritu zen apaiz lanetan. Geroztik Estibalizko monasterioan bizi da.
- **Misiolari:** 1956tik 1959ra eskolak eman zituen, Venezuelan.
- **Idatzitako ipuinak:** “Kontu zaharrak” (La Gran Enciclopedia Vasca, 1980); “Mari Xor eta beste” (Erein, 1986); “Dirua neurtzeko ontzia” (Erein, 1986); “Erramun eta Mirentxu”; “Etsai zaharra eta mendiko lehoia”; “Sorgina eta emakume ederra”; “Txomin ipurdi”; “Sorginen urrezko maindirea”. Itzulpena: “Ispilu Urdinak” (Erein, 1990).

BERE HITZETAN

“Gure aitajauna zenak esaten zuen, behin bakarrik joan zela eskolara, zer izaten zen ikustera.

Egun hartan, berealdiko jipoia eman zion maisuak 'motiko' bati. Beregan esan omen zuen: 'Hau al da eskola? Zuentzako!'. Eta ez omen zen gehiago hara azaldu”.

Kontu zaharrak, 13. orr.

“Nire ikaskuntzak, euskaraz ez baina beste giro batean izan ziren. Kontu zaharrak han entzun nituen bezala jarri behar banituen, hamar edo hamabi urte izatera behartuta nengoen. Gero ikasitako hitzak eta hizkera bazter utzi, hutsune bat egin, eta kontu horiek entzuten haur bat bezala jarri”.

Kontu zaharrak, 23. orr.

“Ondo ikusten dut euskara batua. Pena gehiago ematen dit 'hika' ez erakustea ikastoletan. Niri ez dit batere ondo jotzen zortzi-hamar urteko haurrak beren artean zuka”.

Kontu zaharrak, 27. orr.

“Orain ez dut aurkitzen nire garaiko udazkenik eta negurik. Ez dago lehenagoko iluntze luze hura, denak etxera biltzen ziren hura. Etxean jende gutxi egoten da, eta norbait etxean gelditzen bada, izango da telebisio, radio... Ez da ikusten kontuak esateko betarik eta girorik”.

Kontu zaharrak, 25. orr.

BIZITZAREN PASARTEA

Fraide eta mojen bizimoduan, zailena, elkarrekin bizi-tzen asmatzea da. Beste dena? Pobrezia, pasatzen da, beharra dagoenean eskatu, eta gehiegizkoa ez bada, ematen dizute. Kastitatea? Munduan egin behar da. Baina jatea elkarrekin, lana denen artean orekatzea... Bi egun bizi behar, eta haiek borrokan bizi beharra... Urteek ere asko erakusten dute. Jada ez zaie garrantziarik ematen gauza askori; ez dute berez. Ikusten dituzu bi lagun elkarrekin hizketan, eta pentsatu "nigatik ari ote dira? Bai, nor ariko da zugatik hizketan!" Ez diot horri begiratzen.

zaitez gero! Gure bizitza erabat ipuineta-koa zen. Erreka bat pasatzen da gure etxe ondotik. Hango hots hura, bizirik dago. Bere musika bat du, ura joaten. Ilunpetan eta, isilik pasatzen ginen "sorginak ari dituk, lixiba jotzen!" esaten genuen.

■ Zertarako kontatzen ziren, zertarako balio zuten?

Umeak geldi egoteko. Bestela, batek ikuilura jaitsi, eta behia zirikatuko zuen, edo auskalo!

■ Egungo umeek ipuina aditu ez, irakurri egiten dute.

Ikastoletan eta, uste dut kontatzen zaiela. Baina ez horrelako bizitasunarekin. Irakasleek liburutik irakurri, eta berak jan ez duten zer bait, nola transmiti-

tuko diete besteri?

■ Lazkaoko komentura hamar urte-ekin sartu zinen, barnetegira.

Nik ez dakit zer nintzen, baina etxetik kanpo etxean bezala moldatzen nintzen. Batez ere zaila izan zen janera ohitzea. Zortzi egun egon nintzen jan gabe. Abade batek "filosofoa" deitzen zidan, jan gabe

bizi nintzelako!

Urte hartan, hemen Arabako batzuek baziren, eta haiekin gaztelaraz egiten nuen. Baina fraideak Frantzia bizitakoak ziren, eta dena frantsesez

“Orixe gurekin izan zen alditxo batean, 5-6 hilabetez, Lazkaon. Hura euskalduna zen, baina zainetaraino”

egiten zen. Gaztelera eta frantsesa ikasi nituen, eta euskara ahaztu.

■ Fraide sartzeko erabakia, nola hartu zenuen?

■ “Ipuina batek kontatu edo beste batek kontatu, asko aldatzen zen. Lanean ari re-

Kolegioan nire lehengusu bat zegoen. Joan nintzen ikustera, eta inprenta erakutsi zidaten. Ni txoratuta gelditu nintzen inprentarekin. "Hau da niretzako lana, bertan bizitza guztia pasatzeko konforme!" Ni fraide sartuko naiz, erabaki nuen.

Inprentan lan egiteko sartu nintzen.

Nagusi zegoenak esan zidan "pixka bat ikasi ere egin beharko duzu..." "Eskolan ibili nintzen, eta ni hona lanera etorri naiz, e, ez zera..." "Baina inprentan aritzeko ere, jakin egin behar duzu zer-bait, enkargua hartu beharko duzu, eta kontuak egin..." Ikasten hasi, eta ez nuen inprentan sekula lanik egin.

■ Etxean nola hartu zuten zure erabakia?

Gure etxean ez zeuden gauzak batere ondo: nire anaia zaharrena soldadu, arreba bat -ni baino zaharragoa hura ere-, neskame. Aitajauna oso zaharra, laurogei urte. Ama, gaixo. Beste senideak ni baino 10 eta 12 urte gazteagoak... Aitak esan zidan, agurtzerakoan: "Hik ikusi, etxean beharrezkoa haiz orain, baina bihar edo etzi etxetik joango haiz, eta han ongi hartzen bahaute, han izango haiz. Baina (eta nik gogoan izan dut beti hori) han ondo hartzen ez bahaute, edo herorrek nahi ez baduk han egon, etxeko ateak zabalik zeudek". Asko balio izan zidan horrek bizi-

tzan.

■ Francoren garaia nola oroitzen duzu?

Herrian denetatik zegoen. Baziren igandero elizara joaten zirenak, euskaldunak eta baserritarrak, esaten zutenak "oraindik orrazia estuago pasatu beharra

Fraideon artean erdaraz egitera behartu gintuzten. Nagusietako bat nazionalista zen eta zaindaria jarri zioten. Bera ez zen konturatu. Donostiara joan behar bazuen, bestea atzetik joaten zitzaion. Billetea hartzen bazuen "Nora joateko hartu duzu billetea?" kontu hartzen zion. Azkenean zigortu eta Estibalizera eramane zuten.

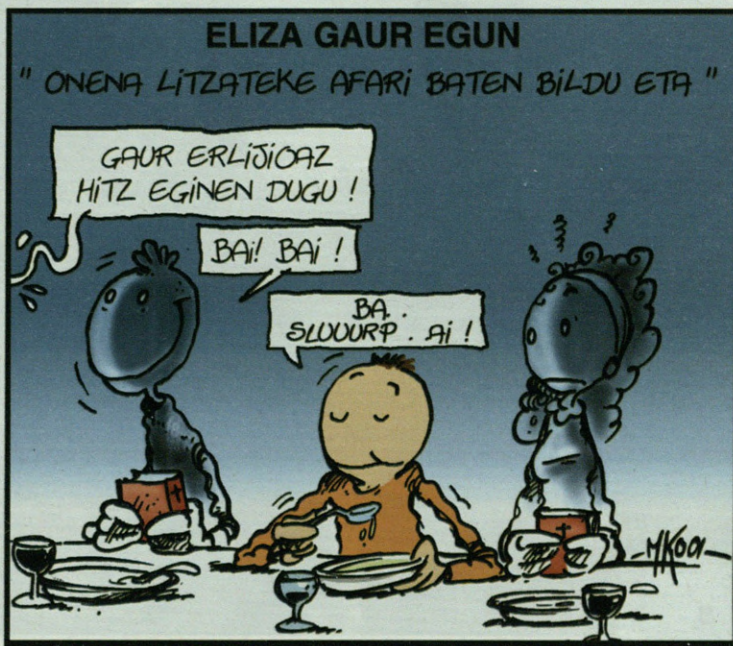
■ Fraide artean noiz hasi zineten euskaraz?

1950az geroztik hasi ginen. Orixe gurekin izan zen alditxo batean, 5-6 hilabetez, Lazkaon. Bere testuak irakurtzen hasi ginen, ez genuen ulertzen ezer ere, baina berak esplikatzan zigun. Hura euskalduna zen, baina zainetarraino. Hark esaten zigun, "euskara behar dugu, behar dugu landu, bizitzeko". Orduan latinez izaten zen meza, baina beste batek herrikoei bere hizkeran esplikatzan zien. Behin ari nintzen meza ematen, eta bota nuen "esan ziotsan". Meza bukatutakoan Orixek galdetu zidan "zer esan duzu hor,

esan 'ziotsan' edo 'diotsa', edo...?" "Guk horrela erabiltzen dugu" erantzun nion, "ez nuen behin ere aditu" esan zidan.

■ Meza ematea ez da lan erraza izango...

Gaur egun erraztasun gehiago dago. Lehen, apaizak gauerditik baraurik egon behar zuen meza emateko. Ur pixka bat sartzen bazenuen, galdu zenuen baraua.

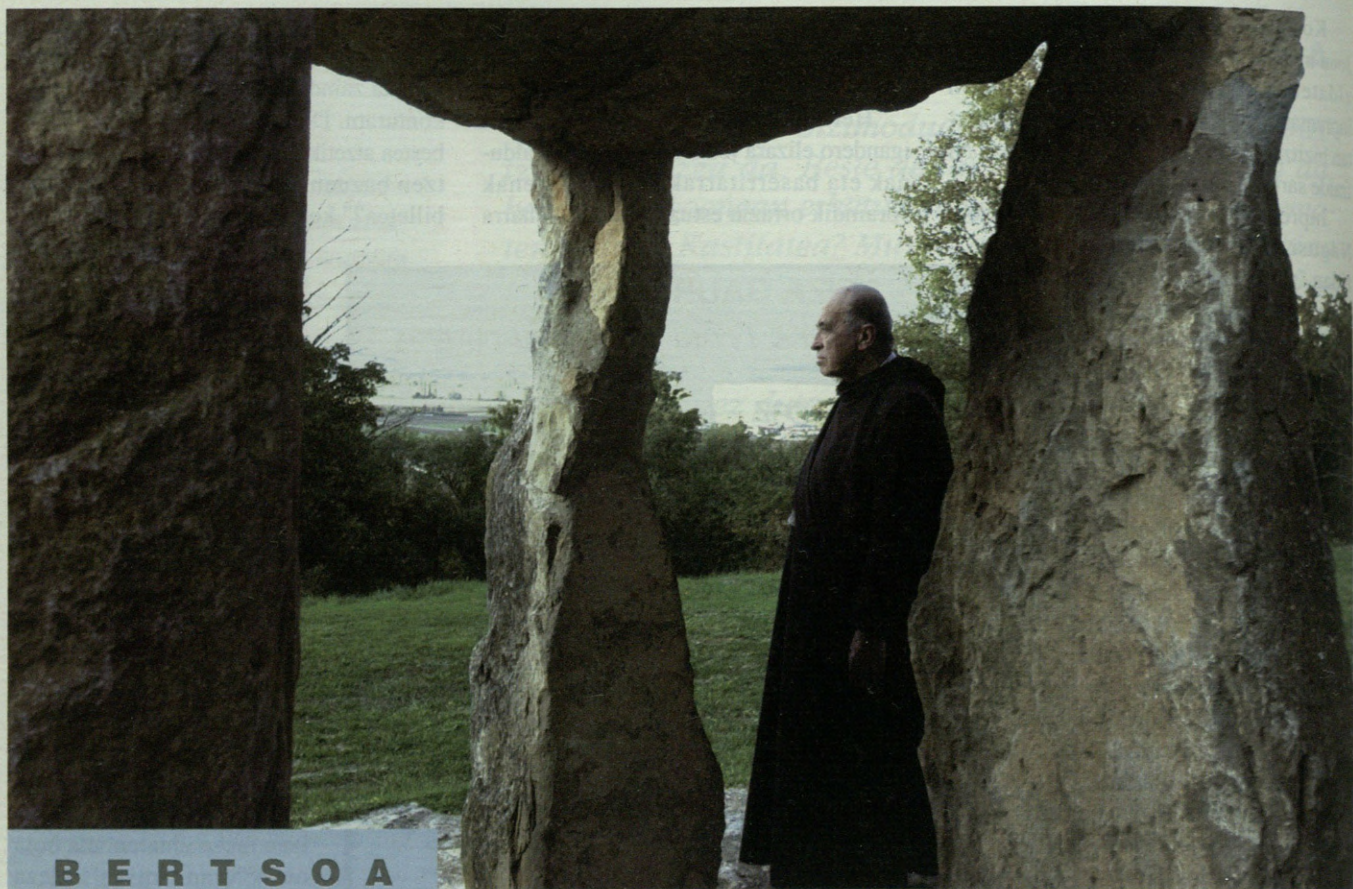

dago". Ez dakit zer ikusi zuten Francoren-gan, oraindik ezin dut ulertu. Gure osaba bat oso nazionalista zen. Gerra aurretik gogoratzen dut mitinak izan zirela, eta San Gregorio auzoan gure osabak hitz egin zuen. Etxera etortzen ziren aitarekin hitz egin eta botoa eskatzera. Horretaz gerora konturatzen zara, orduan txikiak ginen.

Gerra bukatuta sartu nintzen fraide.

enean ez hainbeste, baina kontatzera bakarrik jartzen zirenean, espresioak asko egiten zuen: aurpegiak, begiak, keinuak..."

B E R T S O A

Doinua: Misiolari baten moduan

**Irakasgai bat fantasiaren
koloreekin janztean,
ipuin berri bat, ipuin bizi bat
bihurtzen da bapatean,
Denaren eta zitekeenaren
arteko jolas batean
aritu zera literatura
sortu duzun bitartean,
atezain izan zera bi mundu
hoien arteko atean.**

Aitor Mendiluze

Gertatu izan ziren, Lazkaon esaterako, kotxez Donostiaraino joatea apaiz bila. Bertakoak ezkontza bat zuen, eta gosaldu, eta meza ematerik ez. Batek meza eman, eta besteak ezkondu egin zituen.

Sermoiak izaten zen aurrena sarrera bat, gero gorputz bat, eta gero bukaera bat. Jainkoari eskerrak, horiek bukatu ziren. Badakizu zer lan zen hori prestatzea, eta gero auditorio baten aurrean azaltzea, mitina balitz bezala! Sermoiak

egiten-eta erakusten da, eta badira sermoigile onak, argi eta ondo eramaten dutenak haria. Prestatzen dituzte, edo berez dute erraztasuna hitz egiterakoan. Bietatik, seguruen.

■ **Caracasen misiolari zinela ezagutu zenuen Jose Antonio Agirre lehendakaria...**

Agirre etorri zen konferentzi bat ematera, hango euskal etxera. Oso sermoigile ona zen. Gero komentura etorri zen, bi euskaldun han ginela jakin zuen-eta. Bukaranean esan nion, "aizu, Agirre jauna, zurekin fotografi bat ateratzea ez litzake gaizki etorriko!" "A, nire aldetik nahi duzuen guztia, orain, zuek, Espainiara joaten bazarete, eta argazki horrekin harrapatu, kartzelara joango zarete!"

■ **Caracasen, komentuko nagusia berriz, ez zen alde berekoa.**

Hango nagusia alemaniarra zen, Hitleren aldekoa. Ez zituen kontzentrazio esparruak ikusi, eta hark handitasuna ikusten zuen, eta handitasunak denak itsutzen ditu. Nagusiak nahi zuen gu Caracasen gelditzea. Laguntza handia egiten genuen guk han. Baina gu hona gentozela eta, esan zigun, "Zer iruditzen zaizue bidaiatxo bat egiten baduzue, New Yorkera, Parisera eta

Erromara joaten bazarete? Gu gelditu ginen, itsututa. Gure ametsak, berak eskaini, guk ezer eskatu aurretik!

■ **New Yorkez zer inpresio jaso zenuen?**

Amerikarrak lotsagabeak dira! Aireportuan sartzeko, euliak bagina bezala, fumigatu gintuzten! Kutsatuta egon gintezkeela. Egia, baina, egin zezaketen beste modu batera, ezta? Hego Amerikako 36 gradutatik, New Yorkeko 12 gradu zero azpitara pasatu ginen. Aireportuan, eskailera automatikoak ikusi genituen, lehen aldiz: jendea, mugitu gabe, gora igotzen zela. Jolasean aritu ginen, eskailera haietan igo, jaitsi, eta berriro igoz. Irteera gero. Inguratu, eta... berak atea zabaldu. Sartu-atera ibili ginen. New Jersey, zubiak... dena ikusi genuen. Etxe orratz batera igo ere bai. Hona oraindik ez dira iritsi hain igogailu azkarrak.

■ **New Yorketik Parisera joan, eta Agirrekin elkartu zineten berriro.**

Turbo 707 batean joan ginen Parisera, guk estreinatu genuen. Agirrerengana joan ginen bisitan. Agirre gizon jatorra zen, arrunt-arrunta, bere aurrean esan zitekeen edozer gauza. Francotaz ere hitz egin genuen. Esan nion: "zer irizten diozu, zer

irudipen duzu zuk Francotaz?" "Zer esango dizut? Guretzako ez da ona izan, euskaldun bezala...". Eta nik: "baina barkatzen diozu?" "Bai, bai, barkatuta diot aspaldi, kristau naizen aldetik". Eta gero esan zuen "Franco, lehenbailehen Jainkoak berarekin hartu dezala, geuk geure batasunarekin geure ohiturak hartzeko!"

■ Erroman Aita Santua ikusi al zenuen?

Aita santua ikusi nuen, zuek orain ikusten zaituztedan distantziara. Ponentzia bat eman zuen, eta han geunden elizgizon denak bildu eta aurretik pasatu zen, eskua emateko moduan. Joan XXIII.a zen. Bukaeran esan zigun: "Badakit denek nahi zenuketela nirekin hitz egin, eta niretzat ere mesedegarri litzateke. Baina hori ezinezkoa da, eta nire aingeru goardakoari esango diot hemengo aingeru goardako denekin hitz egiteko." Jendea negarrez. Orduan Aita Santua Aita Santua zen. Gaur ez gaude mentalidade itxi hartan. Gaur ez gara ohartu ere egiten, batera eta bestera bidaiak egiten dituela bai, baina... Zaharra da, erretiratu dadila, gazteago bati bidea uzteko.

■ Itzuleran nahiko abentura izan zenu-ten...

Itzultzerakoan, Bilboko emakume zorioneko bat sartu zitzaigun trenera, kontrabandoarekin. Etxeko gauzak, sukaldekoak... denetik zeraman. Denetik! Mugan eskatu zigun "Zuek maleta hau eutsiko duzue?", "Tira, hori besterik ez bada..." Espainiako poliziak ez zigun utzi sartzen, ez Espainiara ez Portugalera. Berriro itzuli, Frantziako postu batera, eta maleta ireki zidaten. "Aita abadearentzako zapatak!" esan nion, emakumezkoenak ziren, baina! Handik hiru egunera, maleta hartu sotana azpian, eta kotxez pasatu ginen. Irungo

aduanan, apaiz jantzita ikusi nindutenean, niri pasatzen utzi zidaten. Hanka sartu zuten, hantxe baitzioan kontrabando guztia, eta eurek atzeko kotxea geratu zuten!

**"Erreka doa etxe
ondotik. Ilunpetan,
isilik pasatzen ginen:
'sorginak ari dituk
lixiba jotzen'"**

■ Gaur ere jende asko joaten da meza-tara. Baina apaizak esanari zenbaterainoko arreta jartzen zaio?

Hemen gero eta gehiago etortzen da jendea. Gasteiz asko hazi baita. Baina apaizak duen txarra hori da, ez dakizu

aurrean zer jende daukazu, eta horiengana nola iritsi. Ez dakizu zer girokoak diren, pasokoak diren, urtean behin elizara doazenak... Ebanjelioa azaldu bai, baina hortik zer hartuko dute? "Mezatan izan gara. Gaur apaiza lasai aritu da" esaten da. Hori inpresio bat da, baina zer esan du? Ardura handia dute gaurko apaizek, lan gogorra.

■ Nola lortu daiteke meza jendearengana iristea?

Nik uste meza aldatu beharra dagoela. Apaingarriak eta horiek denak, jada sobran daude. Zer esan nahi dute? Onena litzateke afari batean bildu, ez jende sail handia, baizik 20 bat lagun, eta esatea "gaur erlijioaz hitz egin behar dugu". Eta interesatzen den jendearekin elkartu, ez kunplitzeagatik bakarrik joaten denarekin ●

www.kaixo.com

PRINTZA

ERABATEKO ATSEKABEA

Jose Mari Espartza argitaratzaileak honakoa zioen "Euskaldunon Egunkaria"n: "Egunotan egin da Madrilén LIBER 2001 Liburu Azoka. Bertaratu garen liburugintzako profesional nafarontzat erabatekoa izan da atsekabea, berriro ere, Nafarroako Gobernuaren postuak emandako irudiarengatik (...).

Aurtengoan, berriro ere, argitaletxe nafarrek askoz harrera eta arreta hobia izan genuen Euskal Autonomia Erkidegoko postuan, gure zergekin mantentzen dugun postuan baino.

Izan ere, beste erkidego eta herrietan, ohiki, argitalpen instituzionalak ekimen pribatuaren osagarri gisa ulertzen dira (...). Nafarroan ez. Hemen, zenbait funtzionariok argitaratzaile izatera jolasten du. (...)

Nafarroan eguneroko ogia da liburuei ezartzen zaien zentsura, betiere lana gustura egiten duten funtzionarioen eskutik (...). Nafarroako liburutegien sarera sekula ez dira liburu jakin batzuk iristen, ezta bilduma jakinetako liburuak ere, nahiz eta Nafarroan argitaratuak izan, gai nafarrak landu eta egileak bertakoak izan. Liburutegietara iristen diren liburuak aukeratzaren dituenaren ildo politikorekin bat ez baldin badatoz, liburuak ez dute biderik Nafarroako liburutegietan. Argitalpen-laguntzak, berriz, goiko postuetan dauden funtzionario ezgai eta mugiezin batzuei hankartetik ateratzen zaizkien irizpideen arabera ematen dituzte".

ARTXIBOA BAIONAN

ASPALDIKO aldarrikapen bati erantzuna eman berri dio Catherine Tasca Frantziako Kultura eta Komunikabideetako ministroak. Izan ere, Baionako Euskal Museoaren inaugurazio ofiziala aprobetxatuz, Tascak Baionan artxibo bat eginen dela iragarri zuen. Bost urteren buruan irekiko omen dute artxibo hori, artxiboa nolabait Pauekoaren zatitzearen ondorioa izango baita. Azken honek hemendik bospasei urtera ez du dokumentu gehiagorentzako lekurik izango eta beraz, beharrezkoa zen zatitzea. Dena den, oraindik ere ez da jakitera eman bertako zein dokumentu eramango diren Baionara. Bai ordea, Baionako herriko dokumentuak bertan iango direla, eta baita Merkataritza eta Industria Ganberetako artxiboak. Guztira 15 milioi libera bideratuko dira proiektu honetara.

ANTZERKI EZ KONBENTZIONALA

ORAIN hiru urte sortu zuten Elorrioko Arriola Antzokiak, Durangoko San Agustinek eta Amorebietako Zornotza Aretoak 3K elkarrekin. Elkarrekin honen xede nagusia euren egitarauak koordinatzea zen, ikusle gehiago lortzeko eta gastuak murrizteko. Helburu horren haritik sortu dute orain "Antzerkide" izeneko jaialdia, Antzerki Garaikidearen Lehen Ekitaldia. Ber-

■ "Bancarrotta" obrako une bat.

tan zirkuitu komertzialetatik at dagoen antzerkia ikusi ahal da. Hilaren 18an hasi eta azaroaren 16a arte luzatuko da. Bertan, sei antzezlan ikusi ahal da. Euskal Herriko, Legaleon T eta Taun Taun taldeak izango dira. Lehenak "Bancarrotta" taularatuko du, eta bigarrenak "Kont Arte". Bestalde, A Coruña-ko Druide Danza, Andaluziako La Zaranda, Argentinako Laboratorio de Teatro El Rayo Misterioso eta Kataluniako Martí-Atanasiu taldeak izango dira bertan.

AHOTSEN LEHIAKETA TOLOSAN

HILAREN 31n hasiko da Tolosako Nazioarteko Abesbatza Lehiaketa. Sueziako Jacobs Chamber Choir-ek zabalduko ditu ekitaldiko ateak. Aurten berrikuntzak daude. Izan ere, ez da ahots berdin lehiaketa egingo. Aldiz, haur abesbatzen lehiaketak 25 urte beteko ditu. Bestalde, aurtengoan euskal abesbatza bakarrak parte hartuko du: Erreteriko Landarbasok.

MARIANO IZETAREN AROA

AURTEN 11. aldiz Iruñean burutzen ari den Bertsoaroak izen bat du: Mariano Izeta. Izan ere bertan dagoeneko hasia den eta azaroaren 8a arte luzatuko den jaialdiak bertsozale hau

H I T Z B I T A N

- Ramon Saizarbitoria esana da honakoa: "Hizkuntza gutxiak etorkizunean literatura-ekin esperimintatzeko laboratoriorik izan daitezke". Hitz hauek "El País"ek jaso zituen.
- Asier Serranok "Putz" aldizkarian: "Promotorek eta ekoiztetxeek eta beste mamu batzuek protagonismoa hartu duten heinean, musikariok batzen gintuen mistizismoa, militantismoa, galduaz joan da eta hori txarra da denondako".
- Andoni Egañaren aburuz, "nahi duena, eta gainera errimarekin, esaten duen bertsolari-

ARTE MUGIKORRA

Auto kontzesionarioak, jatetxeak, edo tabernak izango dira artista sortu berrien lanen erakustoki. Hori da hain zuzen sortu berri den Mobil-arte Fundazioak martxan jarri duen lehen egitasmoaren xedea. "Mobil-arte Fundazioa Erakusketen Sarea" egitasmorako hamaika artista aukeratu ditu eta artearekiko interesa zuten Bilboko hainbat enpresetan paratu ditu euren lanak. Artista bakoitzaren lanak hilabetez izango dira enpresa bakoitzean. Ondoren, batetik bestera txandakatuko dira. Mobil-arte fundazioa irabaziasmorik gabeko elkarte da eta bere helburu nagusia artearen sustapena da, baita literatura, musika eta diseinuarena ere. Artean interesatuta daudenen eta sortu berri diren artisten arteko lotura sortu nahi du. Horretarako artea mugikor bihurtu duelarik.

omenduko du. Besteak beste, hauek dira egingo diren ekitaldietako batzuk: urriaren 25ean bertso musikatuak eskainiko dituzte Mikel Alzuart, Unai Iturriaga, Igor Elortza eta Jon Sarasuak; 30ean, Jon Maiak eta Xabier Amurizak XX. mendeko bertso ederrenak errepasatuko dituzte; eta hilaren 8an, bertso saioa izango da.

BELDURRA DONOSTIAN

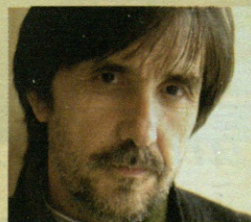
DONOSTIAKO Fantasiatzko eta Beldurrezko Astea azaroaren 2tik 10era burutuko da aurreten. Egitarauan aipatzekoa da "Jason X" filma, "Viernes 13" serieko hamargarren eta azken atala. Jim Isaacek zuzendutako lan honek jaialdia inauguratuko du.

■ Jaialdiak 12. edizioa du aurreten.

rik ez dago. Hori fenomeno litzateke". Adierazpenok "Gara" k bildu zituen.

- Jon Alonsok honela zioen "Euskaldunon Egunkaria" n eginiko elkarrizketan: "Euskal kulturari buruz, aspertuta nago aspaldi. Filologoen kontua, adibidez. Hemen beti baldin bagabiltza hitza nondik datorren eta zer forma behar duen, ez gara oso urruti joango".
- Josu Rekaldek honela idazten zuen "Gara" n: "Esistitzen ez den merkatu batean artista asko egotearen arazo zoragarriak artea beste leku batean kokatzen du, esperimentazio etengabearen lekuan".

DANI BLANCO

■ R. Saizarbitoria.

IZENAK

Ramon Saizarbitoria eta Karlos Linazasoro suertatu dira 2001eko Euskarazko Euskadi Literatura Saria eta Haur eta Gazte Literaturako Euskadi Sariaren irabazle, hurrenez hurren. Lehenengoak "Gorde nazazu lurpean" bost narrazioez osatutako liburuagatik jaso du saria. Linazasorok bestalde, "Bota gorriak" lanagatik jaso du saria.

4 Itzal izeneko taldea sortu dute Etzakiteko Xabier Solanok, Sen taldeko Haritz Harregik, Kashbadeko Haritz Beristainek eta Utikaneko Koldo Soretetik. Eta hain zuzen euren lehenengo diskoa, "Denek dakite" izeneko plazaratu berri dute.

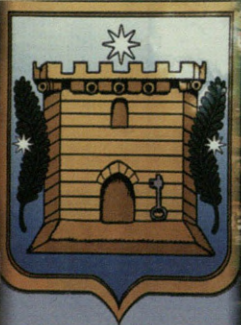
Eduardo Arrillaga argazkilariaren argazkiez eta Hasier Etxeberriaren testuaz osatutako liburua kaleratuko du Ongarri Edizioak-ek.

Xabier Letek bertsolari eza-gunenen 84 bertso bildu eta interpretatu ditu 7 diskoz osatutako "Berrehun urtez bertsotan" bilduman. Lana Elkarlaneanen eskutik plazaratuko da.

■ Xabier Lete.

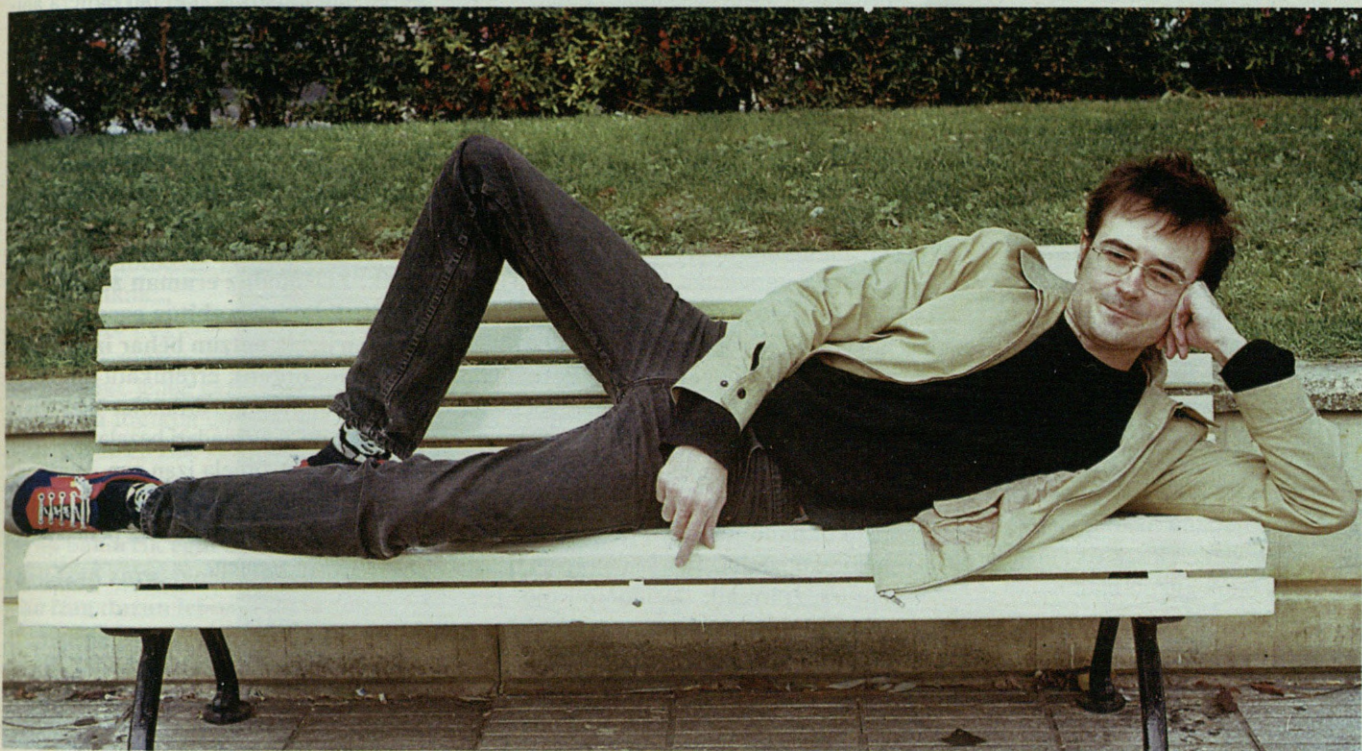
Oiartzungo Udala

BULEGOAK	943 49 01 42 - 943 49 03 77 - 943 49 13 77
UDALTZAINGOA (24 ordu)	943 49 33 11
SUHILTZAILEAK	943 63 01 68
DYA	943 46 46 22
GURUTZE GORRIA	943 22 22 22
OSASUN ZENTRUA (Oiartzun)	943 49 11 01 - 943 49 26 04
OSASUN ZENTRUA (Lartzabal)	943 52 69 14
JUBILATUEN ELKARTEA	943 49 00 02
ZAHARREN EGOITZA	943 49 05 38
FARMAZIAK.	
AGIRREZABALA	943 49 14 95
ERRANDONEA	943 49 03 52
ALTZIBAR	943 49 19 31
ARRAGUA	943 49 43 48
TAXIAK	943 49 14 74
POSTA	943 49 35 74
BAKE EPAITEGIA	943 49 09 13
APAIZ ETXEA	943 49 03 19
NEKAZAL BULEGOAK	943 49 03 47 - 943 49 06 69
MANUEL LEKUONA UDAL LIBURUTEGIA	943 49 38 64
UDAL EUSKARA ZERBITZUA	943 49 10 34
UDAL KULTURA SAILA	943 49 10 34
TURISMO BULEGOA	943 49 45 21
AEK INTXIXU EUSKALTEGIA	943 49 39 57
OIARTZUN IRRATIA	943 49 37 11
OARSO TELEBISTA (OTB)	943 49 38 18 - 943 49 38 19
OIARTZUNGO UDAL IKASTOLA PATZUERGEOA	943 49 16 59 - 943 49 00 37
HAURTZARO IKASTOLA	943 49 16 59
ELIZALDE HERRI ESKOLA	943 49 01 93
HELDUEN HEZIKETA IRAUNKORRA (ALTZIBAR)	943 49 00 48
ELORSORO UDAL KIROLDEGIA	943 49 25 52
UDAL IGERILEKU IREKIA (Ekaina-Iraila)	943 49 37 45
OIARTZUN KIROL ELKARTEA	943 49 36 38
OARSOALDEA ESKUALDEKO GARAPEN AGENTZIA	943 49 41 29

Eskolako liburuetan marrazkiak eginez hasi bazen ere, dagoeneko komiki, zinema, antzerki eta telebistarako istorioetako pertsonaien bizitza korapilatzen du Mauro Entrialgo gasteiztarrek. Guztietarako denbora ateratzen ei du, musika eta artean tarteka muturra sartzeko ere bai.

"NIRETZAT OBLIGAZIO BIHURTU DA KOMIKIAK EGITEA"

JOSEBA OLALDE

■ "Errealitatetik ateratzen ditut ideiak. Baina ez dakit zein punturaino den hau nire lanetan ikusten den bezalakoa".

Mauro Entrialgoren (Gasteiz, 1965) komiki eta binetak medio eta argitalpen desberdinetatik pasa dira ("El Víbora", "TMEO", "El Jueves", "Primera Línea", "Makoki", "Interviú", "El Diario Vasco", "El País", "Diario 16", "Egin" eta abar). Hauetatik ateratako bere pertsonaia famatuenekin zortzi komiki bilduma argitaratu ditu, besteak beste, "Herminio Bolaextra", "Miguelito", "Alter Rollo" eta "El demonio rojo". Komikiez gain antzerkia ("Herminio y Miguelito", "30 millones de gilipollas" eta "No hay huevos"), zinema ("Gente Pez"), telebistarako gidoiak, arte erakusketak, disko eta kartelen ilustrazioak egin ditu, eta hau gutxi balitz, musika talde batean ere jotzen du.

■ **Mauro Entrialgok hamaika lan egin du, nondik hasten da hau guztia?**

Irakurtzen hasi aurretik ere, komikiak erosten nituen. Honetara dedikatzen diren beste hainbat bezala, eskolan nire eginkizun nagusia testu-liburuak marrazkiz betetzea izaten zen. Gutxinaka istorioak kontatzen hasi eta berehala fanzine batzuetan argitaratzen hasi nintzen. Pixkanaka-pixkanaka, argitalpen desberdinetan sartzen hasi nintzen eta azkenean zaletasuna ogibide bihurtu zait.

■ **Nahiz eta gauza ugaritan jardun, komikiak egiten jarraitzen duzu. Komikiek beste euskarriek ematen ez duten askatasuna ematen dutelako agian?**

Egia esan beste gauza batzuk egiten hasi nintzen, ilustrazio eta komikiekin

aurrera egitea zaila egiten zitzaidalako. Ezin nuen hori bakarrik egitetik bizi. Denborarekin gustua hartu nion, eta gaur medio bakar batetik bizitzera irits naitekeen arren, gauza desberdinak egitea gustuko dut.

■ **Egiten dituzun gauzetatik komikiak dituzu gogokoen?**

Beni, komikiak egitea gustuko dut, baina jada lan bat bezala ikusten dut eta ezin dezaket esan komikiak egiten asko dibertitzen naizenik. Niretzat obligazio bat bihurtu da komikiak egitea.

■ **Nola dakusazu komikien mundua?**

Egia esan oso merkatu berezia da komikiena. Nik uste irakurle gehienak mutil gazteak direla, "freak" samarrak batzuk. Komiki denda batera joatea bes-

JOSEBA OLALDE

■ "Musika egitea asko gustatzen zait eta nire abestiak inork ez litzukeenez joko, nik neuk jotzen ditut".

terik ez dago. Niri ez zait interesatzen merkatu hain berezientzako lan egitea, komikizaleentzat baino nahiago izaten dut jende guztiarentzat lan egitea eta horregatik jo izan dut "TMEO" edota "El Jueves" bezalako aldizkarietara. Bestalde, bineta eta tira komikioek, interes orokorreko argitalpenetan jasotzen direnez, orokorrean publiko zabalago bat dute.

■ Zure komikiak pertsonaia oinarritzen dira. Zein punturaino identifikatzen zara hauekin?

Badago ohitura bat jendearen aldetik komikigilea bere pertsonaiaekin lotzeko. Jende askok, pertsonaia komikigile bera dela uste du. Ez zait justua iruditzen, adibidez zinema zuzendari bat ez baita bere protagonistaren irudiarekin lotzen. Beste ezein sormen lanetan bezala, komikietan ere jakina izango dela autorearen izate edota bizitzaren zatiren bat, baina honek ez du esan nahi pertsonaia autorearen irudia denik.

■ Pertsonaiekin jarraituz, agian

"Herminio Bolaextra" da famatuena. Zuk gehien maite duzuna ere bai?

Egia da batzuk beste batzuk baino gehiago maite ditudala, baina hau garaia- ren araberakoa da. Batekin oso lanpetua ibili banaiz, azkenean nekatu egiten nau pertsonaia horrek eta hortaz beste batekin hasteko gogoa izaten dut. Orain adibidez, Herminioren pertsonaia bi hilabetea behin baino egiten ez dudanez, oso gustura hartzen dut; baina honek berak asko nekatu ninduen orain urte batzuk bilduma atera behar izan nuenean. Pertsonaia desberdinekin lan egitea gustatzen zait.

■ Egoera edo gag bat bururatzen zai- zunean, "X" pertsonaia errentzat ona izan daitekeela pentsatu eta horretarako gordetzen duzu edota pertsonaiak berak dira bere izaerarengatik gagera eramaten zaituztenak?

Egoera desberdinak pertsonaiari ego- kitzen dizkiot. Pertsonaia asko izateak abantaila hori dauka, izan ere egoera guz- tiak pertsonaia bati gertatzen bazaizkio, azkenean pertsonaia honek indarra eta pertsonalitatea galtzen du. Pertsonaia batentzat ona izan daitekeen egoera bat beste batentzat agian ez da hain ona. Bakoitzaren pertsonaiak ondo ezagutu behar dira horretarako eta hauen ezauga- rriekin ondo jokatzeko jakin. Sexuaren inguruko pasadizo on bat etortzen bazait burura, ziurrenik "Demonio Rojo" per- tsonaiaren inguruan kokatuko dut hau.

■ Data-base antzeko bat duzu, hortaz.

Bai. Ordenagailuan "Ideiak proze- suan" izeneko karpeta bat daukat eta ber- tan bururatzen zaizkidan ideiak biltzen joaten naiz. Nahiz eta lanean ez ari, ideia bat bururatu ahala bertara jotzen dut ideia erregistratzera, baita dutxan edota auto- busean banago ere. Istorioak idazterako orduan bertara joateak laguntza handia ematen dit.

■ Errealitatea da iturri nagusia?

Gertuko errealitatearen gauzen ingu- ruan idazten dut. Ikusi edota entzuten ditudan gauzetatik ateratzen ditut ideiak. Horrela hasi nintzen lanean eta horrela jarraitzen dut. Beste gauza bat da zein punturaino den errealitatea nire lanetan ikusten den bezalakoa. Hori ez nuke erantzuten jakingo, bakoitzak errealitatea bere moduan ikusten duelako.

■ Unibertsaltzat har daitezke?

Bildumetako bat Kanadan argitaratu zen, baina egia esan ez dut oso argi. Atzerriar batek baino gehiagok esan dit

bere lurraldean ez litzatekeela nire umo- rea ulertuko, baina aldi berean beste batzuk euren lurraldeetan argitaratzera animatzen naute. Hala ere, nik uste gauza batzuk bai, baina orokorrean hemen baino gutxiago ulertuko liratekeela, azken finean hemengo errealitatean oina- rritzen baitira.

■ Komikietako pertsonaiak antzerki- ra eramateko ez zenuen bada zalantza- rik izan.

Ez pentsa. Sobradun antzerki taldeko- ak izan ziren "Herminio" eta "Miguelito" pertsonaiekin antzezlan bat egitera ani- matu nindutenak. Komikietako gag eta egoeren batuketa bat izan behar zuen antzezlanak hasieran, baina hau bidegabe- keria bat zela ikusi eta antzezlanak idazten hasi nintzen. Arrakasta handia izan zuen.

■ Eta gero beste bi, "30 millones de gillipollas" eta "No hay Huevos", hauek Eloy Beatorekin batera ida- tziak. Zer moduz eraman zenuen beti bakarrik idazten ohitua egonda, beste baten iritziak entzun behar izatea?

Ondo, ordutik errepikatu dut. Eloy Beatorekin hasteko arrazoia, "Herminio y Miguelito"n zuzendari bezala ohar asko eta onak egin zituela izan zen. Hurrengo lanetarako biek hasieratik elkarrekin lan egitea onena izan zitekeela pentsatu eta horrela egin genuen.

□ "Komiki irakurle gehienak mutil gazteak dira, 'freak' samarrak. Niri ez zaizkit interesa- tzen merkatu hain bere- zia, komikizaleentzat baino nahiago dut jende guztiarentzat lan egitea"

■ Zuen publikoa nagusiki gaztea da. Eurentzat idazten duzue?

Printzipioz ez genuen jende gaztea- rentzat egiten, baina egia da aretoetara gerturatzen ziren gehienak gazteak zire- la. Gure asmoa antzerki "ez aspergarria" egitea zen. Orain gauzak aldatu egin dira baina tradizionalki antzerkia nahiko aspergarria izan da. Antzerki klasikoak edota antzerki esperimentalak oso publi- ko konkretua dute. Kaleko jendea ez

zaizkio gauza hain bereziak interesatzen. Kontua ez zen ordea antzerki komertzial tipikoa egitea, baizik eta tarteko zerbait, entretenigarria, bizia. Hobekien erantzun

□ "Zinema egitea ez zait batere gustatu. Arazo bat bestearen ondotik etortzen zen eta azkenean nazka-nazka eginda bukatu nuen"

zutenak gazteak izan ziren, aretoetara sartzen zirenen piurak ikusita, antzerki batera baino rock kontzertu batera zihozela zirudien.

■ **Gazteak izan dira baita ere zinema aretoetara "Gente Pez" ikustera joan direnak. Publikoak ondo erantzun du baina kritikak...**

Hori ere bagenekien. Film nahiko arraroa da zentzu batean eta kritikoen artean baino, jende gaztearen artean funtzionatzea logikoa da. Dena den, filma ondo jarri duten zine kritikariak ere badira.

■ **Hasieran Jorge Igleasiarekin batera zuzendu behar zenuen filma, azkenean berak bakarrik egin du. Baina oso gainean izan zara. Nolakoa izan da zinemaz izan duzun lehen esperientzia?**

Zinema egitea ez zait batere gustatu. Gauza gehiegi, jasanezina. Arazo bat bestearen ondotik etortzen zen eta azkenean nazka-nazka eginda bukatu nuen. Prozesu guztian hori egon naizen arren, Jorgek zuzendu zuen azkenean. Nire lana errodajea, nolabait iritzi emailearena izan da. Hori eta Jorgearekin batera gidoia idaztea, jakina.

■ **Eta, emaitzarekin gustura?**

Beno, gauza batzuekin ez naiz identifikatua sentitzen, nik agian beste era batean ikusten nuen, baina logikoki, Jorgeren ikuspegitik egin da eta erabat errespetatzen dut. Bestalde, zinema barrutik ezagutzeak ere merezi izan du.

■ **Beste medio bat, izan ere arte erakusketaren bat ere egin baituzu...**

Artea gustura egiten dut. Ez dut honengatik dirua jasotzen, baina polita da instalazio edota koadroen bitartez komunikatzen saiatzea. Erabat aske sentitzen naiz nahi dudana egiteko, ez daukat ez muga ez presiorik eta hortaz, nire gauza berezienak egiteko bidea aurkitzen dut.

■ **Eta musika?**

Gitarra jotzarekin batera abestu ere egiten dut, oso gaizki, Pop-Punk edo antzeko estiloan. "Fat Esteban con Juanjo Pedegrosa" da taldearen izena. Honekin ere ez dut sosa handirik ateratzen. Lehenengo diskotik mila ale baino ez genituen saldu, baina tira. Musika konposatzea asko gustatzen zait eta nire abestiak inork ez lituzkeenez joko, nik neuk jotzen ditut.

■ **Hainbeste gauzatarako denbora nondik ateratzen da?**

Ateratzen da. Ez ditut gauza guztiak batera egiten. Lan puntual dezente izaten dut, komikien feria baterako ilustrazioa dela edota Xixongo zinemaldirako gala. Bestalde, "El Víbora" eta "El Jueves" aldizkarietarako lanean jarraitzen dut eta zinema eta telebista proiektu batzuk idatzi ditut. Azaroaren 23an, Logroñon, antzezlan berria estreinatuko dut.

■ **"Se empieza con los porros" antze-lanak gehienetan bezala umorea al du oinarritzat?**

Bai. Egia esan horrela ateratzen zaizkit istorioak. Santiago Orurekin batera

idatzi dut eta droga desberdinen inguruko istorioa da. Nola bakoitzak berea ontzat hartu eta besteena txartzat duen, honek sor ditzakeen egoerekin.

■ **Besterik?**

www.mauroentri.algo.com web orrialdea prestatzen ari naiz. Web orrialde berezia egin nahi dut Madrilgo lagun batzuekin batera. Aurki jarriko da martxan, sartzeko gonbitea luzatzen diot jende guztiari.

■ **Sartuko gara**

◆ JON GARAÑO

JOSEBA OLALDE

Bizkaiko Foru Aldundia

Euskararen alde hizkuntzen urte europarrean

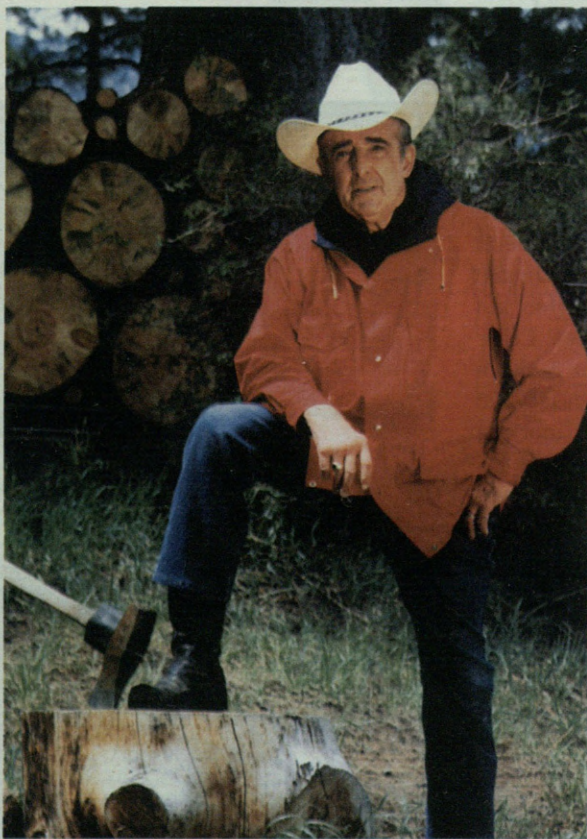

Bizkaiko Foru
Aldundia
Kultura Saila

Diputación Foral de Bizkaia
Departamento de Cultura

Martxoan hil zen Robert Laxalt. Idazlea. Edo berak zioenez: "Idazten duen euskalduna". EEBBetako euskaldunek bozeramailetzat zuten, 1957an "Sweet Promised Land" argitaratu zuenetik. Reno-Sparkseko Lehen Euskal Jaialdiaren antolatzaileetakoa izan zen gainera.

IDAZTEN ZUEN EUSKALDUNA

■ Goian Laxalt orain zenbait urte eta 94an bere bulegoan. Behean bere hilobia Carson Cityn.

Laxalt deiturak karga pisua du Nevadan. Robert Laxalt idazlea izan dugu, batetik, Nevadako idazlerik loriatuena. Turismo-afixetan ere bere irudia erabili izan dute. Bestetik, Paul Laxalt, politikaria, Nevadako gobernadore ohia, Ronald Reagan presidentearen eskuin esku, hezur eta mami baitziren. Izen ezagunak Nevadan. Laxaltarrek euskaldunak izan zituzten gurasoak: zuberotarra aita, Dominique, eta behe nafarra, ama, Theresa. Robert Laxaltekin behin adierazi zigunez, "Atharratze ondoko auzo batekoa genuen aita, Laginagakoa. Artzainaren bizi-manera maite zuen. Haurra zelarik mendietan zituen beti begiak. Zernahi dialektotan

mintzo zen: zuberera, manexa, lapurtera, bizkaiera... Ama Baigorrikoa genuen, Germiette auzokoa".

Kalifornia iparraldean, Alturas herrian jaio zen Robert Laxalt 1923an. Arrantxorik arrantxo zebilen artzain lanean aita eta, arrantxo horietan sukaldari, ama. Alturasen zebiltzala, for-

□ **Liburu berrien aurkeztu eta sinatzerakoan beti zuen euskarazko hitzen bat -'bihotzez' edo 'agur', gehienbat-**

tunatu Robert jaiotzea. Idazleak kontatu zuenez, "aita-amak hain aztoraturik zebiltzan batera eta bestera, ez zuten izan denborarik niri izen bat emateko. Medikarenean jaio nintzen, eta nire jaiotza agiriak 'No Name Laxalt' dio". Gerora, Robert Peter izango genuen. Pasadizoa gorabehera, Carson Cityn hazi zen. Euskara izan zuen ama hizkuntza, arrantxoetan ere ez zen besterik hitz egiten-eta, euskaldun elebakar, ingelesez inkilimankala hitz eginez hasi zen eskolara, sei urte zituela. "Geure azentuarekin mintzatzaren ginen ingelesez; ingeles apurtua, nahi baduzu. Eskolara hasi eta ingelesez ikasten bezain gogotik saiatu ginen euskaraz ahazten. Orduan etorkin izatea ez

■ Euskal artzainaren azkena, "National Geographic"en 1966an

National Geographic" aldizkarian familiaren historia osatu zuen Laxaltek. Artikulu historikoa dugu, garaiarengatik. 1966ko ekainean ikusi zuen argia lan horrek, euskaldunak artzain izateari uzten ari ziren sasoian, herrietara ari zirenean, eta Laxalten artikulua garai joanaren lekuko zen, artean bizi ziren protagonisten eskutik.

1966ko ekaineko ale horretan, "Euskal artzainak, Mendebalde Urruneko zelatari bakartiak" izeneko lana sinatu zuen Robert Laxaltek. Hona pasartea:

"Nire aita euskalduna da, bere sorterrria Pirineoak, Frantziak eta Espainiak banatzen duten mendilerroa. Duela hirurogei urte etorri zen Amerikara, 16 urte zituela, Mendebalde Urruneko mendi eta mortu bakartietan ardiak zaintzera. Bere biziaren kronika ehundaka artzain euskaldunena da, mendean zehar baino luzaroago, beti paraje latz berean bizimodua egitera Amerikara etorri direnena.

Horiek gure historian jokatu duten rola aipatu gabe pasa da ia-ia. Hala ere, lan gogorriari eta bakardadeari aurre egiteko izan duten ahalmen ikaragarria gabe, mendebaldeko

artzaintzaren aro nagusia ez zen izango izan zena.

Arraza zaharraren ondorengo, euskaldunen jatorria eta hizkuntza misterioa dira oraindik. Arbasoen gogo atergabe berdina zutelarik etorrazazi zituzten Amerikako euskal artzainak hona. Magallaesekin marinel lanean mundua inguratzea eta Hego Amerika konkistatzaileekin soldadu jo zuten haien gogo berdina.

Euskal artzainak Mendebaldera datoz oraindik, nahiz eta artzainen kopuru osoa gero eta txikiagoa den EEBBetan. Ardia larre handian hazteko metodo zaharra pasatzen ari da eta etxaldean dabilzan artalde txikientzako kortak nagusitzen.

Korten bideak, batetik, eta populazioaren beharren araberrako mendebaldeko larreen gutxitzeak, bestetik, ardiaren industriak behera egitea bizkortu dute. Nevadan, esaterako, hogeita hamar ardi-lur dira egun. Horiek halako bi ziren Bigarren Mundu Gerra baino urte batzuk lehenago. Beste belaunaldi bat eta oso litekeena da artzain bakartia eta bere artaldea iraganeko kontua izatea" ●

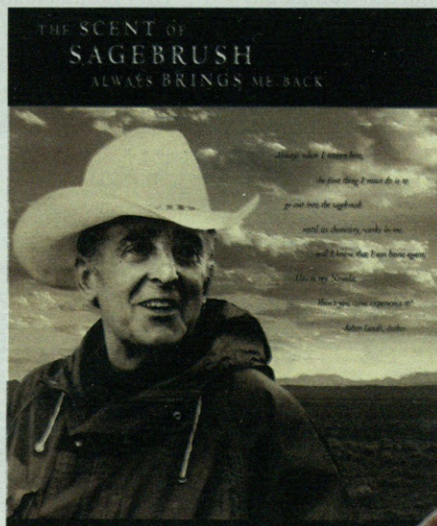

NATIONAL GEOGRAPHIC

■ Irudi hauek "National Geographic"en argitaratu ziren. Ezkerrean, Robert aitarekin. Eskuinean, artzainak Nevadan.

zegoen boladan". Haatik, bizi guztia opa izan zion euskarari eta kulturari. Basque Studies Program eratzen rol handia jokatu zuen, euskaldunetz girotu zituen bere idazlan asko, eta liburu berrien aurkeztu eta sinatzerakoan beti zuen euskarazko hitzen bat -"bihotzez" edo "agur", gehienbat-, irakurlearentzat. Eta jendaurrean ere, izan literatur mintegian, izan bestelako ekitaldiren batean, nortasun kontuak eztabaidan zirenean, Laxalten iritzia ziurra: "I am Basque! What a hell!", pozik eta irribarrez.

Ikasketa handiak egiteko garaia orduko, jesuiten unibertsitate batera zuzendu zen, amaren gogoia betetz. Kaliforniako Santa Klara Unibertsitatean ari zen kazetaritza ikasten Bigarren Mundu Gerra lehertu zenean. Honek ikasketak etenarazi ziz-

■ Nevadari buruzko iragarki batean, Laxalten figura erabili zuten.

kion. Afrikara bidali zuten, Kongo Belgikarrera. "Inteligentzia egin nuen lan. Herrialdea espiaz beterik zegoen, alde batetik naziak eta bestetik gu. Munduko uranio biltegiak handiena zuen Kongo Belgikarrak eta nahiz eta guk ez jakin zertarako zen minerala, hantxe ari tu ginen, espioitzan". Bertako oroitzapenak bildu zituen 1998an kaleraturiko liburuan: "A Private War: An American Code Officer in the Belgian Congo".

Atzera EEBBetan Nevada-Renoko Unibertsitatean burutu zituen ikasketak. United Press prentsa agentzia egin zuen lan bost urtez, eta gero Renoko unibertsitate itzuli zen, Nevada Unibertsitateko argitalpen zerbitzua irekitzeko. 1983an erretiratu zen arte izan zen kargu horretan.

Euskal komunitatearen lanetan ere

■ "Mr. Basque"ren liburuak

Idazlerik handienetako bat zuten Robert Laxalt Nevadan. Euskaldunen ahotsa izan zen estatuan eta EEBB denetan. Horrelaxe onartu zuten "Sweet Promised Land" (1957) argitaratu zenez gero. Liburuko lehenengo hitzetan asmatu izana azpimarratu ohi zuen beti idazleak: "Urte bete baino gehiago saiatu nintzen narrazioa hasten. Baina alferrik. Hartu papera, idazmakin jarri, idatzi, zirriborroa egin eta zakarrontzi-*ra*. Behin eta berri. Ezin asmatu. Etsitzeko zorian nengoen. Beste behin saiatu behar nuela erabaki nuen, eta idatzi nuen: 'Aita artzaina zen eta mendia zuen bere etxea'. Eta orduantxe, horixe idatzi eta ohartu nintzen nobela idatzia nuela".

Berealdiko arrakasta izan zuen liburuak. Harrera aparta egin zioten nola euskaldunek hala euskaldun ez zirenek. "William Douglasssek esan bezala, inmigranteen seme-alabak -italiarak, espainolak, frantse-*sak*...-, liburuko hariaren prozesuarekin identifikatu zirelako". Laxalti ospea eta sona handiena eman zion lana da "Sweet Promised Land", edo, "Dominique". Bertan, Robert Laxalten aitak, Dominiquek -Zuberoatik Nevadara artzain joandakoak-, atzera Zuberoara egiten duen ibilaldia kontatu zuen idazleak. EEBBetako mendebaldeko irudiak eta Euskal Herrikoak ageri dira liburuan, nahasirik. Bizi guztiko, sinonimo izan ziren Laxalt eta "Sweet Promised Land". William Douglasssek adierazi izan duenez, "liburuak Laxalt

definitu zuen; are gehiago, itxura eman zion ordura arte ilunpetan bizi izan zen komunitateari: euskal-amerikarrak".

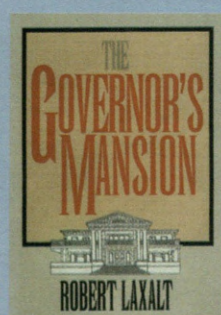
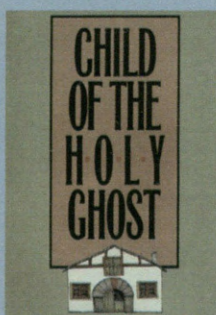
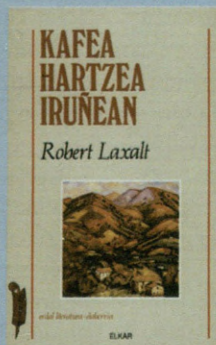
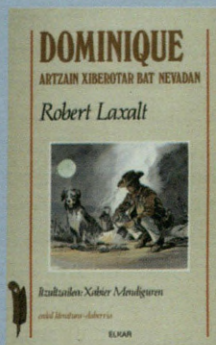
Alemanez eta frantsesez ere argitaratu zen obra, eta euskaraz ere bai, Xabier Mendiguren Bereziartuk itzulirik: "Dominique, artzain xiberotar bat Nevadan" (1988). Ondoren, kontrabando istorioa osatu zuen Robert Laxalt, "A Cup of Tea in Pamplona" (1985). (Euskaraz, tea gabe kafea izan zen izenburuan: "Kafea hartzea Iruñean").

Trilogia ondu zuen harrezkero, Indart familia ardatz harturik: "The Basque Hotel" (1989), "Child of the Holy Ghost" (1992), eta "The Governor's Mansion" (1994). Aldez aurretik ere, gogoan erabili zuen aitaren sorterria fikziozkoak ez diren beste zenbait liburutan ere: "In a Hundred Graves: A Basque Portrait" (1972), "A Time We Knew: Images of Yesterday in the Basque Homeland" (1990).

"Sweet Promised Land"ez gero "Mr. Basque" titulua jaso zuen

Robert Laxalt EEBBetako Mendebaldean eta mugatu ere egin zuen titulu horrek idazlea. Izan ere, kritikoen arabera "A Man in the Wheatfield" (1964) izan zuen, literaturari gagozkio-*la*, obrarik sendoena; hala ere, ez salduena eta ez ezagunena ere.

Bizi hondarrean idatzitako liburuaren artean ditugu "Dust Devils" (1997), "The Land of My Fathers: A Son's Return to the Basque Country" (1999), "Time of the Rabies" (2000) eta "Travels with My Royal: A Memoir of the Writing Life" (2001) ●

buru-belarri saiatu zen idazlea. Esaterako, 1959an Lehen Western Basque Festival antolatu zuen batzordeko izan zen. Bi izen nabarmendu ziren batzorde antolatzailean: Robert Laxalt eta Peter Echeverria, urte hartan bertan Nevadako senaturako hautatu zuten abokatua. Beraiek zuzendu zuten jaialdiaren asmoa. "Jaia antolatu genuen, nahiz eta 'basque' zer zen ez jakin. Entziklopedian begiratu behar izan genuen". Urte batzuk geroago, Basque Studies Program sortzen lagundu zuen. Ordurako, "Sweet Promised Land"ez gero, batik bat, sona handiko zen Robert Laxalt, aditua

■ 1959ko Renoko Euskal Jaialdiko antolatzaileak. Eserita, ezkerretik hasita bigarrena da Robert Laxalt.

euskal kulturaren eta euskal amerikarren bozeramaile. Itsu herrian betoker, alegia.

Euskal Herrira egin zituen bisita eta egonek iturriko ur garbitik edaten lagundu zioten. Eta eginak dira erakusgarri. "A Time We Knew: Images of Yesterday in the Basque Homeland" (1990), eta "The Land of My Fathers: A Son's Return to the Basque Country" (1999). Horiekin batera, aipagarri da Roberten alaba Monique Urzak idatzirik liburuak: "A Deep Blue Memory", Euskal Herrian emandako urteko oroitzapenez osaturiko lan fina ●

◆ MIEL ANJEL ELUSTONDO

Espainian Eliza katolikoa indartu egin zen Francok agintea lortzearekin batera, halaxe zioen urriko ale hark, hala ere, gizarte gaietaz kezkatzen hasia omen zen.

Eliza zaletasuna berpizteko bidea

Franco eta bereek agintea eskuratu ahala, egundoko arrakasta izan zuen Espainian Eliza katolikoa. Izan ere, salbuespenak salbuespen (horrelakorik ere egon baitzen, "katolikotasunaren" aldekoek fusilatu edo behintzat zigortutako apaizak lekuko), sutsuki kolpisten alde agertu zen Eliza hori 1936ko gatazkan zehar, eta jakina, gerora bere ordainsaria jaso zuen: ateorik porrokatuena ere Eliza horren aginduak betetzera derrigorturik zen, ondo zigortua izan nahi ezean. Heziketa guztia bere esku, elizak gainezka, poz-pez ibili zen denbora luzez Eliza katolikoa, gizarte oso bat bere kontrolpean zeukalako. Hala ere, urteak joan urteak etorri, gizarte izutu horretan ere gauzak aldatzen hasi ziren, eta Elizarenganako zera hura epeltzen. 1971ko urriaren bukaerako ZERUKO ARGIAK plazaratzen zuen editoriala dugu horren frog.

"ELIZ-ELKARTEEN ERIOTZA"

Horrelako izenburu etsia zeraman

■ "Francok agintea eskuratu ahala, egundoko arrakasta izan zuen Espainian Eliza katolikoa".

editorial hark. Beno, ustez etsia esan beharko nuke, zerren, azken batean, haren asmoa ez baitzen errealitate gordin baten egiaztatze hutsa egitea, gaixotasun larri batentzat sendabidea aurkitzea baizik. Hona hemen bere argudioak: "Eriotzaren illunabarrean arkitzen dira eliz-elkarteak, non eta lehendik il eta obitururik ez dauden. Non dira gure Luistar eta Mariaren alabak? Non gaztez betetako goizeko meza aiek?", kexatzen zen, hasieran. "Ez lehendakari, ez diru-zain, ez idazkari, ez apaiz, ez araudi eta ez jende gelditu dira. Zorionez edo zoritxarrez illak ditugu.

■ "Gizartearen egoeraz ere kezkatu ageri ziren kristau talde haiek".

■ Nere bordatxotik

Basarri, 1971-X-31

Aurreko astean, asteroko ontan, Amatiño gazteak nere izena aitaratzen zuen. Ez det ezagutzen, baiña gaztea dala entzunik nago. On dakiola, gu ere izan giñan da. Onela bukatzen zuen neri zegokidan zatia: "Gezurra dirudi Basarri jaunaren kategoriariako jaun batek horrelakorik esatea". Zuk gogorazi gabe ba-daki Basarrik azken kategoria dala berea. Itz ori etzen duen aitatu ere egin bear. Basarrik ez du motibo aundirik ere kategoriako gizona izateko. Ezpaita Instituto ta Unibersidadeak zapal dutako gizona. Bai orregatik euskaldun oso. Edan duen ur guzia eus-

kaldun iturritik edan du. Erdel kutsudun iturri bateko ura eskeintzen zaionean, probatu orduko konturatzen da. "Au ez dek lengoa bezin jatorra", esaten du bere baitan. (...) Ez dago jakintsua, "intelektuala" ta akademiko izan bearrik itz batzuk errian sekula ez dirala itsatsiko konturatu al izateko. Basarri danak Errezil-en ez daudela ba-dakit zu bezin ondo, baiña Errezil-goak baiño sarriago bixitatzen ditut beste zenbait erritakoak. Baditut motiboak Gipuzkoa ta Bizkaia eza gutzeko. Ez naiz etxetik irten gabe egondakoa, zuk dakizunez. "Legazpiatik nator". "Azpeitiatik nator", "Illargiatik

nator" esango duen baserritarrik ez dezu aurkituko ez Goierrian eta ez Beterrian. Ez da "Erromeri batetan izan naiz" esango duenik ere, "erromeri batean" izan naiz baizik. Eibar-en "Getarixatik nator" esaten dala? Erderaz esan oi dana, "no hay reglas sin excepción". Laurek esaten dutenak noiztik du indar geiago amar millak esaten dutenak baiño? Bote okerra emen, bote okerra an. Akerraren adarrak baiño okerrago gaude oraintxe. Pekaturik audiena aux: "euskal barrutiko minori" kaxkar bat "maioriaren" gainetik jarri nai iza-tea (...)

■ Brandt Kanzillerrarentzat Nobel saria

D. Iza, 1971-X-31

Pake Nobel saria aurten jaso duenak ez du aipamen berezirik jaso. Izan ere, Nobel sariaren mahi-burukoak kendu ezker, Kanzillerraren "Ostpolitik" hori onartzen dutenek oso gutxi dira. URSS ta Alemania arteko maitasun ageriak seme oso aldrebesa ekar bai dezakete. Ingleterrak zelakarien arazoan bidez Errusiarekiko politikaren ezina agertu nahi

■ Willy Brandt.

izan du. Errusia gertu omen dago nonbait "errazionamento kartillak" Europa osoan zabaltzeko. Brandt jaunak ba, nahiko lan izango du bere politikaren zuzenaz besteak ohareraztan. Brandt kanzillerrak "Ostpolitik" horretan oinarritzen du Alemaniako politika askatasuna ta beren ekonomiaren zabalbidea. Sartaldeko beste Estaduek jokabide hori ez dute onartu nahi (...)

Requiescant in pace".

Ene, bada! Zer zen hura? "ZERUKO ARGIA" zerua eskuratzeko bidea eskaintzen zuenaren heriotza ziurtatzen? Hala ematen zuen: "Iltzera doa lurrari, erriaren mugei, loturik dagoen parroki-erakundea ere. Erri barruan, lur jakin batzuen itxuran, egin ohi zan lehen bizitza. Lur oien erdian eliza, Jainko erri orren etxea, zutik, aldi berean erritar eta eliztar ziran bizilagunak zaintzen. Guzien buru, gidari, maixu eta artzai apai-za..."

Baina, zirudienez, akabo paradisuaren atari hura ere! "Il ez badira ere azkenetan daude era ontako elkarte eta erakundeak", ziurtatzen baitzuen editorialak. Gauzak horrela, ezer egiterik ba al zegoen? Bada, bai, begira: hasteko, praktikoak izan.

"Ez gaitzen, beraz, biziaren erio larria edo eriotzaren bizi illa alferrik luzatzen jardun. Jo dezagun bide berrietara", aldarrikatzen zuen editorialgileak. Eta horretarako bazituen bere arrazoiak, ez pentsa: "Batzuen eriotzak beste batzuen jaiotza dakar. Elkar-teen eriotzak 'oinarrizko taldeen' jaiotza".

SENDABIDEA: OINARRIZKO KRISTAU ELKARTEAK

Ordurako martxan ziren Elizako gorabeherez gain gizartearen egoeraz ere kezkatu ageri ziren kristau talde haiek, nahiz eliztar batek baino gehiagok mesfi-

dantaz ikusten zituen, ume egonezin batzuen gisara. Bada, Elizaren gaixotasuna sendatzeko, hain zuzen haiek bultzatu beharra zegoen, "Z. ARGIA"ren iritziz: "Atera gaitzen behingoz legepe-tik. Sar gaitzen bizi betearen askatasu-nean. Ortarako Ebangelioa benetan bizi duten taldeak sortzen eta ugaritzen lan egin behar dugu. Komunitate txikiak garaia eldu da berriro".

Nolanahi ere, badaezpada-edo (komunistak edo auskalo zein deabruk engaina ez zitzaizkan), gauzak ondo egi-tea komeni zen: "Tal-de oien iraupenak ez du legearen indarra izan behar. Ez dute kanpoko babesa eta eusgarria billatu behar. Talde oiek bizi egin behar dute. Biziak iraunarazi, biziak elkararazi, biziak mugia-razi, biziak indartu... Eta parrokiak ere ez du lurra-ren mugei lotua egon beharko. Talde oien

biziari eta elkarren arteko artuemanen baizik. Talde oien lokarri, talde oien xux-pertzaile..."

Baina lehenik eta behin, betiko zozo-keriak beztertu beharra zegoen: "Jakiña talde oietako bakoitzak gizongintzan eta errigintzan sartua egon beharko luke bakoitzari dagokion maillan, neurrian, giroan, eran... Besteen arazoetara zabaliak, kezkatuak... Ez lirake elizkizun utserako bilduko, otoitzerako bakarrik soilki. Ori guzia mundugintza jartor baterako indar eta bide izango lukete".

■ Ume gosetuak.

Dena den, agindu batzuetatik ez ziren kristau berri haiek ere libratuko: "Ori bai mundugintza ortan ez daudela bakarrik. Jainkoa ere tartean ari dela siñestuko dute. Gizonen eta errien askatzaille dan Jainkoa ere beroiekin batera lanean ari dela aitortu-ko eta usteko dute. Eta ain zuzen krista-talde oietan siñesmen eta itxaropen oiek bazkatu eta xuxpertuko dituzte".

Eta hori eginez, dena konpon zitekeen antza: "Gaur garkoz bide ortatik somatu beharko ditugu Eliz berria eta kristaukeria berria. Bestela il behar duen zerbaiti bizi-rik eutsi nahian nekatzen, erneatzen eta erretzen ari gera. Oñez ez dakian aurtxo bat jaiotzen ari da Elizan: 'oinarrizko kristau taldeak'. Zaitu dezagun, kozkortu indartu... Lehengoa badijoala, negarrez jardunarekin ez dugu ezer egiten. As gaitzen gaurko munduari eta gaurko giroari erantzungo dion zerbait billatzen. Bide berriak urratzeko argi-billa dabil-len Sinodoa ez dedilla bertan behera itzali. Azpitik, oinarritik lanean ez bagara ari Sinodoko jardunak atariko aize burrunba besterik ez dira gertatu-ko. Euskalerriko Elizak ilda edo geldirik dagoela beintzat dirudi. Irteerik gabeko zuloan sartuta"

◆ PILAR IPARRAGIRRI

■ Zenbat gara

Amatiño, 1971-X-31

Gazteltzaindiko (nolabait esan beharrez) liburutegiko ardu-radun den Garzia de Diego jaunari egindako elkarrizketa bate-tan, gaztelania erabat zabalduko ote den Espainia guztian barrena galdetu diote. "Bai -erantzun du- uka ezina deritzat. Behar bada zoritxarrez, baina...". Milesker, jauna, hori da guzti-ekin ondo egon nahia, diploma-tikakeria hutsa, zer esan gura du "behar bada" horrek? Dena dela, esa-nak esan, erlojuaren kontrako laster-keta dugu euskaldunok. Gure esku dugu euskararen iraupena. Garzia de Diego bezalako jaunak, haien jakin-duria eta guzti, ez gaituzte salbatuko. Horrez gainera, Garzia de Diego berak ere, euskara baino askoz gutia-go iraungo du, eta hala ere ez dio oraindik heriotzari amain eman

EMAKUMEAK EUSKAL HERRIAN

Liburu honetan nazioko emakumeek eguneroko ekintzetan lortzen ari diren espazio propioak eta ibilbide horretan haiek finkatutako esparru konkretuak ikertzen dira, Teresa del Valle antropologoaren eskutik.

Horrekin batera, Euskal Herriko mugimendu feminista eta Euskal Herriaz kanpoko ere aztertzen dira, asozianismoa eta politikaren mundua bereziki agertzen direlarik.

— OINARRIZKO LIBURUTEGIA —

AMETSAK ETA GARUNA

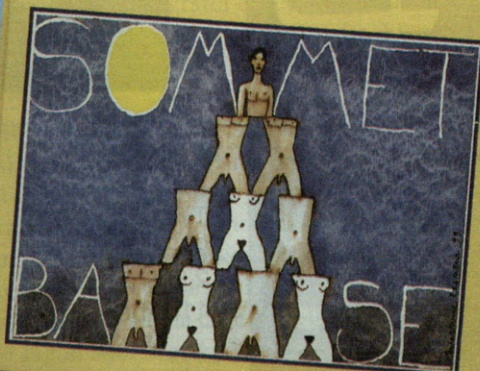
AMETSAK ETA GARUNA

Gure amets-eremuan sortzen diren izakien interpretazioa eta garunak horretan duen garrantzia aztertzen dira liburu honetan, Freud eta Jung-en aportazio psikoanalitikoak ikertuz.

Lo egitea eta amets egitea garai eta kultura desberdinetan, Psikologia eta ametsak, zer gertatzen den lotan ari garenean, garuna: ametsak sortzen diren lekua, amets-premia eta ametsen baliagarritasuna eta loaldiko arazoak dira, batez beste, liburu ernagarri honetan ukitzen diren gaiak. Pentsamendu moderno baterako oinarritzko argitalpena, beraz.

— OINARRIZKO LIBURUTEGIA —

EMAKUMEAK EUSKAL HERRIAN (ERRESISTENTZIAK ETA HAUSTURAK)

GAIK

ARGITALDARIA

Jadanik
salgai zure
liburudendan!!!

A S T E K O L I B U R U A

JOSE LUIS PADRONEK GAZTELERATUTAKO "TUBABU"

TUBABU
Jon Arretxe
 TTARTTALO
 272 orrialde
 2.900 pezeta
 116 libera

Duela zortzi urte, Lehen Abentura Nobelen Igar-tza saria irabazi zuen Jon Arretxeren "Tubabu" k. Garai hartan euskaraz plazaratu zen liburua, eta hain zuzen haren bertsio gazteleratua da orain Ttarttalo argitaletxeak kaleratu duena, euskal idazleen lan aipagarrienei eskaintzen dien "Abra" bilduman. Jose Luis Padron Plazaolak gazteleratu du, literatur munduan erabat murgildurik dagoen idazleak: itzultzaile izateaz gain, poesia liburu ugariren egilea da eta kritika lanak ere egiten ditu. Bideari ematen dionaren zoririk hoberena ezagutu ahal izango dituen leku eta jende berri horie-

taz ikasi eta zeharo eraberriturik itzultzea omen da. Bada, esan daiteke bihotz eta kemen horrekin abiatu zela Jon Arretxe "Tubabu" n kontatzen duen bidaia egitera. Izan ere, "Tubabu" Sahara basamortuan eta Afrika beltzeko parte baten barrena egileak bizikletaz egindako bidaiaren kronika da, eta bertan islatu ditu Jon Arretxek bidaiariak senti ditzakeen emozio guztiak: beldurra, maitasuna, mesfidantza, alaitasuna... Bide batez, Afrikako lurralde horietan aurkitu zituen pertsona, herri, kultura eta egoe-ra politikoen zertzeladak ere eskaintzen ditu idazleak kontakizunean zehar.

▼ Egileari Galdezka

"Itzulpena, hizkuntzarekin bidaia egitea izan da"

Jose Luis Padron

ALBERTO ELOSEGI

■ Elkarlana izan omen da liburu honen emaitza...

Kultura elkarlanaren emaitza baino ez da, azken batean, eta kasu honetan ere liburu hau Jon Arretxe eta bion lanaren ondorioa da. Lan itzela izan da, luzea eta sakona, Jon Arretxek bere euskarazko libururako erabiltzen duen hizkuntza errazaren joera horrek ez baitauka zerikusirik gero itzulpena arinago-edo egin ahal izateko. Beraz, lan luzea izan da, baina oso atsegina, kontatzen dena oso ederra delako.

■ Zer esango zenuke "Tubabu" ren inguruan?

Benetan ari zaigula idazlea, eguneroko kronika askotan gordin, besteetan umoretsu, maiz ausart eta beti maitasunezko hori egiten. Alde horretatik, itzulpena, hizkuntzarekin bidaia egitea izan da. "Tubabu" k dituen osagarriak kontuan harturik -abentura, intriga, maitasuna, geografia, herri baten sekretu ezkutuenak ere agerian uzteko nahia eta horretaz guztiaz ikasteko gogo- a, nire ustez "best seller" izatera deitua dagoen idazlana da.

■ Gaztelerazko bertsioaz, zer azpimarratuko zenuke?

Felix Marañak estilo zuzentzaile gisa egindako lana aipatu nahi nuke, testu batean komak noiz jartzen diren jakitea oso garrantzitsua delako eta horretan asko lagundu didalako. Nik uste dut itzulpen batean komak ere soinu izan behar duela, hau da, azken tau-padaraino behar duela itzulpenak, gazteleraren bihotzetik bertatik kontatzea euskarazko liburuak dioen hori eta kasik berbera.

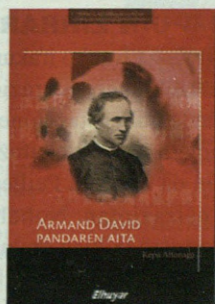
■ Pozik zaudela dirudi lortutakoarekin...

Oso gustura aritu naiz, hizkuntzak maite ditudalako, eta maitasun istorio baten aurrean egon naizelako. Askatasun osoz aritu naiz, eta uste dut hori dela lanean aritzeko erarik hoberena.

LIBURUAK

**ARMAND DAVID
PANDAREN AITA**

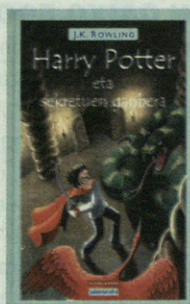
Kepa Altonaga
ELHUYAR
251 orrialde
3.328 pezeta
133 libera

CAF-ELHUYAR ZIENTZIA-DIBULGAZIO SARIA

Kepa Altonagaren "Armand David, pandaren aita" idazlanak irabazi zuen 1999ko CAF-Elhuyar zientzia-dibulgaziorako saria. Idazlan honek, aita Armand David (1826-1900) ezpeletarraren bizitza eta curriculum zientifikoa- ren berri ematen du. Izan ere, bere Txinako ibilaldiak lorpen ezezagun eta sinesgaitzez beteta daude, eta baita abentura zirraragarriak zipriztinduak ere. Dena dela, Kepa Altonaga ez da Armand Daviden abenturetan gehiegi mur- gildu, abenturako liburua baino zientzia dibulgaziokoa izan nahi zuelako bereak. Beraz, panda hartzairen berri Mendebalari eman zion Euskal Herriko seme honen bizitzaren inguruko hiru biografia ezberdinez baliatuz, hainbat kontu zoologiko, geopolitiko, paleontologiko, lexikologiko, biogeografiko, kontserbazionista, historiko, genetiko eta abar ekarri ditu Altonagak harira.

**HARRY POTTER ETA
SEKRETUEN
GANBARA**

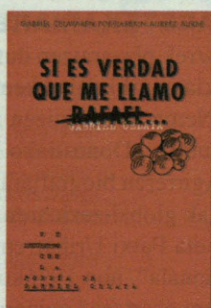
J. K. Rowling
ELKARLANEAN
284 orrialde
1.990 pezeta
83 libera

BIGARREN IKASTURTEA AZTI ETA SORGIN ESKOLAN

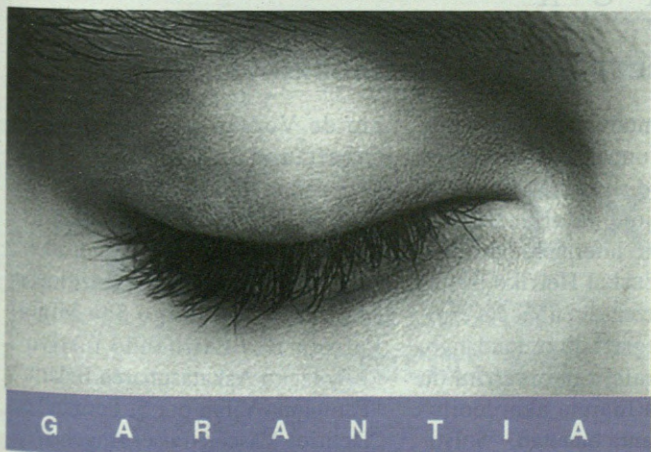
Iñaki Mendigurenek euskaratu du J.K. Rowlingen "Harry Potter eta sekre- tuen ganbara", non aztitxo ausarta bere osaba-izeba eta lehengusuaren etxe gogaikarrian aurkitzen dugun. Gauza gutxik amorrarazten du mutikoa horrek baino gehiago, etxe hartan inork ez duelako asko maite, eta agerian uzten dute hori. Harry Potter-ek dagoeneko Azti eta Sorgin Eskolan bere lehen ikasturtea bikain gainditua du. Baina orain opor garaia da, eskola itxita dago, eta aztitxoa asper-asper eginda... bere lagun Ron Wesley auto hegalaria batean azaltzen zaion arte. Geroztik ez zaizkio abenturak faltako eta bere bizitzako hilabeterik zoriontsuena pasatzea lortuko du. Hura amaitu orduko, berriz, Azti eta Sorgin Eskolan bigarren ikasturtea hasiko du, aurrekoan beste ezustez eta arriskuz bete, aurrekoa bezain zirraragarria.

**SI ES VERDAD
QUE ME LLAMO
RAFAEL...**

Gabriel Celaya
GIPUZKOAKO
FORU ALDUNDIA
87 orrialde

HAMAR URTE BADIRA GABRIEL CELAYA HIL ZELA

Orain dela hamar urte poeta handi bat hil zitzaigun: Gabriel Celaya. Gizon hark, Amparixu Gastón zuen emazte. Eta hain zuzen honen esku-hartze zuzenarekin burutu ahal izan da Gipuzkoako Foru Aldundiak eta honen Kul- tura, Euskara, Gaztedia eta Kirol departamenduak Gabriel Celayaren obrari buruz egindako erakusketa. "Si es verdad que me llamo Rafael..." ordurantz kaleratu zuten liburu-katalogoa da, eta Celayaren poesiarekin aurrez aurre jar- tzeaz gain, zera jakinarazten du: poetari bataiarrian jarri zioten izena Rafael Gabriel Juan Múgica Celaya Leceta zela. Eta bere lehen liburuak, Rafael Múgica izenez plazaratu zituela... ahalik eta familiako enpresan lanean hasi eta bertako Administrazio Kontseiluak "ingeniari-gerente batek bertsoak idazteak kalte egin ziezaiokeela enpresaren izen onari" ohartarazi zion arte.

**Konfiantza
delako
garrantzitsuena**

Egunez egun
zure konfiantza
geureganatzen dugu,
etengabe produktu
berriak eta
zerbitzu berriak
bilatzearen bidez.

**ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS**
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

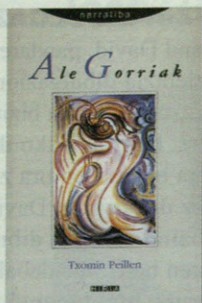
G A R A N T I A

LIBURUAK

ALE GORRIAK

Txomin Peillen
HIRIA

135 orrialde
1.950 pezeta
78 libera

TXOMIN PEILLENEN IPUIN ZIRRARAGARRIAK

Badu Txomin Peillenek abilezia franko irakurlearen barne asaldura eragin-
go duen ukitu hori agertzeko bere narrazio laburretan. Aurretik Edgar Allan Poek eta geroago idazle zuberotar honen lagun handia izan zen Jon Mirandek beren ipuinetan adierazten jakin zituzten hainbat elementu izu sortzailez eta ironikoz baliatzen da Txomin Peillen ere "Ale Gorriak" liburuan jasota dauden hamazazpi narraziotan. Nobelagile eta saio idazle oparoa dugun arren, esan daiteke formato txikian erakusten duela Txomin Peillenek bere prosarik biziena. Gerra ondorengo euskal literaturaren berpizkundean eraberritzaile eta aitzindari izan den euskal idazle honen literaturgintzaren emankizunak formaren eta edukiaren arlokoak dira, ez baitzen alferrean euskal literatura laikoaren baliagarri eta eragile izan, Jon Miranderekin batera.

ALBAK HAMAIRU

URTE

Agustín

Fernández Paz

ELKARLANEAN

111 orrialde
1.180 pezeta
47 libera

BI HILABETEZ OHEAN GAIXO EGONDA IKASITAKOAK

Iñaki Ugarteburuk euskaratu eta Elkarlanean argitaletxearen bidez kaleratu
iden gazteentzako nobela honen egilea Agustín Fernández Paz galiziarra dugu, eta Edebé saria eskuratu zuen 1994an "Albak hamairu urte" narrazioarekin, hain zuzen ere. Bere nobelako protagonista hamairu urte bete dituen neskato bat dugu, Alba. Hepatitis batek jota, ohean gaixo dago. Aste luzeak pasa behar ditu han etzanda, eta bere urtebetetzean oparitu dioten argazki album batez baliatuko da ordura arte bizi izan duen guztiari errepasoa emateko. Bere argazki maiteenak jarriko ditu album horretan, eta haien bidez ezagutuko ditu irakurleak neskato gazte honen eta bere ingurukoen nondik-norakoak: nolako harremana izan duen guraso eta nebarekin, eskolan izan dituen gorabeherak, bere lehen amodioari jasan beharra gertatuko zaiona eta abar.

"KARMEL" HIRU HILABETEKARIAREN AZKEN ALEA

Euskal Herriko Karmeldarrek plazaratzen duten aldizkaria dugu "Karmel".
Bere azkenengo zenbakian aurki daitezkeen idazlanen artean, honakoak daude: Castillo Suarez eta Nemesio Etxanizen zenbait poema, Juan Mª Arribalak irudi eta guzti osatutako "Donostiako Eliz Dorreak", Julen Arriola-bengoak idatzitako "Lope Agirreren biografiarako datu berriak", Patxi Juaristiren "Gutxitutako hizkuntzak globalizazioaren aurrean: euskararen erronkak eta aukerak", Julen Urkiza eta Patxi Uribarrenaren artean eginiko "Euskara euskaldunon hizkuntza nazionala", non 1936ko gerra aurretik euskararentzat egon zen susperraldia kontura ekartzeaz gainera, gerra urteak eta ondorengoak gure hizkuntzarentzat suposatu zutena aztertzen duten, Joseba Intxaustiren "Arantzazuko V. mendeurrenean" eta Andoni Olearen "Nazaretoko Jesus".

DISKOA

INFERNUKO

HAUSPOA

Fran Idareta

ETXE-ONDO

14 kanta
1.975 pezeta
79 libera

FRAN IDARETA INFERNUKO HAUSPOA ASTINDUZ

Liburuska moduko batean ager-
tzen den konpaktoan aurkeztu du Etxe-Ondo diskoetxeak Fran Idareta akordeoijole nafar gaztea eta hark astindutako infernuko hauspoaren doinuak. Euskal Herriko bazter guztietan ospatzen diren jai eta erromerien adierazgarri diren fandango, arin-arin eta kalejiran oinarritu du bere lana Fran Idareta akordeoijoleak honako kanta hauetan: "Solsti-

cio de Verano", "Irrintzi Baten Oihartzuna", "Fiter Itzera Zazi", "Zanpantzar Martxa", "Teodosioren Gezi Salbatzailea", "Momotxorro Dantza", "Basojaunaren Taupadak", "Navatzko Sorgiñen Kobazuloetan Akelarre", "Aralargo San Miguel Patroiari", "Estruendo festivo", "Bihotzeko Askatasunaren Indarra", "Pamplona Vibra por S. Fermin" eta "Delirios Vascos tras el Angelus".

BILBO, urriak 29

Antzerkia

XX. Nazioarteko Txontxongilo jaialdia da aurtengoa, horrenbestez munduko bazter ugariatik etorritako artistak izango dira bertan. Horren adibide dugu Carmen Haymann Microteatroren "Amadus de Gaula" antzezlan. Bilborock aretoa 20:00

HERNANI, urriak 27-28

Albokariaren topaketa

Euskal Herriko albokari zahar eta gazteek elkar ezagutaraztea du helburu 1994tik egiten den ospakizun honek. Larunbatean, Malapartatuen Batza taldeak alboka, txistua eta bestelako musika tresnekin kantu herrikoia joko dituzte. Biteri kultur etxea 19:00

OIARTZUN, urriak 27

Disko jartzaileak

Pagoan musika jartzen aritzen den Imanol eta Londresetik etorritako James Ruskin izango dira larunbatean Oiartzunen. James Ruskin Blueprint records zigiluaren sortzailea dugu eta Europako klub ospetsuenetan musika jartzen aritu da. Pagoa 01:00

ALDUDE, urriak 28

Xalbador Eguna

Urepeldar bertsolariaren heriotzaren 25 urte betetzen dela-eta, omenaldia antolatu dute. Goizean Urepelen meza eta bertso saioa izango dira eta arratsaldean Alduden izango da ekitaldi nagusia.

GASTEIZ, urriak 25

Antzerkia

Legaleon Teatroren eskutik "Comeme el punto" antzezlan ikusi ahal izango da. Bertan sexuaren inguruko gaiez inongo lotsarik gabe aritzen dira. Euskal Herriko Unibertsitatea 12:15

LAZKAO, urriak 28a arte

Erakusketa

Txorizugarri lehiaketan parte hartu dutenen lanak ikusteko aukera izango da. Txorizugarri bakoitzak naturaren defentsaren aldeko esaldi bat darama. Kultur etxeko erakusketa aretoa

LEGAZPI, urriak 27

Bertsolari Txapelketa Nagusia 2001

Sustrai Colina, Nerea Elustondo, Oihane Enbeita, Joxe Mundeate, Iñaki Murua, eta Aitor Sarriceni ariuko dira XIII. Bertsolari Txapelketa Nagusiko kanporaketetako bigarren saio honetan. Bikuna kiroldegia 18:00

IRUÑEA, urriak 28

Antzerkia

Yuyachkani taldeak "Los músicos ambulantes" antzezlan eskainiko du. Obra alai eta espontaneoa da eta hausnarketa egitera gonbidatzen ditu ikusleak. Nafarroako Antzerki Eskolako aretoa 20:00

ELORRIO, urriak 27

Zinema

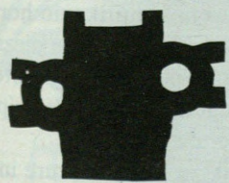
"Lucía y el Sexo" Julio Medem zuzendariaren azken filma sonatua ikusteko aukera izango dute bertara hurbiltzen direnek. Ariola kultur aretoa 22:30

Agendarako deialdiak hogeiei egun lehenago bidali 37 34 03 faxera

Argitarapen honen edizioko laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora

kutxa

zuri esker
gracias a ti

gizarte ekintza
obra social

Alberjinia patata, tomate eta piperren familiako kidea da, nahiz eta gure herrian ez den oso ezaguna. Asiatik ekarritako fruitua, bere propietate osasungarriagatik soilik errespetatu da.

ASIA ESKUZABAL

Gernikako azokatarrean aurtengo udazkeneko uzta beldurgarriko kuia erraldoiek eta indaba zakukadek tarterik uzten badute alberjiniaren bat ere ikusiko dugu. Patata, tomate eta piperren familiako kidea da alberjinia (arabierazko "albetigenn"-etik), *Solanum melangera*. Apirilean erein eta sortutako landareak orain ematen ari dira beraien onena. Alberjinia Asiatik ekarritakoa dugu. Txina eta Indian duela bi mila urte jaten zuten eta kiskalitako bere puskez hortzak garbitzen. Arabiar marinelek Erdi Aroan eraman omen zuten Espainiara, nondik pixkanaka Europa osora hedatu zen. Solanazeo ia denek bezala, oso ospe txa-

rra izan zuen mende luzetan eta bere sendagaitasunari esker mantendu da. Hostoen kataplasma erresumin, negal eta legen, odoluzki eta handituertarako erabili izan da; fruitua berriz burutik behera koarentzako eta gernua eragiteko. Ingeles, harritzekoa!, fruitu zuria ematen

duen barietatea apaingarri gisa erabiltzen zuten eta "egg-plant", arrautzaren landare, deitzen diote. XIX. mendean frantses mokofinek sartu zuten gastronomiaren tenplu handietan; gerora zabalduko da ermita eta elizetara. Orain badakigu mineraletan (P, Mg, Ca, K, S, Na, Cl, Fe, Mn, Zn, Cu eta I) eta bitaminetan (A, B1, B2, C, E eta PP) oso aberatsa dela. Geurean inor gutxi jaten du oraindik eta jaten duenak fruitu ubel-beltza ematen duen klasea soilik. Koloreen festa da bai alberjiniena gaur ere India, Turkia, Txina, Japonia, Iran eta abarretan, baina gu motz ●

◆ JAKOBA ERREKONDO
mandio@zerain.com

O S A S U N A

Txertoa da gripeari aurre egiteko modurik eraginkorrena. Denontzat da komenigarria, baina batez ere, adineko pertsona eta gaitz kronikoak dituztenentzat izaten da txertoa.

GRIPEAREN AURREAN TXERTOIA

Gipuzkoan 112.000 txerto jarriko dituzte gripearen kontra urriaren 31 bitartean, Eusko Jaurlaritzak udazken honetan ere urtero bezala martxan jarritako kanpainaren barruan. Euskal Autonomia Erkidego osorako 339.500 txerto-dosi aurreikusi dira, gripearen konplikazioak ekiditeko asmotan 65 urtetik gorako biztanleen eta gaixotasun kronikoak jota dauden pertsonen artean zabalduko den kanpaina honetarako.

Gripearen kontrako txertoa aurreko denboraldian isolatutako gripe-birus nagusietatik abiatuz prestatzen da, eta iraila-urria bitartean jartzea gomendatzen zaie adineko pertsonari (65 urtetik gorakoei) eta arrisku-egoera berezian daude-

nei. Behin txertoa jarri ondoren, babesa zazpigarren egunetik hasten da bere efektuak egiten, 6 hilabeterainoko iraupenarekin. Horrek esan nahi du, datorren urtean beste txerto-dosi baten premian

egongo direla orain txertatutakoak.

Txertoaren eraginkortasuna aski frogatua dago, eta % 70-90ekoa da paziente osasuntsuetan, eta zertxobait txikiagoa adineko pertsonetan. Dena den, gripe bat harrapatzen duen adineko pertsona batek gaixotasuna konplikatzeiko arrisku handi samarra dauka, eta konplikazio horrek arnas gutxiegitasun larria eragin diezaioke. Horrexegatik pertsona edadetuen artean bereziki gomendatzen da gripearen kontrako txertoa.

Beraz, badakizu irakurle: zure inguruan adineko pertsonarik edo gaitz kronikoren bat duenik baldin baduzu, esaiozu gripearen kontrako txertoa jartzeko. Ez zaio damutuko!! ●

◆ JABIER AGIRRE

Iratiko Oihana.

Bakardade lasaia

Amazonia Lurraren birika bada, Irati gure lurraren birika dela esatea gehiegitxo ote da? Iratiko oihana Europako mendebaldeko basorik zabalenetarikoa da, Pirinioetako alde bietan, 150 km²tan zehar. (Ez da gehiegizkoa esan berri duguna ezta?). Bi Nafarroak Zuberoarekin lotzen dituen itzelezko baso hau gainera, Europako pagadirik handien eta ederrenetakoa izateaz gain, izeiaren mendebaldeko muga markatzen du. Noski, hainbeste zuhaitzen artean, fauna ere ugaria izan behar, eta beraz, zorterik izanez gero, basurdeak, orkatzak, oreinak eta abar luzea ikus dezakegu. Irati bisitatzea antzinako Pirinioak bisitatzea da. Kutsadura eta ustiaketa basatia baino, lehen,

■ Mantu berde batek mendiak estali dituela dirudi.

basoak nolakoak ziren ezagutuko dugu. Ibilbide hau gida honetako luzeena da, baina baita aberatsenetakoa ere, 200 kilometro gora-behera sekulako leku eta parajeak bisitatuko ditugulako. Kilometro horietatik oso-oso gutxi daude soberan, errepide edo bidearen bihurtune bakoitzaren atzean ezuste pozgarria agertzen baitzaigu. Dena den, ibilbide hau orientagarria besterik ezin da izan, izugarrizko mantu berde honetan zehar makina bat txango, paseo edo ibilbide egin daitezke-eta. Gu Iratiko altxor esanguratsuenetako batzuk lotzera mugatu gara, baso hau ongi ezagutzeak denbora asko eskatuko bailuke, Ez ezazue ordea denbora galdu errepidean noraezean zabiltzatela. Kontuan eduki Irati zeharkatzen duen errepide bat baino gehiago 2. edo 3. mailakoak direla eta seinalizazioa eskasa da gehienetan. Errepide mapari zein guk emandako oharrei erne egotea komeni da.

BILINTX

MEGADENDA

IGANDE ETA JAIEGUNETAN ZABALIK

Fermin kalbeton, 21 • Tel.: 42 00 80 / 42 02 24 • Faxe: 42 23 63 • 20003 DONOSTIA
Fermin kalbeton, 30 • Tel.: 42 26 96 • 20003 DONOSTIA
Republica Argentina, 4 • Tel.: 62 68 17 • Faxe: 62 68 17 • 20300 IRUN
Arostegieta, z/g. • Tel.: 67 35 33 • Faxe: 67 35 00 • 20400 TOLOSA
Ibargarai, 12 • Tel.: 76 40 50 • Faxe: 76 40 50 • 20570 BERGARA

HARPEARA LASAITASUN BILA

Donibane Garaziko erdialdeko bidegurutzetik Eiheralarrerako bidea hartuko dugu, udal kanpinerantz. 3,5 kilometrora Eiheralarre, Donazaharre eta Ibañeta mendatearen arteko erromatar eta gero Santiago Bideko etapa. Eskumara Esterenzubira hartu.

5 kilometrora Esterenzubi. Hau Errobi ibaiaren inguruko txangoetarako abiapuntu egokia izan daiteke. Bidegurutzean eskuin-beherantz egin, erreka ondotik (honen ezkerretik) eta erdialdetik pasatzen den bidean, jo zuzen. Oraingoz, seinalizatu gabeko errepidetxo hau beti zuzen jarraituko dugu.

2,5 kilometrora dugun bidegurutzean eskuinera joko dugu, "Iraty-Sources de La Nive" jar-tzen duen seinaleari jarraikiz. Gero-zuzen jarraituko dugu. 1,5 kilometrora Hotel Artzain-Etxea pasako dugu, eta handik 200 metrora bidegurutzean eskuinera egingo dugu "Sources de La Nive"rantz, hau da Errobi ibai-

ren sorburantz. Ezkerreko bidea "Iraty"rantz doa, eta itzuleran hartu beharko duguna da. Azken kilometroetan jada Iratiko biho-tzean sartzen ari garela nabaritzen da.

Handik gutxira igotzen hasiko gara, paisaia gero eta basatiagoa bihurtuz. Metro batzuk aurrerago al-diz, Hotel Sources de La Nive ezkerrean utziz gorantz doan bidea hartuko dugu. Kilometro bat-era dugun bidegurutzean ezkerreko bidea, lauagoa, hartuko dugu. Bestelako seinalerik ez dagoen bitartean, gu beti zuzen joango gara.

Hoteletik 7 kilometrora, eta 180°ko hiruzpalau bihurtuner-ean, kotxetik ateratzeko gogoia etorriko zaizue, begien aurrean duzen paisaia zoragarria delako. Ongi etorri Organbideko men-datera. Pixka bat aurrerago dugun bidegurutzean, ezkerre-ara egingo dugu, eskuinerantz Nafarroan sartzen garelako. Orain bidea estuagoa da.

Azkenik, 4 kilometro zuzen egin eta borda pare bat pasatu ostean, bidearen azken-ara iritsiko gara, Harpeatik 5 minutura oinez. Hemen ere patxadaz parajeak begiratzea osasuntsua da, seguru.

IRATI-KO OIHANA (Harpea)

Iratiko oihanean barneratzea Euskal Herriko eremu-rik birjin eta basatienean barneratzea da; antzinako basoak zelakoak ziren ezagutzea; eremu magiko eta mitiko batean murgiltzea.

Irati Euskal Herriko Amazonia da, hots, gure birika; azken finean gure lurra-ak sortu duen eta oraindik badira-uen fruiturik gozoena.

Izan ere, izugarrizko lan-dare mantu honek bere baitan gure altxorrik ederrenetako asko gordetzen ditu, natur mundu harrigarri baten frog-a gisa. Laburbilduz, baso hau miraria kontsidera daiteke, batetik izatea bera eta beste-tik gaur arte irautea. Espero dezagun hurrengo belaunaldiek ere horrelaxe ezagutzea.

IRATI-KO MIRARIAREN EZAUGARRIAK

Iratiko oihanaren hedape-na zehaztea gaitza bada ere, Nafarroa, Nafarroa Beherea eta Zuberoaren artean bana-tzen diren 150 kilometro koa-dro inguruko zabaleran haue-xek lirarteke bere mugak: Ekialdetik Orhi mendia eta Ollokiako lepoa, Iparraldetik Ori eta Mendizar mendiaren arteko gailurrak, Hegoaldetik

■ Oihan Beltzaren ondoren Europako mendebaldeko baso garrantzitsuenetakotzat jotzen dute Iratikoa.

■ Fauna aberatsa aurki daiteke Iratiko inguruetan, horren adibide dugu oreina.

Abodiko mendizerra eta Mendebaldetik Berrendi eta Azalegi mendien arteko zabalunea.

Kaiku arbolatsu erraldoi horren hondoan Irabiako urtegia kokatzen da, eta berau mendean hartzen duen talaia, Orhi mendia, Pirinioetako lehen bi milakoa da. Europako Erdialdeko Oihan Beltzaren ondoren Europako mendebaldeko bigarren basorik garrantzitsuena den honek, paregabeko pagadi eta izeidia osatzen du. Zehazki, Iratik izei zuriaren mendebaldeko muga markatzen du Europan.

Irabiako urtegiaren mendebaldean pagoak erabat nagusi badira ere, ekialdeko zatian lurra izei luzeekin elkarbanatu behar du. Gainera, intxaurrondo eta urki franko ere topa dezakegu. Faunari dagokionez basoan basurdeak, orkatzak, katagorriak, oreinak, putreak, saizuriak eta abar luzea bizi dira, nahiz eta urtetan zehar populazioak beherantz egin,

ehiza, turismoa eta egurraren ustiaketa dela-eta. Horrela, otsoa eta hartza aspaldian desagertu ziren. Udazkenean gerturatzen bazarete, irail azkenetan edo urriaren hasieran, orduko landare eta argiaren tonu arreen artean animalien orroa entzun ahal

■ Orhi mendiaren mendebaldeko aurpegia.

izango duzue, estaltze garaia baita.

Historian atzera eginez, itsasontziak egin asmoz, bi estatuek XVIII. mendean basoa ustiatzeari ekin zioten, berau urrituz. Halere, basoaren barnean mugarik ez izateak alde bateko zein bestekoen arteko liskarrak ekarri zituen, 1856an bi estatuek behin betiko muga erabaki zuten arte. Erabakiaren ondorioz, Ipar Euskal Herriak basoaren bosten bat jaso zuen, eta beste guztia Nafarroaren eskutik geratu zen.

Nafarroako aldean, hertsia eta basatiena kontsideratua, bi eremu bereziki babestu dira, beren aberastasuna dela-eta: Mendilatzeko Natur Erreserba eta Lizardoiako Erreserba Integrala. Azken honek, inoiz ustiatua izan ez den pagadi-izeidi birjina gordetzen du Zabaleta mendian.

Azkenik, kontuan hartu bertan klima nahikoa hezea dela, udan bat-bateko ekaitzak ez direla batere arraroak eta gauez hotz egin dezakeela.

HARPEA

Inora ez daraman leku isolatu batean, bi Nafarroak elkar

■ 1856. urtean Frantziak eta Espainiak Irati basoaren behin betiko mugak erabaki zituzten.

ukitzen duten bazter galdu eta isolatuan, Luis Pedro Peña Santiagoren esanetan "isiltasuna, bakardadea, edertasuna eta buru gaineko haizea maite dutenak bakarrik heltzen diren leku batean", Harpea kokatzen da.

Bertan, Beherobiko erreka, egurrezko zubitxo, harrizko harresitxo eta artzain bordaren ondoan kobazulo mistejiotsua kokatzen da. Triangelu ikusgarria, tolesdura arrokatuak... natur mirari honen aurrean ahotsik gabe geratuko zarete. Errozkate mendiko barrena behatzea ahalbidetzen digun fenomeno geologiko bitxi honek eta bere ingurune ederrak luzaroan gogoratuko duzuen osotasun zoragarria eraten du.

Bertaratzeko, Organbide lepoa azken bordetaraino jaitsi baduzue, oinezko bidea ezin errazagoa da. Egin behar duzuen gauza bakarra azken borda horietatik ateratzen den bidezidorra bost bat minutu segitzea da. Segituan, txundituta utziko zaituzten Euskal Herriko paisaiarik politenetakoa osatzen duen mirari naturala ikusiko duzue: Izugarritzko mendi biren artean, goitik ehera isurtzen den errekatxoaren atzealdean, Harpeko begi okertua, ikuskizun zoragarria behatzen duen parajeko erregea.

Kondairak dioenez, udako arratsalde beroetan lamiak kobaren sarrerara irteten ziren, eta haitzaren gainean eserita, eguzkiaren azken errainuen artean distira itsugarria sortzen zuen urrezko orraziaz beren ilaia luzea orrazteari ekiten zioten.

■ Izeia da pagoarekin batera zuhaitz nagusia Iratin.

Informazio Praktikoa

EIHERELARRE

Jan eta lo egiteko:

**Hôtel Xoko Goxoa- ☎ (0)5 59 37 06 34. Logela bikoitza 220-250 libera.

ESTERENZUBI

Jan eta lo egiteko:

**Hôtel Artzain Etchea- Iratira bidean. ☎ (0)5 59 37 11 55. Logela 180-290.

**Hôtel Les Sources de La Nive- Ibilbidea.

☎ (0)5 59 37 10 57. Logela 220.

Denborapasak

Kike Amonarrizen
Umorea

ILEA GARBITZEN

Galiziako Baionako kanpianean. Bi tolosar dutxatan:

- Beñat, pasako al didak hire xanpua?

- Baina hirea hor daukak eta! Horren agudo bukatu al zaik edo?

- Bai zera bukatuko zitzai daan!

- Orduan?

- Hemen "ile lehorrentzat" jartzen dik eta nik bustita zeukaat!

ELKARRIZKETAK

Kiroldegian:

Mutilak: Zure ustez, zenbat urte ditut?

Neskak: Zaude! Kana horiek 28, gorpuzkera 29, besoak eta hankak 32,...

Mutilak: Pozik utzi nauzu!

Neskak: Itxaron pixka bat, batura egin behar dut eta!

Unibertsitateko tabernan:

MANIXUT MANIXUT
MANIXUT MANIXUT

2A2PIAK
BATMAN

Asteko Lokuzioa

MAZEROA BEZAIN DOTORE IZAN/EGON/IBILI/JANTZI...

Modaz pasata jantzi, kursi ez nolanahikoa izan

**EZKONTZA HAIETAKO GONBIDATUAK MAZEROA
BEZAIN DOTORE ZEUDEN**

ESTAR HECHO UN ADEFESIO / SAPÉ COMME UN AS DE
PIQUE / NEEDING A PAPER-BAG OVER THE HEAD

Mutilak: Nik batez ere egiten ditudan txorakeriekin egiten dut barre.

Neskak: Bada, ez zara asper-tuko!

Hondartza nudistan:

Mutilak: Oso erakargarria zara. Maite zaitut.

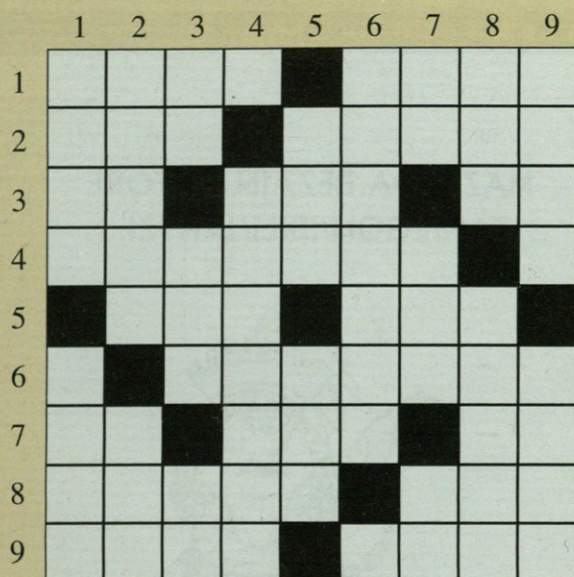
Neskak: Bai, ohartu naiz!

Ohean:

Neskak: Untxiak bezala aritu zara amodioan.

Mutilak: Ez dut ulertzen nola eman dezakezun pertsona bati buruzko iritzia ezagutu eta 10 segundotara.

Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

- 1.- Ospea. Gai zuri eta gogor. 2.- Infin., akitu. Eguratsa.
3.- Musika nota. Joan den urtean. Interjekzioa. 4.- Lurraren
satelitea. Oxigenoa. 5.- Edo. Infusio mota. 6.- Kontsonantea.
Gugandik hurbilen dagoen izarra. 7.- Zilarra. Sortu zintuena.
Euskal fonema. 8.- Zaurietako likido hori zurixka. Bibliako
pertsonea. 9.- Azalera neurria. Arrantza tresna.

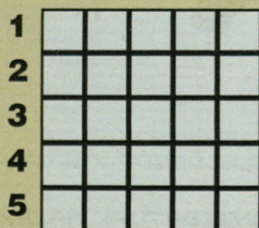
GOITIK BEHERA

- 1.- Sastraka. Palestinako lurraldea.
2.- Hegazti mota. Sor. 3.- Naizen hau. Bihi, garau.
Musika nota. 4.- Bokala. Igaroa. 5.- Umorezko kolpe.
Haur. 6.- Bizia. Sufrea. 7.- Txakur. Euskaraz eta Kitto!
Musika nota. 8.- Gaueroa. Gizon izena.
9.- Trebe. Zazpi eguneko epe.

Ekar bosteko hori!

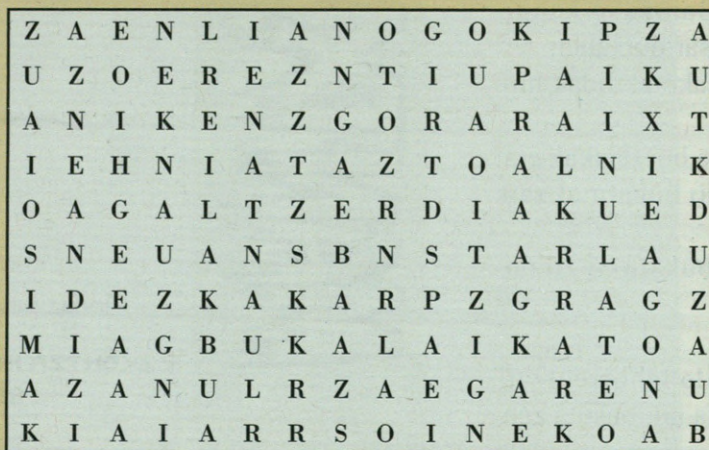
Ezker eskuin eta goitik behera,
zenbaki bakoitzean hitz bera
aterako zaizu

1 2 3 4 5

1. Tente, zut. 2. Izana. 3. Etor-
kizuna asmatzeko karta joko.
4. Norabait. 5. Arabiako estatua.

Letra Zopa

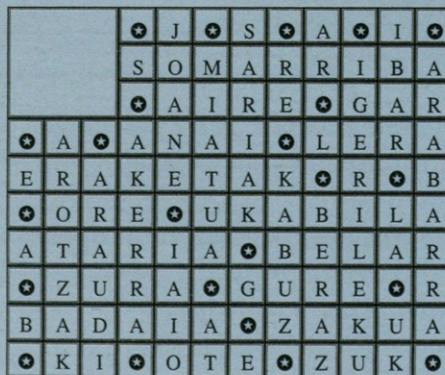
Aurki itzazu
letra zopa
honetan 8
janzkiren
izenak.
Hitzak
ezker
eskuin,
goitik
behera
edo
diagonalean
azalduko
zaizkizu

Aurreko asteko soluzioak

AMRKNGEAHADLISUZ
GOUAABELIXNERUBA
IRIKINIEBNARKPUK
NTXUGHTUAASEREZI
DAEZAATOSUTHLREL
ADOREIXTAPEMLMDI
AEMGNTXIRETSAAEX
ELATKROANIZLANNU
SOIIAPANSTAINAET
RNRSPIDERMANADIS

8ko txikian

1. Saiakera. 2. Hautagai. 3. Txunditu. 4. Bizargin. 5. Igogailu.
6. Oliotsua. 7. Pusketak. 8. Bakarlan. 9. Kanabera. 10. Arrautza.
11. Ziaberba. 12. Orendain.

Hitz gurutzatuak

Ezker-eskuin: 1. Sona. Boli. 2. Aki. Giroa. 3. Si. Iaz. Ai! 4. Ilargia.
O. 5. Ala. Tea. 6. G. Eguzkia. 7. Ag. Ama. Ts. 8. Zorne. Lot. 9.
Area. Sare.

Goitik-behera: 1. Sasi. Gaza. 2. Okila. Gor. 3. Ni. Ale. Re. 4. A.
Iragana. 5. Gag. Ume. 6. Bizitza. S. 7. Or. AEK. La. 8. Loa. Aitor.
9. Iaio. Aste.

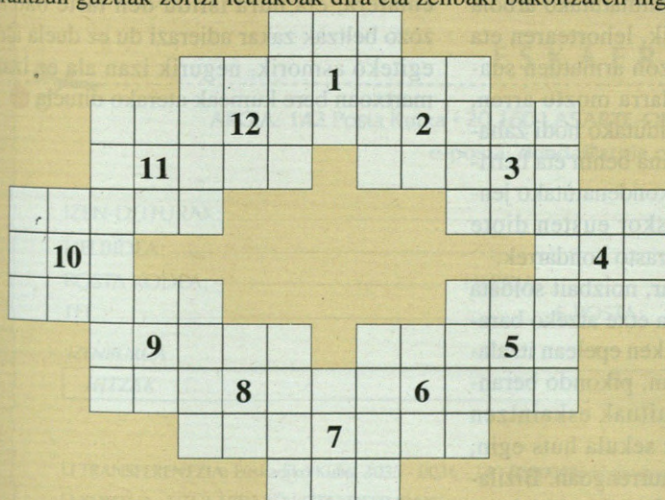
Hitz Gezidunak

	Izena	Soldatak	Ez eme	Haran	Arabakoa
	Deitura	Arakatua	Musika nota	Igeri egiteko leku	
	Interjekzioa			Su	
	Ahuntzaren arra			50	
Zurginak	Anaia, hitz elkarketan		Gurdi mota		
Eratzearen emaitzak	Arautegi		Kasa		
				Röntgen	Boroa
				Hortaz	Musika nota
Nahastura trinko		Esku itxia			
Ataurrea		Trebe			
			Landare mota		
			Kontsonantea		
Egur landua		Geure			Musika nota
Arabako mendialdea		Kanpo			United Kingdom
			Zakutua		
			Bokala		
Modu atzizkia		Duda partikula	Zaren horrek		

Pertsonaia: Euskal txirrindularia

8ko Txikian

Erantzun guztiak zortzi letrakoak dira eta zenbaki bakoitzaren inguruan kokatu behar dira. Hitzak ordu orratzen arabera bideratu behar dira, beti ere zenbakiaren gaineko lauki txikitik abiatuta.

- 1.- Literatura generoa
- 2.- Hautatua izan daitekeena
- 3.- Harri eta zur utzi
- 4.- Bizarra moztzen duena
- 5.- Gora egiteko makina
- 6.- Koipetsua
- 7.- Zatikiak
- 8.- Bakarrik egindako lan
- 9.- Landare mota
- 10.- Elikagai mota
- 11.- Barazki mota
- 12.- Gipuzkoako herria

ALBERTO ELOSEGI

PELLO ZUBIRIA

IZOTZ AURREKO EGUZKI

Etxe ondoko plantanoak horitzen hasiak dira eta hostorik ihartuenak lurrari entregatzen dizkiote haize hegoari hotsa emanez, jubilatuak eta haurrak orbelak kraskatuz jolastu daitezten.

Egunsentian tiroren bat entzunen duzu, epel aldera jo nahi duten lehen usoak azaldu direla abisatuz, baina bandadarik ugarienez Europako lautadetan segitzen dute, izotz bezperako azken arta aleak presaka irentsiz, Donostiako itsas bazterrean etxekoandre, zahar eta elbarriek negu aurreko eguzki hondarrak bereganatu nahi dituzten bezala.

Kabuleko kale bazterretan ere plantanoek urre kolorez jantziak izan behar dute dagoeneko. Ez dira oso ugariak izango, hogeit urteko leherketek eta kaletarren egur beharrak urrituta. Baina seguru nago plantano batzuek zutik diraute burka, AK-47 fusil eta errezoen erdian.

Bere leizezulotik aterarazteko, bazter batetik eta bestetik sua damaio egunotan gau eta egun Jainko kristauak Luzifer bizarluzeari eta hainbeste ezkutalekutan garrak piztu behar horretan, tartean harrapatu dituen etxe eta metak kixkali ditu. Kristoren sutea ikusi dugu Kabul erdialdean dauden ez dakigu jauregi edo biltegi batean. Eta haiei begira zeuden hainbat izei eta zedro.

NOIZBAIT lorazainak eduki zituen hiri honek ere, agian azken erregearen garai urrun haieran. Eta haiek mimatutako arbola batzuek iraun dute bizirik, lehortearen eta sektakeria guztietako gizon armatuen suaren erdian zutik. Argindarra moztu arren, iturri publikoetara herdoildutako hodi zaharretatik iristen den ur pittina behin eta berriro etenda ere, heriotzera kondenatutako jendearen artean biziari egoskor eusten diote hiriburuko parke baten arrasto hondarrek.

Zentrotik aparte samar, noizbait soldata bat kobratzen zuen gizona etxe atzeko baratzean dago eserita. Larrazken epelean itzalarekin batera, txoko batean, pikondo berantiarak urteko azken fruituak eskaintzen dizkio. Pikondoak ez du sekula huts egin, diktadura batean bezala hurrengoan. Bizilagunaren baratzetik lurrin fin askoa bidaltzen

dion mizpira japoniarrak bere lana urtero zorrotz kunplitu duen gisa berean. Urruneko itsasaldera iritsitako kamioizalaren batek ekarritako fruitu berezia ikusi eta dastatu ondoren, aitona ereindako bere hezurretik sortua omen da, landare gehientsuenak iharitzen ari diren garai berean loratzen den arbola hostozabala.

Mizpira japoniarrak ez daki zer den inzertidunbrea, bere eginbeharra erleei udazkeneko usainik gozoena ematea baita, Kabuleko patio batean bezala Tolosako Bar Frontonen atarian. Inzertidunbrea, segurtasunik eza, aspaldiko partez Gernikan, Bostonen eta Edinburgen zabaldu den zalantza da. Goizeko kafearen aromarekin nahastuta entzungo dituzu beldurak, edozein kafetegitan. Nola ibiliko ote gara datorren urtean hilero hipoteka ordaintzeko? Ez ote da hobe Santu Guztietako zubian Port Aventura joan gabe geratzea? Datorren uda iristerako abioiz bidaiatzea berriro segurua izango ote da?

KABULEKO maisu langabearen baratzean plastiko erre usainak estali ditu lurrin guztiak, eta auzoko txori guztiek ihes egin dutela esan daiteke leherketa zalapartatsuen beldurrez. Hemen ez da sirenarik, suhiltzailerik ez baita. Baina honaino ere udazkenak inzertidunbrea ekarri du: munduan segunduoro gosez hiltzen diren zazpi haurretako bat laster zurea izango ote den ikara.

Gurean, txantxangorria kantuz azaldu da laster sua pizteko ordua izango dela abisu ematera, eta hura isildu den tarte batean zozo beltzak zakar adierazi du ez duela alde egiteko asmorik, negurik izan ala ez izan, martxoan bere kumeak aterako dituela ●

“Kabuleko maisu langabearen baratzean plastiko erre usainak estali ditu lurrin guztiak, eta auzoko txori guztiek ihes egin dutela esan daiteke leherketa zalapartatsuen beldurrez. Hemen ez da sirenarik, suhiltzailerik ez baita. Baina honaino ere udazkenak inzertidunbrea ekarri du: munduan segunduoro gosez hiltzen diren zazpi haurretako bat laster zurea izango ote den ikara”

ARGIAren Eskaintzak

Aukera Berezia Zuretzat

Bidalketa gasturik gabe
(Euskal Herrian)

Gure Azokan
1.500 pta.

~~Kalean
1.800 pta.~~

Frankismoaren iluntasunetik argira,
Zeruko Argiara, ateratako **HITZAK**.

Aldaketa aroa iragartzen zuten **HITZAK**.

Orduan gazte hasi berri eta
gaur egun kontsakratuak diren **HITZAK**.

Isiltasuna hautsi zuten itxaropen **HITZAK**.

60ko hamarkada islatzen duten **HITZAK**.

Irakur ITZAN!
Irakur ITZAK!

EGILEA: Pilar Iparragirre
ORRIAK: 192
EDUKIA: 1963-1969 epeko
35 elkarrizketa

ESKAERA ORRIA

ARGIA: 142 Posta Kutxa • 20.160 LASARTE-ORIA • Tel.: 943371545 • Faxe: 943361048
e-posta: denda@argia.com • www.argia.com

IZEN-DEITURAK: _____
HELBIDEA: _____
POSTA KODEA: _____ HERRIA: _____ HERRIALDEA: _____
TEL.: _____ E-POSTA: _____

IZENBURUA	PREZIOA	ALEAK	GUZTIRA
HITZAK	1.500		

☐ **TRANSFERENTZIA:** Euskadiko Kutxa 3035 - 0036 - 14 - 0360048647 Ondorengo datuekin batera ingresoaren agiriaren kopia bidali behar da

☐ **KONTUA:** TITULARRAREN IZEN-DEITURAK _____ N.A. / N.I.F. _____

KONTU KORRONTEA/LIBRETA Entitateak _____ Sukurtsala _____ K.D. _____ Kontu zenbakia _____

TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea, 12

☎ 37 03 04

20160 Lasarte-Oria